

«Σχολή Ανθρωπιστικών Επιστημών»

«Δημιουργική Γραφή»

Διπλωματική Εργασία

«Το παιδί-πολίτης: πρότυπα, συμβολισμοί, κοινωνικές και πολιτικές αναπαραστάσεις στην παιδική τηλεόραση της δεκαετίας του '80 »

«Αντωνία Φασουλιώτη»

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: «Παναγιώτα Αντωνοπούλου»

Πάτρα, Φεβρουάριος 2024

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία του/της φοιτητή/φοιτήτριας («συγγραφέας/δημιουργός») που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του συγγραφέα/δημιουργού. Ο συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

«Το παιδί-πολίτης: πρότυπα, συμβολισμοί, κοινωνικές και πολιτικές αναπαραστάσεις στην παιδική τηλεόραση της δεκαετίας του '80 »

«Αντωνία Φασουλιώτη»

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια:

«Παναγιώτα Αντωνοπούλου»

«Μέλος ΣΕΠ του ΕΑΠ,

Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Πελοποννήσου»

Πάτρα, Φεβρουάριος 2024

«Στον Τάσο και στον Νίκο»

Περίληψη

Η παρούσα εργασία έχει ως αντικείμενό της τις παιδικές εκπομπές της δημόσιας ελληνικής τηλεόρασης, που βγήκαν στον αέρα στη διάρκεια της δεκαετίας του 80. Ειδικότερα, η εργασία μέσω της παρουσίασης των εκπομπών αυτών και της ανάλυσης του περιεχομένου τους, επιδιώκει να εντοπίσει, να αναδείξει και να σχολιάσει τα μαθησιακά αποτελέσματα, που πρόσφεραν οι εν λόγω εκπομπές, τόσο σε επίπεδο δεξιοτήτων, όσο και σε επίπεδο γνώσεων και στάσεων, στα παιδιά που τις παρακολουθούσαν από το σπίτι ή συμμετείχαν σε αυτές. Στοχεύει, δηλαδή να αναδείξει το υλικό και τους μηχανισμούς, μέσω των οποίων οι παιδικές εκπομπές της δεκαετίας του '80, προωθούσαν πρότυπα, συμβολισμούς, κοινωνικές και πολιτικές αναπαραστάσεις, στο πλαίσιο των οποίων το παιδί γίνονταν αντιληπτό ως ένας πολίτης ενεργός, υπεύθυνος και δυναμικός, ικανός να πρωταγωνιστήσει στην κοινωνία μέσα στην οποία ζούσε.

Η εργασία περιλαμβάνει δύο μέρη. Στο πρώτο, το καθαρά θεωρητικό, παρουσιάζονται το πολιτικό, κοινωνικό και οικονομικό προφίλ της δεκαετίας του 80' και παρατίθεται μια σύντομη αναφορά στις εξελίξεις που σημειώθηκαν στον χώρο της δημόσιας ελληνικής τηλεόρασης την συγκεκριμένη περίοδο.

Αντίστοιχα, στο δεύτερο μέρος της εργασίας, παρουσιάζονται συγκεντρωτικά οι παιδικές εκπομπές του 80' και κάποιες από αυτές αναλύονται ως προς το περιεχόμενό τους προκειμένου να αναζητηθούν τα μαθησιακά αποτελέσματα, που πρόσφεραν στα παιδιά. Οι εκπομπές, που θα αναλυθούν εδώ, είναι συνολικά δεκαέξι και τα κριτήρια βάσει των οποίων τις επιλέξαμε έχουν να κάνουν κυρίως με τους συντελεστές, αλλά και το concept τους. Ειδικότερα, επικεντρώσαμε το ενδιαφέρον μας στις συγκεκριμένες εκπομπές, καθώς μεταξύ των συντελεστών τους συγκαταλέγονταν κάποιοι ιδιαίτερα γνωστοί και καταξιωμένοι άνθρωποι της επιστήμης, της μουσικής και της λογοτεχνίας, όπως ο Διονύσης Σιμόπουλος, ο Σταμάτης Σπανουδάκης, ο Γιώργος Κατσαρός, ο Γιάννης Μαρκόπουλος, ο Γιάννης Ζουγανέλης, η Ευγενία Φακίνου, η Άλκη Ζέη, η Ελένη Σαραντίνη, ο Στρατής Μυριβήλης και ο Ευγένιος Τριβιζάς.

Επίσης, καθοριστικό ρόλο για την επιλογή μας, έπαιξαν και η πρωτοτυπία, η καινοτομία και η υψηλή ποιότητα, που όπως θα δούμε παρακάτω χαρακτηρίζουν τις εν λόγω εκπομπές.

Η συγκεντρωτική παρουσίαση των προγραμμάτων κατέδειξε, πως στην συγκεκριμένη περίοδο συναντάμε πλήθος ελληνικών κυρίως παιδικών προγραμμάτων, τα περισσότερα παραγωγής της ίδια της δημόσιας ελληνικής τηλεόρασης, φαινόμενο που δεν παρατηρείται ούτε στην προγενέστερη εποχή, αλλά ούτε και στην μεταγενέστερη εποχή της ιδιωτικής τηλεόρασης, όπου σχεδόν όλα τα παιδικά προγράμματα είναι ξένα.

Η ανάλυση του περιεχομένου, από την άλλη, συγκεκριμένων παιδικών εκπομπών της εποχής, ήρθε να επιβεβαιώσει πως αυτές παρείχαν πλήθος μαθησιακών αποτελεσμάτων στα παιδιά, καθώς τα μούσαν σε ιδιαίτερα χρήσιμες γνώσεις (για τον κόσμο, την Ελλάδα, τις επιστήμες, την ιστορία, την τέχνη κ.ά.), τους καλλιεργούσαν σημαντικές για την ζωή τους δεξιότητες (συνεργασία, συμμετοχή, δράση, επικοινωνία, κοινωνικοποίηση, κριτική σκέψη κ.ά.) και τα «εκπαίδευαν» σε συγκεκριμένες συμπεριφορές και στάσεις ζωής (εξωστρέφεια, ευγενής άμιλλα, προσφορά, συμμετοχή, απόρριψη της απάθειας, υπευθυνότητα, ωριμότητα, κ.ά.).

Πρόσφεραν, δηλαδή, οι εκπομπές αυτές στα παιδιά το υλικό εκείνο, που θα τους βοηθούσε να εξελιχθούν σύντομα σε πολίτες, ικανούς να αλλάξουν τα κακώς κείμενα της κοινωνίας, κάτι που άλλωστε ήταν και το ζητούμενο της δεδομένης ιστορικής στιγμής.

Λέξεις κλειδιά: Τηλεόραση, δημόσια, δεκαετία του 80, παιδί, εκπομπές, πρότυπα, πολίτης.

«The child-citizen: models, symbolisms, social and political representations in children's television of the 1980s»

«Antonia Fasoulioti»

Abstract

This study delves into the children's programs broadcasted by the Hellenic Broadcasting Corporation (ERT) during the 1980s. Specifically, by presenting and analyzing these shows, the paper aims to identify, highlight, and evaluate the learning outcomes in skills, knowledge, and attitudes for children who watched or participated in them. The focus is on uncovering the materials and mechanisms through which the children's shows of the 1980s promoted role models, symbolisms, social and political depictions, portraying the child as an active, responsible citizen capable of playing a leading role in society.

The paper comprises two parts. The first theoretical segment outlines the political, social, and economic profile of the 1980s, providing a brief overview of developments in Greek public television (ERT) during this period. The second part categorizes the children's shows of the 1980s by the year of broadcasting and TV channel. Sixteen shows, selected based on the involvement of well-known figures in science, music, and literature, (such as Dionysis Simopoulos, Stamatis Spanoudakis, Giorgos Katsaros, Giannis Markopoulos, Giannis Zouganelis, Eugenia Fakinou, Alkis Zei, Eleni Sarantini, Stratis Myrivilis and Eugenios Trivizas), are further analyzed for their content and the learning outcomes they offered to children.

The overall analysis reveals a notable occurrence of Greek-produced children's TV shows during this specific period, a phenomenon absent in both earlier era and later era of private television dominance that are dominated with foreign-origin programs. Additionally, the content analysis indicates that these programs not only imparted valuable knowledge about the world, Greece, science, history, and art, but also instilled crucial life skills (e.g., cooperation, participation, action, communication, socialization, critical thinking) and fostered specific

attitudes and behaviors (e.g., extroversion, fair play, contribution, rejection of indifference, responsibility, maturity).

In essence, these broadcasts played a pivotal role in equipping children with the tools to evolve into citizens capable of addressing the negative aspects of society, aligning with the aspirations of the historical time.

Key words: Television, public, 80s, child, broadcasts, role models, citizen.

Περιεχόμενα

Περίληψη	v
Abstract	vii
Περιεχόμενα.....	ix
Κατάλογος Πινάκων	x
1. Εισαγωγή	1
2. Βιβλιογραφικές αναφορές εργασίας	2
3. Το πολιτικό, κοινωνικό και οικονομικό προφίλ της δεκαετίας του 80'	4
4. Δημόσια Ελληνική τηλεόραση στη δεκαετία του 80'	10
4.1 Η δημόσια Ελληνική τηλεόραση στη δεκαετία του 80'	10
4.1.1 Η 1η περίοδος 1981 – 1985	11
4.1.2 Η 2η περίοδος 1985-1989	14
5. Η παιδική τηλεόραση.....	18
5.1 Έννοια, περιεχόμενο της παιδικής τηλεόρασης και η ελληνική περίπτωση.....	18
5.2 Η ελληνική παιδική τηλεόραση κατά τη δεκαετία του 80'	19
5.3 Οι ελληνικές παιδικές εκπομπές της δεκαετίας του 80', ανά κανάλι και είδος.....	21
6. Ανάλυση περιεχομένου των ελληνικών παιδικών εκπομπών της δεκαετίας του 80'	28
6.1 Τηλεπαιχνίδια	30
6.1.1 Κόκκινοι γίγαντες, άσπροι νάνοι	30
6.1.2 Στούντιο φούσκοι.....	33
6.1.3 Ελλάδα και κόσμος (Κύκλοι – Επίκυκλοι)	35
6.2 Παιδικές εκπομπές ποικίλου περιεχομένου	38
6.2.1 Το καλάθι με τα λάθη	38
6.2.2 Φώτα παρακαλώ	40
6.2.3 Χιλιοποδαρούσα	42
6.2.4 Πατατούφ	44
6.2.5 Α – μπε-μπα-μπλομ.....	46
6.2.6 Ουράνιο τόξο	48
6.2.7 Γύρω γύρω όλοι	50
6.2.8 Κόκκινο κίτρινο μπλε	52
6.3 Τηλεοπτικές σειρές βασισμένες σε βιβλία.....	54
6.3.1 Ο θησαυρός της Βαγίας	54
6.3.2 Ιόλη	57
6.3.3 Ο Αργοναύτης.....	59
6.4 Εκπομπές με μαριονέτες	62
6.4.1 Ντενεκεδούπολη	62
6.4.2 Φρουτοπία.....	64
7. Συμπεράσματα	67
8. Δημιουργικό μέρος εργασίας	72
8.1 Εισαγωγή	72
8.2 «Ο δράκος μου ο Θοδωρής, στο Παλαμήδι έχει κρυφτεί»	73
8.2.1 Περίληψη	73
8.2.2 Το νανούρισμα.....	74
8.2.3 Το παραμύθι.....	74
8.3 «Η γάτα μας η Πασιφάη, που το Μινώταυρο θα φάει»	81
8.3.1 Περίληψη	81

8.3.2 Το παραμύθι.....	81
Βιβλιογραφία	95

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 1 1981: ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΑΙΔΙΚΩΝ ΕΚΠΟΜΠΕΣ ΕΡΤ - ΥΕΝΕΔ.....	21
Πίνακας 2 1982: ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΑΙΔΙΚΩΝ ΕΚΠΟΜΠΩΝ ΕΡΤ – ΥΕΝΕΔ, ΕΡΤ2.....	22
Πίνακας 3 1983: ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΑΙΔΙΚΩΝ ΕΚΠΟΜΠΩΝ ΕΡΤ – ΕΡΤ2.....	23
Πίνακας 4 1984: ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΑΙΔΙΚΩΝ ΕΚΠΟΜΠΩΝ ΕΡΤ – ΕΡΤ2.....	24
Πίνακας 5 1985: ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΑΙΔΙΚΩΝ ΕΚΠΟΜΠΩΝ ΕΡΤ – ΕΡΤ2.....	25
Πίνακας 6 1986: ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΑΙΔΙΚΩΝ ΕΚΠΟΜΠΩΝ ΕΡΤ – ΕΡΤ2.....	25
Πίνακας 7 1987: ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΑΙΔΙΚΩΝ ΕΚΠΟΜΠΩΝ ΕΤ1 – ΕΤ2.....	26
Πίνακας 8 1988: ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΑΙΔΙΚΩΝ ΕΚΠΟΜΠΩΝ ΕΤ1 – ΕΤ2.....	27
Πίνακας 9 1989: ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΑΙΔΙΚΩΝ ΕΚΠΟΜΠΩΝ ΕΡΤ – ΕΡΤ2.....	27

Α ΜΕΡΟΣ - ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ

1. Εισαγωγή

Στην παρούσα εργασία επιλέξαμε να ασχοληθούμε με την τηλεόραση της δεκαετίας του 80' και πιο συγκεκριμένα με την παιδική τηλεόραση της εποχής αυτής, αφενός γιατί το 80' είναι η δεκαετία κατά την οποία θα αρχίσει να «χτίζεται» η νέα ελληνική τηλεόραση και να διαμορφώνονται οι συνθήκες για την αλλαγή του τηλεοπτικού τοπίου και την έλευση της ιδιωτικής τηλεόρασης και αφετέρου γιατί στη διάρκεια του 80' για πρώτη φορά το παιδικό τηλεοπτικό κοινό αρχίζει να γίνεται αντιληπτό ως ειδική κατηγορία κοινού και αρχίζουν να σχεδιάζονται παιδικά προγράμματα με πιο συστηματικό τρόπο απ' ότι στο παρελθόν. Επιπλέον, η δεκαετία του 80' είναι η εποχή κατά την οποία ως παιδιά βλέπαμε τηλεόραση και γι' αυτό έχουμε κάποιες σχετικές αναμνήσεις και «γνώσεις» επί του θέματος.

Παράλληλα, όπως θα δούμε και από την ανάλυση των παιδικών προγραμμάτων της δεκαετίας του 80' που ακολουθεί, η συγκεκριμένη περίοδος περιλαμβάνει τα περισσότερα ίσως ελληνικής παραγωγής παιδικά προγράμματα, που προβλήθηκαν ποτέ στην ελληνική τηλεόραση, γεγονός που κατά κάποιο τρόπο μας διασφαλίζει, πως μέσω της μελέτης του δείγματος αυτού θα μπορέσουμε να καταλήξουμε σε πιο ασφαλή και συγκεκριμένα αποτελέσματα, απ' ότι αν επιλέγαμε τις εκπομπές κάποιας άλλης περιόδου.

Η δεκαετία του 80', άλλωστε, προσέλκυσε το ενδιαφέρον μας και για το γεγονός ότι είναι η πρώτη ουσιαστικά δεκαετία της μεταπολίτευσης και ίσως η πιο μεταβατική και ανατρεπτική δεκαετία στην ιστορία του ελληνικού κράτους, στη διάρκεια της οποίας θα σημειωθούν σημαντικές πολιτικές, κοινωνικές και οικονομικές αλλαγές, οι οποίες θα θέσουν τις βάσεις για τη διαμόρφωση της σύγχρονης ελληνικής πραγματικότητας, αλλά και της προσωπικότητας όλων εμάς, που μεγαλώσαμε στην εποχή εκείνη. Άλλωστε οι συνέπειες των εν λόγω αλλαγών, για τα παιδιά τουλάχιστον του 80', είναι ακόμη και σήμερα ορατές σε πολλές εκφάνσεις του δημόσιου βίου, κάτι που καθιστά την δεκαετία αυτή πάντα επίκαιρη και «σύγχρονη».

2. Βιβλιογραφικές αναφορές εργασίας

Κατά τις τελευταίες δεκαετίες έχει εδραιωθεί στην ελληνική κοινωνία η πεποίθηση, πως η τηλεόραση αποτελεί ένα από τα πιο διαδεδομένα, εύχρηστα και ισχυρά μέσα μαζικής επικοινωνίας, καθώς υπάρχει σε κάθε σπίτι, μπορεί κάθε άνθρωπος κάθε ηλικίας να την χρησιμοποιήσει με ευκολία και η επίδραση, που φαίνεται να ασκεί σε ενήλικες, αλλά και σε παιδιά, όσο αφορά στη διαμόρφωση συμπεριφορών, στην κατάκτηση γνώσεων και στην υιοθέτηση αξιών, ιδεών και συμπεριφορών είναι πολύ μεγάλη. Τα δεδομένα αυτά έχουν ως αποτέλεσμα τα τελευταία χρόνια να πληθαίνουν οι έρευνες, που ασχολούνται με την επίδραση που η τηλεόραση ασκεί σε μικρούς και μεγάλους, αλλά και με την ανάλυση της δομής και του περιεχομένου των διάφορων τηλεοπτικών προγραμμάτων. Ωστόσο, οι έρευνες αυτές ασχολούνται κυρίως με τις δεκαετίες του 90' και του 2000. Αντίστοιχες, έρευνες που να έχουν ως αντικείμενό τους τη δεκαετία του 80' και τα παιδικά προγράμματα που προβλήθηκαν στη διάρκεια της και μας απασχολούν εδώ, δεν καταφέραμε να εντοπίσουμε παρά τις προσπάθειες και την επισταμένη έρευνά μας. Το μόνο σχετικό που καταφέραμε να συλλέξουμε κυρίως από το διαδίκτυο, ήταν κάποιες αναλύσεις, μικρές όμως και αυτές σε έκταση, του περιεχομένου κάποιων μόνο παιδικών εκπομπών της δεκαετίας του 80', όπως ήταν το «Ουράνιο Τόξο», η «Ντενεκεδούπολη» και η «Φρουτοπία». Ωστόσο, παρά την περιορισμένη έκταση τους και τον περιορισμένο αριθμό εκπομπών με τις οποίες ασχολούνταν, οι αναλύσεις αυτές στάθηκαν ιδιαίτερα χρήσιμες και εποικοδομητικές για την δική μας εργασία.

Στο σημείο αυτό να υπογραμμίσουμε ότι ακόμα και στο αρχείο της ίδια της ΕΡΤ, μπορεί κανείς να βρει αναρτημένα κάποια μόνο επεισόδια, από κάποιες μόνο παιδικές σειρές, τα οποία ωστόσο δεν συνοδεύονται από σχόλια ή αναλύσεις, αλλά απλά μόνο από κάποια γενικά και περιγραφικά στοιχεία.

Το ερευνητικό / βιβλιογραφικό αυτό κενό που εντοπίσαμε, μας προβληματίσε ιδιαίτερα, καθώς δεν είχαμε έναν απτό οδηγό για να διαχειριστούμε και να αναλύσουμε τις παιδικές εκπομπές του 80', ως προς το περιεχόμενο, τη δομή και τα μαθησιακά αποτελέσματα που αυτές πρόσφεραν στα παιδιά σε επίπεδο γνώσεων, δεξιοτήτων, ιδεών, αξιών, στάσεων και συμπεριφορών. Τελικά, μετά από την μελέτη των ερευνών και των βιβλίων που αφορούσαν την τηλεόραση και το περιεχόμενο των εκπομπών των δεκαετιών του 90' και του 2000, καταλήξαμε να επιλέξουμε ορισμένα από αυτά για να τα έχουμε ως οδηγό στην δική μας

μελέτη και ανάλυση. Στα εν λόγω βιβλία, για τα οποία γίνεται πλήρης αναφορά τόσο στις παραπομπές, όσο και στην βιβλιογραφία, εμπεριέχονται θεωρητικές προσεγγίσεις για την τηλεόραση γενικότερα, αλλά και για την παιδική τηλεόραση ειδικότερα. Στα ίδια επίσης, κείμενα παρουσιάζονται και κάποιες μεθοδολογικές προσεγγίσεις των παιδικών προγραμμάτων, αλλά και κάποια παραδείγματα ανάλυσης περιεχομένου παιδικών εκπομπών, τα οποία και χρησιμοποιήσαμε ως πρότυπο για την δική μας ανάλυση, προσαρμόζοντάς τα βέβαια στα δεδομένα των δικών μας εκπομπών.

Παράλληλα, στην εργασία μας αξιοποιήσαμε τις αναφορές, περιορισμένες, σύντομες και επιφανειακές οφείλουμε να πούμε, που υπάρχουν για τις παιδικές εκπομπές της εποχής στα βιβλία τα σχετικά με την ιστορία της δημόσιας ελληνικής τηλεόρασης, που και αυτά, όπως θα δείτε παρουσιάζονται στις παραπομπές, αλλά και στη βιβλιογραφία.

Τέλος, θα πρέπει να αναφέρουμε, πως προκειμένου να σχεδιάσουμε, να οργανώσουμε και να υλοποιήσουμε την εργασία μας, μελετήσαμε και μερικά ακόμη κείμενα, από τα οποία δεν εντάξαμε κάποια στοιχεία στην εργασία μας με τη μορφή παραπομπών, αλλά και αυτά μας βοήθησαν να διαμορφώσουμε την φιλοσοφία και την λογική με την οποία προσεγγίσαμε και επεξεργαστήκαμε το υλικό, που είχαμε στην διάθεσή μας¹.

¹ Χαρακτηριστικά αναφέρουμε, το βιβλίο του Κωνσταντίνου Βρύζα (2012), Μέσα επικοινωνίας και παιδική ηλικία, τον οδηγό της Unicef (2011), Τα ΜΜΕ και τα δικαιώματα των παιδιών, την έκδοση της Γενικής Γραμματείας Επικοινωνίας και Ενημέρωσης (2009), Παιδιά και ΜΜΕ, οι ανήλικοι στον κόσμο της επικοινωνίας και το άρθρο «Οι τηλεοπτικές προτιμήσεις του παιδιού προσχολικής ηλικίας», στο περιοδικό Εκπαιδευτικός Κύκλος, Τόμος 2, Τεύχος 1, 2014

3. Το πολιτικό, κοινωνικό και οικονομικό προφίλ της δεκαετίας του 80'

Η δεκαετία του 80' χαρακτηρίζεται από ραγδαίες εξελίξεις και ανακατατάξεις, τόσο σε πολιτικό, όσο και σε κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο. Είναι, δηλαδή, η δεκαετία της αλλαγής και ίσως η πιο «πολιτικοποιημένη» και μεταβατική σε κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο, εποχή της σύγχρονης μεταπολιτευτικής ιστορίας της χώρας, καθώς στη διάρκειά της θα δούμε να σημειώνονται αλλαγές βαθιές και έντονες σε όλα τα επίπεδα, οι οποίες θα μεταβάλλουν σε μεγάλο βαθμό τον τρόπο σκέψης του Έλληνα, τις συνήθειες και τις αντιλήψεις του, αλλά και τις προτεραιότητες και τις επιδιώξεις του.

Έτσι, σε πολιτικό επίπεδο μπορούμε να πούμε, πως το 80' ήταν η δεκαετία της μεγάλης συμμετοχής στις εκλογικές αναμετρήσεις, των εντυπωσιακών και μεγαλειωδών πολιτικών συγκεντρώσεων, της πλαστικής σημαίας, της πολιτικής αφίσας, των χαρισματικών και λαοφιλών πολιτικών, των μεγάλων υποσχέσεων και των ηχηρών πολιτικών συνθημάτων. Ήταν η δεκαετία που διατήρησε και ενίσχυσε πολιτικά φαινόμενα του παρελθόντος, που εισήγαγε νέα πολιτικά ήθη, που «γέννησε» μια σειρά από μεγάλες πολιτικές μεταρρυθμίσεις, που εδραίωσε τις πιο χαρακτηριστικές παθογένειες της σύγχρονης πολιτικής ζωής της Ελλάδας, αλλά και η δεκαετία των αντιφάσεων.

Ειδικότερα, στη διάρκεια της δεκαετίας του 80' θα δούμε να επιβιώνουν, αλλά και να ενισχύονται περαιτέρω παλαιότερα πολιτικά φαινόμενα όπως, ο κρατισμός, η δυσπιστία των πολιτών απέναντι στο κράτος και στους θεσμούς, αλλά και η «συντεχνιακή» σχέση², που ο Έλληνας είχε αναπτύξει με το κράτος στο πέρασμα των χρόνων. Η ενίσχυση των φαινομένων αυτών, θα έχει ως αποτέλεσμα τη μαζική συμμετοχή των πολιτών στις εκλογές, αλλά και την ενίσχυση των πελατειακών σχέσεων μεταξύ των ψηφοφόρων και των κομμάτων. Θα επιφέρει, επίσης, την ταύτιση των ψηφοφόρων με τους χαρισματικούς πολιτικούς ηγέτες της εποχής και θα αναδείξει παραδοσιακά και αναχρονιστικά πρότυπα συμπεριφοράς, όπως ο νεποτισμός, η ξενοφοβία, η προσωποκρατία και η μοιρολατρία³.

² Δεμερτζής, Ν. (1990). Η ελληνική πολιτική κουλτούρα στη δεκαετία του 80'. Στο Λυριτζής Χ. – Νικολακόπουλος Η. (Επιμ.), *Εκλογές και κόμματα στη δεκαετία του '80, εξελίξεις και προοπτικές του πολιτικού συστήματος*, (σσ. 79 -80). Αθήνα: Θεμέλιο.

³ Δεμερτζής, Ν. (1990), (σσ. 80-81).

Ωστόσο, η δεκαετία του 80' δεν θα παραμείνει προσκολλημένη στο πολιτικό της παρελθόν, αλλά θα προχωρήσει σε πολλές και σημαντικές αλλαγές. Την ώθηση για τις αλλαγές αυτές θα δώσουν μια νέα πολιτική δύναμη, το ΠΑΣΟΚ⁴, ο αρχηγός του Ανδρέας Παπανδρέου και η εφαρμογή της πολιτικής της *αλλαγής*, που το κόμμα αυτό πρέσβευε⁵. Η νίκη του ΠΑΣΟΚ στις εκλογές της 18^{ης} Οκτωβρίου του 1981, θα αποτελέσει σημείο αναφοράς στην πολιτική ιστορία της χώρας, καθώς η άνοδος του κόμματος αυτού στην εξουσία θα γίνει ομαλά, γεγονός που θα πιστοποιήσει με τρόπο emphaticό, ότι οι δημοκρατικοί θεσμοί, μετά και την περιπέτεια της επταετίας, είχαν πλέον σταθεροποιηθεί και ήταν κυρίαρχοι στην χώρα⁶. Η νίκη του ΠΑΣΟΚ στις εν λόγω εκλογές, θα αποτελέσει τομή⁷ στην πολιτική ζωή της χώρας και για έναν ακόμη λόγο, καθώς για πρώτη φορά στην εξουσία θα αναρριχηθεί ένα καθαρά σοσιαλιστικό κόμμα, που είχε ως στόχο να αλλάξει το παλαιότερο καπιταλιστικό και συντηρητικό κράτος⁸.

Έτσι, μέσα στο νέο αυτό πολιτικό περιβάλλον, όπου το αίτημα για ισότητα και πλήρη εκδημοκρατισμό της χώρας είναι έντονο και επιτακτικό, θα γεννηθεί αυτό που σήμερα ονομάζουμε λαϊκισμό, με κύριο εμπνευστή και φορέα του το ΠΑΣΟΚ⁹, το οποίο στην προσπάθειά του να δελεάσει το εκλογικό σώμα, ανέδειξε τα δίπολα, προνομιούχοι – μη προνομιούχοι, προοδευτικοί – συντηρητικοί, δεξιά – αντιδεξιά¹⁰. Μέσα σ' αυτό το κλίμα, θα καλλιεργηθεί και θα προωθηθεί και η προοπτική της αποκατάστασης¹¹, όλων εκείνων των στρωμάτων, που μέχρι τότε ήταν κοινωνικά και πολιτικά αποκλεισμένα. Η εξέλιξη αυτή, θα γεμίσει με αισιοδοξία και ελπίδα την ελληνική κοινωνία, θα θέσει τέρμα στις πολιτικές που κατά το παρελθόν προωθούσαν τις διακρίσεις, τους αποκλεισμούς και την καταστολή και θα

⁴ Μαυρής, Γ. (2023). Η σημασία των εκλογών της 18^{ης} Οκτωβρίου 1981 για τη σύγχρονη ελληνική πολιτική ιστορία, στο εκλογές 1981. Στο Ράπτης Κ. – Μητραλέξης Σ. (Επιμ.), *Εκλογές 1981, αποτιμώντας ένα κρίσιμο ορόσημο της μεταπολιτευτικής ιστορίας*, (σσ. 69). Αθήνα: Εκδόσεις Τόπος.

⁵ Βαμβακάς, Β. (2014). Η Αλλαγή, το πολιτικό σύνθημα μιας κοινωνίας σε μετάβαση. Στο Βάμβακας Β. – Παναγιωτόπουλος Π. (Επιμ.), *Η ΕΛΛΑΔΑ ΣΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ '80. Κοινωνικό, πολιτικό και πολιτισμικό λεξικό*, (σσ.20). Αθήνα: Επίκεντρο.

⁶ Βούλγαρης, Γ. (2002). *Η Ελλάδα της μεταπολίτευσης 1974 -1990*», (σσ. 143). Αθήνα: Εκδόσεις Θεμέλιο.

⁷ Μαυρής, Γ. (2023), (σσ. 56).

⁸ Τάσσης, Χρυσ. Δημ. (2023). Η οργανωτική δομή του ΠΑΣΟΚ στη συγκυρία των εκλογών του 1981: Μαζικό κόμμα με σοσιαλιστικές αναφορές. Στο Ράπτης Κ. – Μητραλέξης Σ. (Επιμ.), *Εκλογές 1981, αποτιμώντας ένα κρίσιμο ορόσημο της μεταπολιτευτικής ιστορίας*, (σσ. 90). Αθήνα: Εκδόσεις Τόπος.

⁹ Λυριτζής, Χρ. (1990). Λαϊκισμός: η έννοια και οι πρακτικές. Στο Λυριτζής Χ. – Νικολακόπουλος Η. (Επιμ.), *Εκλογές και κόμματα στη δεκαετία του '80, εξελίξεις και προοπτικές του πολιτικού συστήματος*, (σσ. 57 -59). Αθήνα: Θεμέλιο.

¹⁰ Νικολακόπουλος, Η. (1990). Η εκλογική επιρροή των πολιτικών δυνάμεων. Στο Λυριτζής Χ. – Νικολακόπουλος Η. (Επιμ.), *Εκλογές και κόμματα στη δεκαετία του '80, εξελίξεις και προοπτικές του πολιτικού συστήματος*, (σσ. 203). Αθήνα: Θεμέλιο.

¹¹ Διαμαντούρος, Ν. (2000). *ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΔΥΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΠΟΛΙΤΕΥΣΗΣ*, (σσ. 78-79). Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια.

επιτρέψει την ανάπτυξη ενός πολιτικού λόγου, ο οποίος θα αναδείξει κυρίως την κοινωνική ισότητα, την οικονομική προσέγγιση προνομιούχων και μη προνομιούχων, αλλά και το αίτημα για υλική και ηθική αποζημίωση για τις βλάβες, που κατά το παρελθόν είχαν υποστεί οι λιγότερο ευνοημένοι της ελληνικής κοινωνίας¹². Έτσι, μέσα στο νέο αυτό πολιτικό περιβάλλον, θα δούμε να ανανεώνεται το πολιτικό προσωπικό, να διευρύνεται η πολιτική συμμετοχή, να αναδεικνύεται και να ισχυροποιείται η πολιτική επικοινωνία και να γίνεται μια συντονισμένη προσπάθεια για την αντιμετώπιση των πληγών, που είχε αφήσει στην ελληνική κοινωνία το πολιτικό παρελθόν (εμφύλιος και διχασμός)¹³. Το τελευταίο αυτό θα επιτευχθεί μέσω μιας σειράς μέτρων¹⁴, όπως ήταν η αναγνώριση της Εθνικής Αντίστασης. ο ορισμός σχετικής σύνταξης, κ.ά.

Μέσα στην δεκαετία του 80', εξάλλου, θα εμπεδωθεί αυτό που στην σύγχρονη πολιτική επιστήμη ονομάζουμε πολιτική πόλωση, η οποία με τη σειρά της θα οδηγήσει στον περίφημο δικομματισμό¹⁵, που στις εκλογές του 1985 θα «θριαμβεύσει».

Παράλληλα, μέσα στο νέο αυτό πολιτικό και ιδεολογικό πλαίσιο, θα έχουμε την ανάδειξη ενός νέου τύπου Έλληνα, ο οποίος ασχολείται κυρίως με τα κεκτημένα του, με τα πάντα και με τίποτα και ο οποίος χωρίς ιδεολογικούς ενδοιασμούς μετακινείται από τον έναν πολιτικό χώρο στον άλλον¹⁶.

Η εξωτερική πολιτική της εποχής θα χαρακτηριστεί από αντιφατικότητα και έλλειψη συνέπειας, καθώς η τότε κυβέρνηση θα προωθήσει με ιδιαίτερη ένταση το αίτημα για την απομάκρυνση της χώρας από το καπιταλιστικό μπλοκ εξουσίας (ΗΠΑ-ΕΟΚ-NATO) και την επικράτηση του σοσιαλισμού στην Ελλάδα¹⁷. Μέσα στο πλαίσιο αυτό θα δούμε συχνά την κυβέρνηση να διαφοροποιείται από τα επίσημα ανακοινωθέντα της ΕΟΚ ή του NATO¹⁸, στην πράξη όμως και σε θέματα ουσίας θα την δούμε να συμπλέει με αυτούς¹⁹. Όμοια τακτική θα

¹² Διαμαντούρος, Ν. (2000), (σσ. 79-80).

¹³ Δεμερτζής, Ν. (1990), (σσ. 76).

¹⁴ Βούλγαρης, Γ. (2002), (σσ. 154).

¹⁵ Μαυρή, Γ. (2023), (σσ. 79).

¹⁶ Λυριτζής, Χρ. (1990), (σσ. 59).

¹⁷ Τάσσης, Χρυσ. Δημ. (2023), (σσ. 90).

¹⁸ Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν η άρνηση της τότε ελληνικής κυβέρνησης να καταδικάσει την κατάρριψη του αεροπλάνου των κορεατικών γραμμών από την σοβιετική πολεμική αεροπορία, η φραστική υποστήριξη προς το καθεστώς Γιαρουζέλσκι στη σύγκρουσή του με τις δυνάμεις της Αλληλεγγύης, οι διακηρύξεις υπέρ των Σαντινίστας και των αραβικών επιδιώξεων, και οι στενές σχέσεις με την Οργάνωση για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης, βλ. Διαμαντούρος, Ν. (2000), (σσ. 95-96).

¹⁹ Το 1985 η ελληνική κυβέρνηση υπό το βάρος της οικονομικής κρίσης θα αναγκαστεί να τερματίσει την ρητορική της κατά της ΕΟΚ και θα καταφύγει σε αυτή για δανεισμό, προκειμένου να αποφύγει την λύση του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, βλ. Σουζάννα, Β. (2014). ΕΟΚ, Άρνηση και αποδοχή μιας ιστορικής επιλογής.

υιοθετηθεί και στις τότε σχέσεις της Ελλάδας με την Αμερική και με την Τουρκία, που χαρακτηρίστηκαν από διαρκείς διακυμάνσεις και αμφιταλαντεύσεις ανάμεσα στην ρήξη και την προσέγγιση, την σύγκρουση και την συνεργασία. Τέλος, την περίοδο αυτή θα δούμε να αναπτύσσεται και ένας έντονος φιλοαραβισμός της ελληνικής κυβέρνησης, κόντρα στην πολιτική που είχε υιοθετήσει η Δύση²⁰.

Αντιφατική ωστόσο, είναι και η εικόνα που παρουσιάζει η ελληνική οικονομία στη διάρκεια της δεκαετίας του 80'. Έτσι, αρχικά παρατηρούμε να εφαρμόζεται μια επεκτατική οικονομική πολιτική (1981 -1985), ενώ στη συνέχεια θα υιοθετηθεί μια σταθεροποιητική οικονομική πολιτική (1985 και εξής).

Συγκεκριμένα, κατά την πρώτη περίοδο, θα εφαρμοστούν μέτρα τα οποία ως στόχο θα έχουν την αύξηση της ζήτησης και της κατανάλωσης, αδιαφορώντας ταυτόχρονα για την αναδιάρθρωση και την προσαρμογή της ελληνικής οικονομίας, αλλά και για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της²¹. Ενδεικτικά αναφέρουμε²² την αύξηση των κατώτατων μισθών και των κατώτατων συντάξεων, την αύξηση των απασχολούμενων στον δημόσιο τομέα και την συνακόλουθη αύξηση της δημόσιας δαπάνης, την αύξηση των δαπανών για την κοινωνική ασφάλιση, κ.ά. Όλα τα παραπάνω σε συνδυασμό με τα χαμηλά επίπεδα στα οποία κινήθηκαν οι επενδύσεις, η παραγωγικότητα και η μεταποιητική παραγωγή της χώρας, κατά το πρώτο μισό της δεκαετίας του 80', θα οδηγήσουν στην αύξηση των ελλειμμάτων και του χρέους, γεγονός που θα καταστήσει επιτακτική την υιοθέτηση μιας εντελώς διαφορετικής οικονομικής πολιτικής κατά την δεύτερη διακυβέρνηση της χώρας από το ΠΑΣΟΚ, που στόχο θα έχει τη μείωση του δημόσιου και του εξωτερικού χρέους, τον περιορισμό των ελλειμμάτων και του δανεισμού και τη συγκράτηση του πληθωρισμού.

Το σταθεροποιητικό αυτό πρόγραμμα²³, προέβλεπε την εφάπαξ υποτίμηση της δραχμής κατά 15%, την έκτακτη και εφάπαξ εισφορά επί των κερδών των επιχειρήσεων και των ελεύθερων επαγγελματιών, την εισαγωγή του ΦΠΑ, κ.ά.

Στο Βάμβακας Β. – Παναγιωτόπουλος Π. (Επιμ.), *Η ΕΛΛΑΔΑ ΣΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ '80. Κοινωνικό, πολιτικό και πολιτισμικό λεξικό*, (σσ.190 - 193). Αθήνα: Επίκεντρο.

²⁰ Τάσσης, Δημ. Χρ. Φιλοαραβισμός, θεωρία της εξάρτησης, «παλαιστίνιοι σύντροφοι» και ιδιότυπες διεθνείς φιλίες. Στο Βάμβακας Β. – Παναγιωτόπουλος Π. (Επιμ.), *Η ΕΛΛΑΔΑ ΣΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ '80. Κοινωνικό, πολιτικό και πολιτισμικό λεξικό*, (σσ.631 -633). Αθήνα: Επίκεντρο.

²¹Βούλγαρης, Γ. (2002), (σσ. 171).

²² Βούλγαρης, Γ. (2002), (σσ. 157 -170).

²³Βούλγαρης, Γ. (2002), (σσ. 292 - 293).

Οι παραπάνω αλλαγές σε συνδυασμό με τις επιρροές που θα δεχθεί η ελληνική κοινωνία της εποχής από την επαφή της με τις δυτικές κοινωνίες, θα μεταβάλλουν ριζικά την εικόνα της και θα αλλάξουν σημαντικά τον τρόπο με τον οποίον ο Έλληνας στο εξής θα ζει και θα αντιλαμβάνεται τον κόσμο. Έτσι, πλέον έχουμε να κάνουμε με μια ελληνική κοινωνία, πιο δημοκρατική, πιο δυτική, πιο ευρωπαϊκή, πιο ανοικτή και δεκτική, που αφήνει πίσω τις παλιές συνήθειες και στερεότυπα.

Ειδικότερα, την περίοδο αυτή θα σημειωθούν σημαντικές κοινωνικές μεταρρυθμίσεις²⁴, όπως ήταν η καθιέρωση της ψήφου στα 18 χρόνια, η καθιέρωση του πολιτικού γάμου, η αποποινικοποίηση της μοιχείας, ο εκσυγχρονισμός της διαδικασίας του διαζυγίου, η μεταρρύθμιση του Αστικού Κώδικα ως προς τα δικαιώματα των γυναικών²⁵, κ.ά. Θα πραγματοποιηθεί επίσης, η ίδρυση του ΕΣΥ και ο περιορισμός των σωματών ασφαλείας, γεγονός που θα επιτρέψει στους μη προνομιούχους Έλληνες να αισθάνονται πλέον ότι δεν είναι πολίτες δεύτερης κατηγορίας.

Παράλληλα, η αύξηση του εισοδήματος του Έλληνα και η συνακόλουθη βελτίωση του βιοτικού του επιπέδου, που θα σημειωθεί την περίοδο αυτή, θα του επιτρέψουν να «μυηθεί» στα δυτικά πρότυπα του καταναλωτισμού, του ατομισμού και του πλουτισμού²⁶, επακόλουθο των οποίων θα είναι η εμφάνιση του φαινομένου της ξενομανίας, που θα ενισχυθεί περαιτέρω και από την επαφή του Έλληνα με τους τουρίστες, που τότε αρχίζουν να συρρέουν μαζικά στην Ελλάδα²⁷.

Μέσα σ' αυτό το κλίμα θα αλλάξουν και κάποιες άλλες συνήθειες του Έλληνα, διατροφικές και ενδυματολογικές, αλλά και ο τρόπος διασκέδασής του. Έτσι, οι Έλληνες θα εγκαταλείψουν την παραδοσιακή ελληνική διατροφή και θα υιοθετήσουν ξενόφερτες συνήθειες, όπως αυτή της ευρείας κατανάλωσης κρέατος²⁸. Θα αλλάξει, επίσης και η παραδοσιακή σχέση που ο Έλληνας είχε με τα ρούχα, αφού αυτά θα πάψουν πλέον να καλύπτουν απλά μια πρακτική ανάγκη, αλλά θα γίνουν το μέσο για να αμφισβητηθεί η σοβαροφάνεια, να δηλωθεί το

²⁴ Βούλγαρης, Γ. (2002), (σσ. 156).

²⁵ Διαμαντούρος, Ν. (2000), (σσ. 94).

²⁶ Βούλγαρης, Γ. (2002), (σσ. 281).

²⁷ Τσατσάνης, Μ. (2014). Ο Επιμένων Έλλη – νικά. Εθνοκεντρική αναπτυξιακή στρατηγική και καταναλωτική ξενομανία. Στο Βάμβακας Β. – Παναγιωτόπουλος Π. (Επιμ.), *Η ΕΛΛΑΔΑ ΣΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ '80. Κοινωνικό, πολιτικό και πολιτισμικό λεξικό*, (σσ.196 - 198). Αθήνα: Επίκεντρο.

²⁸ Σουζάννα, Β. (2014). ΕΟΚ, Άρνηση και αποδοχή μιας ιστορικής επιλογής. Στο Βάμβακας Β. – Παναγιωτόπουλος Π. (Επιμ.), *Η ΕΛΛΑΔΑ ΣΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ '80. Κοινωνικό, πολιτικό και πολιτισμικό λεξικό*, (σσ.190 - 193). Αθήνα: Επίκεντρο.

κοινωνικό και οικονομικό στάτους και να εκφραστούν οι νέες τάσεις, προθέσεις και πεποιθήσεις της εποχής. Το γυναικείο σώμα, πλέον θα πρέπει να είναι γυμνασμένο και καλλίγραμμα και για πρώτη φορά η αντρική μόδα θα αρχίσει να αποκτά χαρακτηριστικά πιο θηλυκά²⁹. Τότε, άλλωστε θα κάνει για πρώτη φορά δυναμικά την εμφάνισή του και στην Ελλάδα το ομοφυλοφιλικό κίνημα³⁰.

Επιπλέον, θα παρακμάσουν οι παλιοί τρόποι και τα παλιά στέκια διασκέδασης και θα αναδειχθούν νέοι χώροι, όπως τα μπαράκια, τα καφέ, οι παμπ, οι κρεπερί³¹, τα «σκυλάδικα», τα μεγάλα club της παραλιακής, αλλά και τα πρώτα γκέι μπαρ στο Κολωνάκι³².

Τέλος, θα αλλάξει και η όψη της πόλης, καθώς αυτή θα επεκταθεί προς τα προάστια, θα αρχίσουν να κτίζονται οι καινούργιες πολυκατοικίες με τα μεγάλα και ενιαία διαμερίσματα³³, και θα κάνουν την εμφάνισή τους τα πρώτα εμπορικά κέντρα σε διάφορες περιοχές κυρίως της Αθήνας³⁴.

²⁹ Βαμβακάς, Β – Μιχαηλίδου, Τ. (2014). Ενδυματολογικοί κώδικες. Εκδημοκρατισμός του στυλ και αποθέωση της μάρκας. Στο Βάμβακας Β. – Παναγιωτόπουλος Π. (Επιμ.), *Η ΕΛΛΑΔΑ ΣΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ '80. Κοινωνικό, πολιτικό και πολιτισμικό λεξικό*, (σσ.187 - 190). Αθήνα: Επίκεντρο.

³⁰ Γιαννακόπουλος, Κ. (2014). Ομοφυλοφιλικό κίνημα. ΑΚΟΕ /αμφί: μεταδομισμός, εναλλακτική πολιτική, νέες κοινωνικές ταυτότητες. Στο Βάμβακας Β. – Παναγιωτόπουλος Π. (Επιμ.), *Η ΕΛΛΑΔΑ ΣΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ '80. Κοινωνικό, πολιτικό και πολιτισμικό λεξικό*, (σσ.392 - 394). Αθήνα: Επίκεντρο.

³¹ Σουλιώτης, Ν. (2014). Καταναλωτικά πρότυπα: Προάστια, κινητικότητα και έξοδος από τη λαϊκότητα. Στο Βάμβακας Β. – Παναγιωτόπουλος Π. (Επιμ.), *Η ΕΛΛΑΔΑ ΣΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ '80. Κοινωνικό, πολιτικό και πολιτισμικό λεξικό*, (σσ.255 - 256). Αθήνα: Επίκεντρο.

³² Βατόπουλος, Ν. (2017), *Πως τα 80's άλλαξαν την Αθήνα*, ανακτήθηκε, από <https://www.kathimerini.gr/k/k-magazine/895518/pos-ta-80s-allaxan-tin-athina/>, στις 14-5-2023..

³³ Βατόπουλος, Ν. (2017), *Πως τα 80's άλλαξαν την Αθήνα*, ανακτήθηκε, από <https://www.kathimerini.gr/k/k-magazine/895518/pos-ta-80s-allaxan-tin-athina/>, στις 14-5-2023.

³⁴ Δημητριάδη, Φ. (2022), *80's εμπορικά κέντρα: φαντάσματα ή κάλτ αρχιτεκτονικά διαμάντια; Ένας αρχιτέκτονας εξηγεί*, ανακτήθηκε από το <https://www.oneofus.gr/top/80s-emporika-kentra-fantasmata-i-kalt-architektonika-diamantia-enas-architektonas-exigei/>, στις 12-5-2023.

4. Δημόσια Ελληνική τηλεόραση στη δεκαετία του 80'

4.1 Η δημόσια Ελληνική τηλεόραση στη δεκαετία του 80'

Η δεκαετία του 80' θα αποτελέσει περίοδο περαιτέρω αλλαγών και ανακατατάξεων για τη δημόσια ελληνική τηλεόραση, αλλά και γενικότερα για το τηλεοπτικό τοπίο της χώρας, μια και σ' αυτή τη δεκαετία θα σημειωθούν σημαντικές πολιτικές και θεσμικές αλλαγές, που σε συνδυασμό με τις σπουδαίες τεχνολογικές εξελίξεις της εποχής, θα αλλάξουν την μέχρι τότε εικόνα και οργάνωση των κρατικών καναλιών και θα ανοίξουν τον δρόμο για την έλευση των ιδιωτικών τηλεοπτικών σταθμών στην Ελλάδα.

Ειδικότερα, τη δεκαετία του 80' το πολιτικό τοπίο της χώρας θα αλλάξει άρδην, καθώς μετά τη διακυβέρνηση του τόπου από συντηρητικές κυβερνήσεις και μετά την επιβολή της δικτατορίας των συνταγματαρχών, θα εισέλθουμε σε μια περίοδο κατά την οποία για πρώτη φορά η χώρα θα έχει δύο (1981 -1985 & 1985 -1989) διαδοχικές σοσιαλιστικές κυβερνήσεις, αυτές του ΠΑΣΟΚ. Μέσα στο νέο αυτό πολιτικό πλαίσιο, θα σημειωθούν σημαντικές αλλαγές σε όλους τους τομείς της διακυβέρνησης, σε όλη την κοινωνία, και φυσικά στον χώρο της δημόσιας τηλεόρασης, που εδώ εξετάζουμε. Οι αλλαγές αυτές, που θα έχουν να κάνουν με τον τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας της δημόσιας Ελληνικής τηλεόρασης, αναπόφευκτα θα μεταβάλλουν τον προσανατολισμό και τη φυσιογνωμία της. Έτσι, η δημόσια τηλεόραση, θα εισέλθει σε μια περίοδο έντονων αλλαγών και ανακατατάξεων και θα διαγράψει μια πορεία πολυποίκιλη, πολυκύμαντη, πολυτάραχη, και κάποιες φορές αντιφατική, καθώς κατά την δεκαετία του 80', θα μπορούσαμε να πούμε, πως η δημόσια Ελληνική τηλεόραση θα παρουσιάσει πολλά και διαφορετικά πρόσωπα, τις περισσότερες φορές αντικρουόμενα. Πρόσωπα που διαμορφώθηκαν από τις πολιτικές επιλογές αναφορικά με το πρόγραμμα και το καθεστώς λειτουργίας της τότε τηλεόρασης και οι οποίες δεν ακολούθησαν ποτέ μια σταθερή και ενιαία πορεία, αλλά χαρακτηρίζονταν από «ασυνέπεια»³⁵ και υποτάχθηκαν στις σκοπιμότητες της στιγμής και των προσώπων.

Έτσι, κατά την δεκαετία που εξετάζουμε, το τότε κυβερνών κόμμα, το ΠΑΣΟΚ, θα διαφημίσει και θα προσπαθήσει να εφαρμόσει δύο διαφορετικές φιλοσοφίες / πολιτικές αναφορικά με την οργάνωση και τη λειτουργία της δημόσιας τηλεόρασης, κάθε μία από τις οποίες διατρέχει και

³⁵ Παπαθανασόπουλος, Σ. (1993). *Απελευθερώνοντας την τηλεόραση, τρίτη έκδοση*, (σελ. 243). Αθήνα: Καστανιώτης.

μια διαφορετική τετραετία. Ωστόσο, οι δύο αυτές πολιτικές που διέφεραν μεταξύ τους, δεν θα εφαρμοστούν ποτέ στην πράξη με τον τρόπο που πιθανόν να επιθυμούσαν οι κυβερνήσεις του ΠΑΣΟΚ, αλλά αντίθετα θα παρεκκλίνουν από τις αρχικές τους εξαγγελίες και θα ακροβατούν ανάμεσα σε διαφορετικές πρακτικές, με αποτέλεσμα την διαμόρφωση των ποικίλων και αντιφατικών προσώπων, που θα παρουσιάσει η δημόσια Ελληνική τηλεόραση κατά τη δεκαετία του '80.

Η πρώτη φιλοσοφία, αυτή της «αλλαγής» αποτέλεσε την «φιλοδοξία» της πρώτης τετραετίας της διακυβέρνησης της χώρας από το ΠΑΣΟΚ (1981 -1985), ενώ η δεύτερη, η φιλοσοφία του πλουραλισμού και της ελεύθερης τηλεόρασης, «επιχείρησε» να χαρακτηρίσει την δεύτερη τετραετία του ΠΑΣΟΚ (1985 -1989).

Λαμβάνοντας υπόψιν μας όλα τα παραπάνω και με στόχο να κατανοήσουμε καλύτερα και βαθύτερα την πορεία που διέγραψε η δημόσια Ελληνική τηλεόραση κατά την δεκαετία του 80', θα διαιρέσουμε την πορεία αυτή σε δύο περιόδους και θα εξετάσουμε την κάθε μία ξεχωριστά, μια και οι δύο αυτές περίοδοι παρουσιάζουν μεγάλες διαφορές μεταξύ τους, αλλά και με τον ίδιο τον εαυτό τους.

4.1.1 Η 1^η περίοδος 1981 – 1985

Η πρώτη αυτή «τηλεοπτική» περίοδος ξεκινά με την ελπίδα, πως η νέα κυβέρνηση θα αλλάξει πολλά και στην δημόσια ελληνική τηλεόραση³⁶, προσδοκία που είχαν καλλιεργήσει στους ανθρώπους της τηλεόρασης, αλλά και στους απλούς πολίτες, τόσο οι προεκλογικές, όσο και οι μετεκλογικές τοποθετήσεις του προέδρου του ΠΑΣΟΚ, Ανδρέα Παπανδρέου, ο οποίος ως αντιπολίτευση κατακεραύνωνε την έλλειψη αντικειμενικότητας των ενημερωτικών εκπομπών της τότε δημόσιας τηλεόρασης³⁷ και ταυτόχρονα πρόβαλε ως επιτακτική την ανάγκη ρηξικέλευθων αλλαγών και στον τομέα αυτό. Η προσδοκία αυτή, ωστόσο, δεν θα επαληθευθεί, καθώς κατά την συγκεκριμένη περίοδο θα αναπαραχθούν αρκετές από τις τηλεοπτικές παθογένειες του παρελθόντος και ταυτόχρονα θα εμφανιστούν και κάποιες νέες, αρκετές από τις οποίες επιβιώνουν μέχρι και σήμερα, συχνά ακόμα και στα ιδιωτικά κανάλια. Το πλαίσιο μέσα στο οποίο θα αναπτυχθούν οι εν λόγω παθογένειες είναι αυτό της απόλυτης κυριαρχίας της δημόσιας τηλεόρασης, του απόλυτου δηλαδή κρατικού μονοπωλίου, δεδομένου ότι την εποχή εκείνη στην χώρα εκπέμπουν μόνο δύο κανάλια και αυτά κρατικά, η

³⁶ Βαλούκος, Στ. (2028). *Ιστορία της Ελληνικής τηλεόρασης*, (σσ.101 -102). Αθήνα: Αιγόκερως

³⁷ Παπαθανασόπουλος, Σ. (1993), (σελ. 242).

EPT1 και η YENEΔ , που το 1982, με το νόμο 1288, θα μετονομαστεί σε EPT2, θα χάσει τον στρατιωτικό της χαρακτήρα, θα υπαχθεί στην υπηρεσία του Υπουργείου Προεδρίας και θα τελεί πλέον υπό την πλήρη εποπτεία του αρμόδιου υπουργού³⁸.

Η πρώτη και μάλιστα πολύ ισχυρή παθολογία που εμφανίστηκε στο τηλεοπτικό τοπίο της εποχής, θα λέγαμε, πως ήταν η σχέση εξάρτησης που αναπτύχθηκε μεταξύ της δημόσιας τηλεόρασης και της τότε πολιτικής ηγεσίας. Η σχέση αυτή ήταν αποτέλεσμα των νομοθετικών ρυθμίσεων των κυβερνήσεων του ΠΑΣΟΚ, αλλά και της επίδρασης, που εξακολουθούσε να ασκεί το πολιτικό πλαίσιο, το οποίο είχε δημιουργηθεί κατά την δικτατορία³⁹. Να σημειώσουμε στο σημείο αυτό, πως καμία από τις κυβερνήσεις της μεταπολίτευσης δεν κατάφερε να ξεφύγει από το μοντέλο της αυστηρής κυβερνητικής κηδεμονίας της δημόσιας τηλεόρασης, όπως αυτό διαμορφώθηκε και καθιερώθηκε από το καθεστώς των συνταγματαρχών⁴⁰. Ειδικότερα, όσο αφορά την πρώτη αυτή περίοδο που εξετάζουμε, η συγκεκριμένη τάση εκδηλώθηκε από τις πρώτες κιόλας μέρες διακυβέρνησης της χώρας από το ΠΑΣΟΚ, είτε μέσω της επιλογής των στελεχών που επάνδρωσαν τα κρατικά κανάλια, είτε μέσω των προγραμμάτων που επιλέχθηκαν για να βγουν στον αέρα.

Συγκεκριμένα, ευθύς μετά τον θρίαμβο του ΠΑΣΟΚ στις εκλογές του Οκτωβρίου του 1981, σε θέσεις κλειδιά των δύο καναλιών τοποθετήθηκαν άτομα τα οποία προέρχονταν κυρίως από τον κομματικό μηχανισμό του ΠΑΣΟΚ. Έτσι, πολιτικός προϊστάμενος της EPT ορίστηκε ο Υπουργός Προεδρίας Μένιος Κουτσόγιωργας, Γενικός Διευθυντής τοποθετήθηκε ο δημοσιογράφος και βουλευτής του ΠΑΣΟΚ Γιώργος Ρωμαίος, Αναπληρωτής Γενικός ο συγγραφέας Βασίλης Βασιλικός, Διευθυντής τηλεόρασης ο Νίκος Αλευράς (ανιψιός του νέου προέδρου της Βουλής και ιστορικού στελέχους του ΠΑΣΟΚ) , Γενικός Διευθυντής στην EPT2 όταν αυτή τίθεται υπό πολιτικό έλεγχο ο δημοσιογράφος Νίκος Αλεξίου και υπεύθυνος προγράμματος ο ηθοποιός και συνδικαλιστής του ΠΑΣΟΚ Γιάννης Μόρτζος⁴¹. Οι επιλογές των προσώπων αυτών ήταν ενδεικτικές της επιθυμίας της νέας κυβέρνησης να προωθήσει τη δημιουργία μιας δημόσιας τηλεόρασης στην οποία η ίδια θα είχε τον απόλυτο έλεγχο και ταυτόχρονα να διαμορφώσει μια τηλεόραση, που θα προωθούσε μέσω των προγραμμάτων της την κυβερνητική, δηλαδή την σοσιαλιστική ιδεολογία. Η δεύτερη αυτή επιδίωξη αναδείχθηκε

³⁸ Παπαθανασόπουλος, Σ. (2000),(σελ.232).

³⁹ Αδάμου, Χ. (2020). *Σύγχρονες τηλεοπτικές σπουδές*, (σελ.141). Αθήνα: Παπαζήσης.

⁴⁰ Πασχαλίδης, Γ. (2018),(σελ. 20)

⁴¹ Βαλούκος, Σ. (2018),(σελ.103)

κυρίως μέσω συγκεκριμένων σήριαλ⁴², όπως ήταν τα Λαυρεωτικά, ο Ζητιάνος, το Μινόρε της Αυγής, ο Χατζημανουήλ και η κυρία Ντορεμί, τα οποία προωθούσαν το τρίπτυχο, σοσιαλισμός – επαρχία – γυναίκα⁴³, αλλά και μέσω των δελτίων ειδήσεων και των ενημερωτικών εκπομπών. Χαρακτηριστικό, όσο αφορά στα δελτία ειδήσεων και στις ενημερωτικές εκπομπές της εποχής, είναι το γεγονός ότι επιχείρησαν σε ένα βαθμό να προβάλλουν τις δηλώσεις και τις δράσεις της αντιπολίτευσης, προσπάθεια όμως, που τελικά «αναχαιτίστηκε» από την συνεχή παρουσία του τότε Πρωθυπουργού στα κρατικά κανάλια και την υπέρμετρη προβολή του κυβερνητικού προγράμματος με τέτοιο τρόπο μάλιστα, που έκανε πολλούς να τα παρομοιάζουν με δελτία κυβερνητικών ανακοινώσεων παρά με δελτία ειδήσεων⁴⁴.

Ως εκ τούτου, παρά την αρχική πρόθεση του ΠΑΣΟΚ για «αλλαγές» και τομές με στόχο να δημιουργήσει μια ανεξάρτητη και πλουραλιστική τηλεόραση παρόμοια του BBC⁴⁵, η «αλλαγή» αυτή δεν ήρθε ποτέ. Αντίθετα, η πολυδιαφημισμένη ανανέωση του τομέα ενημέρωσης της δημόσιας τηλεόρασης θυσιάστηκε στο βωμό των κομματικών και προσωπικών σκοπιμοτήτων, συνεχίζοντας έτσι σε μεγάλο βαθμό την παράδοση τόσο των συνταγματαρχών, όσο και της προγενέστερης κυβέρνησης της ΝΔ, που μέσω της δημόσιας τηλεόρασης πρόβαλαν αποκλειστικά την πολιτική και τα επιτεύγματά τους, αφήνοντας στο περιθώριο την δράση των αντιπάλων τους.

Χαρακτηριστική, επίσης, παθογένεια της περιόδου, η οποία επιβιώνει μέχρι και σήμερα, ήταν η συχνή εναλλαγή⁴⁶ των διευθυντικών στελεχών των κρατικών καναλιών, κάτι που συνήθως οφείλονταν στην ανεπάρκειά τους να προβάλλουν επαρκώς το κυβερνητικό έργο και υπαγορεύονταν από την ανάγκη της κυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ να παρεμβαίνει στο έργο των κρατικών καναλιών και να το ελέγχει, γεγονός που αντιτίθενται στην «αλλαγή» και στην ανανέωση, που είχε υποσχεθεί προεκλογικά το κυβερνών κόμμα.

Παράλληλα, κατά την 1^η αυτή περίοδο, στα κρατικά κανάλια θα αναπτυχθούν οι παθογένειες⁴⁷, του νεποτισμού, της διαφθοράς, του κακού συντονισμού και της κακής οργάνωσης, φαινόμενα τα οποία όχι μόνο αμαύρωσαν την εικόνα της κρατικής τηλεόρασης

⁴² Αδάμου, Χ. (2020), (σσ.152).

⁴³ Βαλούκος, Σ. (2018), (σελ.105)

⁴⁴ Παπαθανασόπουλος, Σ. (1993), (σελ. 243).

⁴⁵ Βαλούκος, Σ. (2018), (σελ. 111)

⁴⁶ Παπαθανασόπουλος, Σ. (1993),(σελ. 244).

⁴⁷ Βαλούκος, Σ. (2018), (σελ.113).

και της προκάλεσαν μεγάλη οικονομική ζημία, αλλά ταυτόχρονα την φόρτωσαν και με μια αρνητική κληρονομιά, που έμελλε να διατηρηθεί ζωντανή και να θεριεύσει κατά τα χρόνια που θα ακολουθούσαν. Συγκεκριμένα, κατά την περίοδο αυτή θα παρατηρηθούν απευθείας και συχνά αδιαφανείς αναθέσεις εκπομπών σε ανθρώπους του κόμματος, ο παραμερισμός παλαιών συνεργατών λόγω της «δεξιάς» τους καταγωγής, ο κακός συντονισμός και ανταγωνισμός ανάμεσα στα δύο κρατικά κανάλια, όπως και η ακύρωση εκπομπών της προηγούμενης διοίκησης και η παραγωγή νέων εκπομπών και σήριαλ με κόστος δυσανάλογο⁴⁸.

Η ελληνική δημόσια τηλεόραση, ωστόσο, της περιόδου, παρά τις προαναφερθείσες παθογένειες, δεν έχει να επιδείξει μόνο αρνητικά στοιχεία, καθώς κατά το διάστημα 1981 – 1985 θα βγουν στον αέρα και κάποιες καινοτόμες⁴⁹ για την εποχή τους εκπομπές, που σε ένα βαθμό έφεραν αυτόν τον αέρα της «αλλαγής», που διαφήμιζε το ΠΑΣΟΚ την δεδομένη στιγμή. Αναφέρουμε χαρακτηριστικά την *Κινηματογραφική Λέσχη*, *Το Μονόγραμμα*, *Τέχνη και πολιτισμός*, *Οι ποιητές μας*, *Το περισκόπιο*, τα ντοκιμαντέρ που πρόβαλαν την επαρχία και τα προβλήματά της, τις ποικίλες και ποιοτικές παιδικές εκπομπές, αλλά και την παράσταση, *Αλαλούμια*⁵⁰, της Ελευθέρας Σκηνης, που για πρώτη φορά παρουσίαζε σε κρατικό κανάλι, χωρίς περικοπές και με χιούμορ καυστικό και αθυρόστομο, μια αντικυβερνητική σάτιρα.

4.1.2 Η 2^η περίοδος 1985-1989

Η δεύτερη αυτή περίοδος ξεκινά με κάποια αισιόδοξα για την πορεία της δημόσιας τηλεόρασης δείγματα, καθώς η κυβέρνηση αρχικά θα προσπαθήσει να επανδρώσει τα δύο κρατικά κανάλια με στελέχη, τα οποία δεν προέρχονταν από τον χώρο του ΠΑΣΟΚ και ταυτόχρονα θα επιδιώξει να δώσει χώρο στην αντικειμενική παρουσίαση των γεγονότων⁵¹. Μέσα στο πλαίσιο αυτό⁵², θα έχουμε την κατάργηση της θέσης του Υφυπουργού των ΜΜΕ και την παραγωγή ποικίλων τοκ σόου, κύριο χαρακτηριστικό των οποίων ήταν ο πλουραλισμός. Ωστόσο, το παραπάνω εγχείρημα δεν θα έχει ζωή μεγαλύτερη των τριών

⁴⁸ Βαλούκος, Σ. (2018), (σελ. 104).

⁴⁹ Τσούβα, Λ. (2018), *Τα κρατικά τηλεοπτικά κανάλια την περίοδο 1981 – 1989*, ανακτήθηκε από το <https://www.fractalart.gr/ta-kratika-tileoptika-kanalia-tin-periodo-1981-1989>, στις 25-5-2023.

⁵⁰ Τασιοπούλου, Κ. (2015), *Παγκόσμια ημέρα θεάτρου – 27 Μαρτίου*, ανακτήθηκε από το, <https://www.ert.gr/ert-arxeio/pagkosmia-imera-theatroy-27-martioy-3/>, στις 25-5-2023.

⁵¹ Παπαθανασόπουλος, Σ. (1993), (σελ. 244).

⁵² Βαλούκος, Σ. (2018), (σσ. 122 – 123).

μητών⁵³, μια και η κυβέρνηση θα υπαναχωρήσει από τις αρχικές ανανεωτικές θέσεις της και τελικά θα επιστρέψει στις παραδοσιακές και δοκιμασμένες πρακτικές, που είχαν επικρατήσει και κατά την πρώτη τηλεοπτική περίοδο της δεκαετίας του 80'. Ως εκ τούτου και κατά την περίοδο αυτή στο τηλεοπτικό σκηνικό της χώρας, θα κυριαρχήσει ο άκρατος κρατικός παρεμβατισμός και θα εδραιωθεί η τακτική της επάνδρωσης της δημόσιας τηλεόρασης με πρόσωπα τα οποία προέρχονταν από τον κομματικό πυρήνα του ΠΑΣΟΚ. Χαρακτηριστικές περιπτώσεις τέτοιων προσώπων, ήταν ο πρώην νομάρχης Θεόδωρος Χαλάτσης, που τοποθετήθηκε γενικός διευθυντής στην ΕΡΤ1 και ο Νίκος Σωτηριάδης, που ορίστηκε αναπληρωτής γενικός. Τα δύο αυτά πρόσωπα αν και προέρχονταν από τον πυρήνα του ΠΑΣΟΚ, κατά τη θητεία τους εφάρμοσαν μέτρα τα οποία ήρθαν σε αντίθεση με την πολιτική, που το ΠΑΣΟΚ, επιθυμούσε να εφαρμόσει στην κρατική τηλεόραση και τα οποία τελικά τους στέρησαν τη θέση τους. Αναφέρουμε ενδεικτικά, την εφαρμογή για πρώτη φορά στην κρατική τηλεόραση των αρχών του τεχνοκρατικού μάρκετινγκ, που είχε ως αποτέλεσμα το συμμάζεμα των οικονομικών της δημόσιας τηλεόρασης, τον περιορισμό παραγωγής ελληνικών σήριαλ, την μείωση των προσλήψεων ημετέρων και τον περιορισμό των πολιτικών παρεμβάσεων στις αναθέσεις προγράμματος.

Αντικαταστάτης των παραπάνω αυτών προσώπων, ορίστηκε ένα ακόμη κορυφαίο στέλεχος του ΠΑΣΟΚ, ο πρώην νομάρχης Νίκος Σηφουνάκης, ο οποίος σε μεγάλο βαθμό εισήγαγε νέα ήθη στο πρόγραμμα της ΕΡΤ. Ειδικότερα, επί των ημερών του το πρόγραμμα των δύο κρατικών καναλιών θα γνωρίσει ποιοτική και αισθητική αναβάθμιση. Χαρακτηριστικά του προγράμματος⁵⁴ την συγκεκριμένη περίοδο, ήταν η παραγωγή πρωτότυπων εκπομπών και η άνθιση των τηλεταινιών, μέσω των οποίων αναδείχθηκαν οι σκηνοθέτες Γιάννης Σμαραγδής, Γιάννης Διαμαντόπουλος και Κώστας Κουτσομούτης. Την ίδια εποχή ο Ερρίκος Ανδρέου θα μεταφέρει στην μικρή οθόνη τα βιβλία του Γιάννη Μαρή, ενώ παλαιότεροι σκηνοθέτες, όπως ο Γιάννης Δαλιανίδης, ο Γιώργος Κωνσταντίνου και ο Θάνος Λειβαδίτης, θα προχωρήσουν στην παραγωγή μιας σειράς επιτυχημένων ελληνικών σήριαλ. Παράλληλα, θα αξιοποιηθούν και θα λάβουν εκτεταμένη προβολή οι ελληνικές ταινίες, θα πραγματοποιηθεί άνοιγμα σε νέα πρόσωπα, όπως ήταν το δίδυμο Ρέππα – Παπαθανασίου και θα εισαχθεί μια νέα πρακτική,

⁵³Βωβού, Ι. (2010). Στοιχεία για την μετα – ιστορία της ελληνικής τηλεόρασης. Στο Βωβού Ι. (Επιμ.), *Ο κόσμος της τηλεόρασης, θεωρητικές προσεγγίσεις, ανάλυση προγραμμάτων και ελληνική πραγματικότητα*, (σελ.118). Αθήνα: Ηρόδοτος.

⁵⁴ Βαλούκος, Σ. (2018), (σσ. 126 -130).

αυτή της μεταγλώττισης των ξένων σειρών και κυρίως των παιδικών. Τέλος, θα έχουμε την εμφάνιση για πρώτη φορά στην δημόσια τηλεόραση του τηλεοπτικού είδους της σαπουνόπερας (Τόλμη και Γοητεία), την αναβάθμιση της αισθητικής των διαφημίσεων και την αύξηση του χρόνου που αυτές καταλάμβαναν μεταξύ των προγραμμάτων, καθώς και την επιβίωση της παράδοσης, που ήθελε τις ειδήσεις και τις ενημερωτικές εκπομπές να προβάλλουν κατά κύριο λόγο το κυβερνητικό έργο.

Το κύριο, ωστόσο, χαρακτηριστικό της δεύτερης αυτής περιόδου θα λέγαμε, πως ήταν ο μεταβατικός της χαρακτήρας, μια και την εποχή αυτή θα τεθεί πολύ επιτακτικά το αίτημα για την απορρύθμιση της τηλεόρασης και την συνακόλουθη ίδρυση ιδιωτικών τηλεοπτικών σταθμών. Αίτημα, που θα πυροδοτήσει μια σειρά από διεργασίες, καταγιστικές αλλαγές και εξελίξεις και που στο τέλος της δεκαετίας θα επιφέρει, μέσω της έλευσης των ιδιωτικών καναλιών, την ολοκληρωτική μεταβολή του τηλεοπτικού τοπίου της χώρας.

Ο μεταβατικός αυτός χαρακτήρας, που είχε η συγκεκριμένη περίοδος διαφάνηκε από την επομένη κίολας των εκλογών, στις οποίες για μια ακόμα φορά, νικητής αδιαμφισβήτητος αναδείχθηκε το ΠΑΣΟΚ. Η τότε αντιπολίτευση της ΝΔ⁵⁵, θα εγείρει θέμα απελευθέρωσης του ραδιοτηλεοπτικού συστήματος από την κρατική κηδεμονία, ο τύπος θα αρχίσει να εξαπολύει συστηματικές επιθέσεις κατά της δημόσιας τηλεόρασης, ενώ σε διάφορες πόλεις της χώρας θα αρχίσουν να εκπέμπουν μη κρατικοί, κυρίως δημοτικοί, ραδιοφωνικοί σταθμοί και κάποιοι δήμαρχοι, όπως της Θεσσαλονίκης και του Πειραιά, διακήρυσσαν και προετοιμάζαν την δημιουργία δημοτικών τηλεοπτικών σταθμών. Υπό το βάρος αυτών των εξελίξεων, η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ θα αναγκαστεί να προβεί σταδιακά σε μια σειρά από αλλαγές, με στόχο τον εκσυγχρονισμό και την απελευθέρωση της ελληνικής τηλεόρασης. Οι πρωτοβουλίες, ωστόσο, που θα αναλάβει η κυβέρνηση σε όλη την διάρκεια της συγκεκριμένης περιόδου θα θυμίζουν περισσότερο ελιγμούς τακτικής και δεν θα έχουν συνέπεια και συνέχεια, καθώς στην πραγματικότητα στόχος τους δεν ήταν να προωθήσουν την απελευθέρωση της τηλεόρασης, αλλά να καθυστερήσουν όσο περισσότερο μπορούσαν την νέα αυτή πραγματικότητα και να διατηρήσουν για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα ζωντανό και ισχυρό το κρατικό μονοπώλιο. Μέσα στο πλαίσιο αυτής της προσπάθειας, η κυβέρνηση το 1987, με τον νόμο 1730⁵⁶, θα αναδιαρθρώσει εκ νέου την ΕΡΤ, συγχωνεύοντας την ΕΡΤ1 και την ΕΡΤ2

⁵⁵ Βαλούκος, Σ. (2018), (σελ. 121).

⁵⁶ Παπαθανασόπουλος, Σ. (1993), (σελ. 247)

στον ενιαίο φορέα ΕΡΤ Α.Ε., που στο εξής θα λειτουργούσε ως ανώνυμος εταιρεία, νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου, θα εποπτεύονταν και θα ελέγχονταν από τον υπουργό Προεδρίας της Κυβέρνησης. Επίσης, θα προχωρήσει στην ίδρυση της ΕΤ3 -για πρώτη φορά εξέπεμψε πρόγραμμα την 1^η Σεπτεμβρίου του 1988⁵⁷- και στις 24 Οκτωβρίου⁵⁸ του ίδιου έτους, θα επιτρέψει την πειραματική αναμετάδοση του προγράμματος έξι δορυφορικών καναλιών στην χώρα.

Οι παραπάνω, ωστόσο, ενέργειες δεν θα καταφέρουν να αποτρέψουν, αλλά απλά να καθυστερήσουν για λίγο την έλευση της ιδιωτικής τηλεόρασης, η οποία θα σφραγίσει το τέλος της δεκαετίας του 80', καθώς στις 20 Νοεμβρίου του 1989 θα εκπέμψει για πρώτη φορά το Mega Channel και την τελευταία ημέρα της ίδιας χρονιάς ο Antenna TV⁵⁹. Το ίδιο έτος θα ιδρυθεί το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης⁶⁰, ενώ λίγο νωρίτερα είχε κάνει την εμφάνισή της και η εταιρεία μέτρησης της τηλεθέασης AGB Hellas (1988)⁶¹, η οποία έμελλε να παίξει καθοριστικό ρόλο κατά τα επόμενα έτη στην διαμόρφωση των τηλεοπτικών προγραμμάτων των καναλιών.

Ήταν προφανές πλέον, πως με το τέλος της δεκαετίας του 80' είχε επέλθει και το τέλος της τηλεόρασης, όπως την ξέραμε μέχρι τότε και ότι μια νέα τηλεοπτική εποχή είχε ανατείλει.

⁵⁷ Πασχαλίδης, Γ. (2014). Η ελλειμματική υλοποίηση στα Μ.Μ.Ε. του συνθήματος «Ελλάδα δεν είναι μόνο η Αθήνα». Στο Βάμβακας Β. – Παναγιωτόπουλος Π. (Επιμ.), *Η ΕΛΛΑΔΑ ΣΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ '80. Κοινωνικό, πολιτικό και πολιτισμικό λεξικό*, (σσ.208-209). Αθήνα: Επίκεντρο.

⁵⁸ Χατζηθανασίου, Κ. (2014). Δορυφορική τηλεόραση: η ελεγχόμενη απελευθέρωση της τηλεόρασης από το κρατικό μονοπώλιο. Στο Βάμβακας Β. – Παναγιωτόπουλος Π. (Επιμ.), *Η ΕΛΛΑΔΑ ΣΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ '80. Κοινωνικό, πολιτικό και πολιτισμικό λεξικό*, (σσ.126-128). Αθήνα: Επίκεντρο.

⁵⁹ Βίδου, Κ. (2008), *1989, ιδιωτική τηλεόραση: παράθυρα στον κόσμο*, ανακτήθηκε από το <https://www.tovima.gr/2008/12/28/society/1989-idiwtiki-tileorasi-parathyra-ston-kosmo>, στις 25-5-2023.

⁶⁰ *Νομικό πλαίσιο – Αρμοδιότητες* (2023, Ιανουάριος 18), ανακτήθηκε από το www.esr.gr

⁶¹ *AGB Hellas*, (2023, Ιανουάριος 18), ανακτήθηκε από το https://el.wikipedia.org/wiki/AGB_Hellas

5. Η παιδική τηλεόραση

5.1 Έννοια, περιεχόμενο της παιδικής τηλεόρασης και η ελληνική περίπτωση

Η τηλεόραση, σε όλες τις χώρες του κόσμου, από την αρχή κιόλας της εμφάνισής της, αντιμετώπισε τα παιδιά ως ένα ειδικό και ξεχωριστό κοινό, με τα δικά του ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τις δικές του ξεχωριστές ανάγκες και για το λόγο αυτό τους προσέφερε ένα πρόγραμμα που είχε σχεδιαστεί ειδικά και αποκλειστικά για αυτά⁶². Στο πλαίσιο αυτού του προγράμματος, αναπτύχθηκαν πολλά είδη σειρών⁶³, όπως κινούμενα σχέδια, κουκλοθέατρο, θέατρο σκιών, μυθοπλαστικά σήριαλ με πρωταγωνιστές παιδιά ή εφήβους και ψυχαγωγικές εκπομπές, όπου τα παιδιά παρουσιάζονταν με την πραγματική τους ταυτότητα. Οι εκπομπές αυτές, που στόχο είχαν την ψυχαγωγία, την ενημέρωση και την εκπαίδευση των παιδιών, αρχικά καταλάμβαναν συνήθως ένα μικρό μέρος του συνολικού τηλεοπτικού προγράμματος. Σταδιακά όμως, άρχισαν να αποκτούν μεγαλύτερη έκταση και βαρύτητα και σε κάποιες χώρες μάλιστα, όπως είναι η Βρετανία θεωρήθηκαν ως ο ακρογωνιαίος λίθος του γενικότερου προγράμματος και προβάλλονταν μόνο σε ώρες, που μπορούσαν να τα παρακολουθήσουν τα παιδιά⁶⁴.

Ωστόσο, σε κάποιες άλλες χώρες, όπως για παράδειγμα στις ΗΠΑ, τα παιδικά προγράμματα συνδέθηκαν από την αρχή με τη διαφήμιση και το κέρδος, αποτελούσαν συνήθως μέρος του μάρκετινγκ μεγάλων εταιριών, π.χ Disney, και σπάνια περιλάμβαναν εκπαιδευτικούς στόχους⁶⁵.

Στην Ελλάδα από την άλλη, μέχρι την δεκαετία του 80' δεν παρατηρείται κάποια σημαντική προσπάθεια από την τότε δημόσια ελληνική τηλεόραση, να οργανώσει με σύστημα και σχέδιο το παιδικό της πρόγραμμα. Αυτό, άλλωστε δεν θα ήταν και τόσο εύκολο, καθώς την περίοδο αυτή η ελληνική δημόσια τηλεόραση, είτε βρίσκεται σε πειραματικό ακόμη στάδιο, είτε τελεί

⁶² Κούρτη, Ε. (2010). Το παιδικό πρόγραμμα πάει στην αγορά: η περίπτωση της ελληνικής τηλεόρασης. Στο Βωβού Ι. (διεύθυνση), *Ο κόσμος της τηλεόρασης, θεωρητικές προσεγγίσεις, ανάλυση προγραμμάτων και ελληνική πραγματικότητα*, (σελ.374). Αθήνα: Ηρόδοτος.

⁶³ Αδάμου, Χ. (2020), (σελ. 251).

⁶⁴ Κούρτη, Ε. (2010), (σελ. 378).

⁶⁵ Κούρτη, Ε. (2010), (σελ. 382).

υπό την επιρροή και τον έλεγχο του καθεστώτος των συνταγματαρχών. Έτσι, στα χρόνια πριν από το 80', οι όποιες προσπάθειες για την παραγωγή ενός παιδικού προγράμματος θα είναι περιορισμένες, δειλές και ερασιτεχνικές. Έτσι κατά το έτος 1966 και μέχρι τη χούντα θα προβληθούν οι εκπομπές, *Λόουν Ρέιντζερ*, *Λάσση*, *Θέατρο Σκιών*, *ιστορίες του μπάριμπα Μυτούση*, *Κλούβιος και Σουβλίτσα*⁶⁶, ενώ κατά την περίοδο της επταετίας στην τηλεόραση θα προβληθεί πληθώρα ξένων κυρίως παιδικών εκπομπών.

Από το 1974, ωστόσο, και την πτώση της χούντας μέχρι και τον Οκτώβριο του 1981 που έχουμε την εκλογή της νέας κυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ, στην δημόσια τηλεόραση θα παρατηρηθεί μια εντονότερη κίνηση στον τομέα της παιδικής τηλεόρασης και θα κάνουν την εμφάνισή τους κάποιες μεμονωμένες παιδικές σειρές, άλλες ξένες και άλλες ελληνικές, που όμως δεν μοιάζουν να εντάσσονται σε έναν συγκεκριμένο σχεδιασμό και δεν απηχούν σε καμία περίπτωση την πρόθεση για την διαμόρφωση μιας παιδικής ζώνης, στην οποία θα περιλαμβάνονταν ικανοποιητικός αριθμός εκπομπών προσανατολισμένων στο παιδί. Χαρακτηριστικά, από την περίοδο αυτή μπορούμε να αναφέρουμε τις ακόλουθες εκπομπές⁶⁷: *το τραινάκι της χαράς* (1974), *το μικρό σπίτι στο λιβάδι* (1974), *μια φορά κι έναν καιρό* (1975), *μικροί ήρωες* (1976), *καλησπέρα παιδιά* (1976), *γύρω – γύρω όλοι* (1977), *ο παραμυθάς* (1978), *μάγια η μέλισσα* (1979), *ο κήπος με τ' αγάλματα* (1981).

5.2 Η ελληνική παιδική τηλεόραση κατά τη δεκαετία του 80'

Η δεκαετία του 80' θεωρείται ως η πρώτη περίοδος στην ιστορία της ελληνικής τηλεόρασης, κατά την οποία το παιδικό τηλεοπτικό κοινό αναδεικνύεται σε μια νέα ξεχωριστή κατηγορία τηλεοπτικού κοινού⁶⁸ και κατά την οποία το παιδικό πρόγραμμα, αρχίζει να οργανώνεται με πιο συστηματικό και επαγγελματικό τρόπο απ' ότι την περίοδο που είχε προηγηθεί.

Έτσι, στη διάρκεια της πρώτης περιόδου της ελληνικής τηλεόρασης 1981 – 1985, θα δούμε να δίνεται ιδιαίτερη βαρύτητα στον σχεδιασμό του παιδικού προγράμματος⁶⁹. Στο πλαίσιο αυτού του προγράμματος, όπως μπορούμε να δούμε και στους πίνακες που ακολουθούν, θα

⁶⁶ Δάμπασης, Γ. (2002). *Την εποχή της τηλεόρασης*, (σελ.64-73).Αθήνα: Καστανιώτης.

⁶⁷ Πηγή <https://retrodb.gr/wiki/index.php> (τελευταία ανάκτηση 3/11/2023)

⁶⁸ Γερακοπούλου, Π. (2009). *Παιδιά του Σούπερμαν. Ιστορίες φανατικής ανάγνωσης υπερηρωικών κόμικς*. Πολύτροπο, Αθήνα, σελ. 410 -412.

⁶⁹ Βαλούκος, Σ. (2018), (σελ. 109).

προβληθούν ποικίλα μεταγλωττισμένα κινούμενα σχέδια, αλλά και μια σειρά αξιόλογων ελληνικών εκπομπών στις οποίες κατά κύριο λόγο πρωταγωνιστές θα είναι τα παιδιά. Αναφέρουμε χαρακτηριστικά, τα τηλεπαιχνίδια *Κόκκινοι γίγαντες άσπροι νάνοι* και *Στούντιο φούσκοι*, τις εμβληματικές εκπομπές με κούκλες *Ντενεκεδούπολη* και *Φρουτοπία*, τις σειρές *Ξύλινα Σπαθιά* και *Θησαυρός της Βαγιάς* που αποτέλεσαν μεταφορά λογοτεχνικών βιβλίων στην τηλεόραση, το πρωτοποριακό για την εποχή του *Πέστο και θα γίνει* και τις διαδραστικές εκπομπές ποικίλου περιεχομένου *Χιλιοποδαρούσα* και *Αμπε – μπα- μπλομ*. Από το πρόγραμμα της συγκεκριμένης περιόδου, δεν θα μπορούσε να λείπει ο διαχρονικός *Καραγκιόζης*.

Αντίστοιχα, κατά την δεύτερη περίοδο της ελληνικής τηλεόρασης 1985–1989, όπως μπορούμε να παρατηρήσουμε και στους παρακάτω πίνακες, λίγα θα είναι τα νέα ξένα μεταγλωττισμένα κινούμε σχέδια που θα κάνουν την εμφάνισή τους στην δημόσια ελληνική τηλεόραση. Αντίθετα, οι ελληνικές εκπομπές στις οποίες κατά κύριο λόγο πρωταγωνιστές είναι τα ίδια τα παιδιά και αποτελούν παραγωγές της ίδιας της δημόσιας ελληνικής τηλεόρασης, καταλαμβάνουν τη μερίδα του λέοντος. Ειδικότερα, την περίοδο αυτή τα παιδιά θα έχουν την ευκαιρία να παρακολουθήσουν, την μακροβιότερη παιδική σειρά της ελληνικής τηλεόρασης *Ουράνιο τόξο*, τις διαδραστικές εκπομπές ποικίλου περιεχομένου *Το καλάθι με τα λάθη*, *Γύρω – γύρω όλοι*, *Με το άλφα με το βήτα με το νι και με το σίγμα*, την εκπομπή τέχνης *Κόκκινο – κίτρινο – μπλε*, τις σειρές *Ιόλη* και *Αργοναύτης* που βασίστηκαν στα ομώνυμα παιδικά βιβλία και την σειρά *Φώτα παρακαλώ*, που θύμιζε λίγο παιδικό θέατρο και λίγο επιθεώρηση.

5.3 Οι ελληνικές παιδικές εκπομπές της δεκαετίας του 80', ανά κανάλι και είδος⁷⁰

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται συγκεντρωτικά, όλες οι παιδικές σειρές, ελληνικές και ξένες, που προβλήθηκαν σε όλα τα κανάλια της δημόσιας τηλεόρασης, κατά τη δεκαετία του 80' και συγκεκριμένα, κατά την περίοδο διακυβέρνησης της χώρας από τις κυβερνήσεις του ΠΑΣΟΚ (Οκτώβριος 1981- Ιούνιος 1989). Η παρουσίαση αυτή προσφέρει μια ολοκληρωμένη εικόνα της παιδικής ζώνης της εποχής και προσφέρεται για την εξαγωγή χρήσιμων συμπερασμάτων.

ΤΗΛΕΟΠΤΙΚΟΣ ΣΤΑΘΜΟΣ	ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΕΚΠΟΜΠΕΣ	ΞΕΝΕΣ- ΜΕΤΤΑΓΛΩΤΙΣΜΕΝΕΣ
ΕΡΤ	Δύο κουκιά και δύο ρεβίθια	
ΕΡΤ	Κόκκινη κλωστή	
ΕΡΤ	Ο Θαυμάσιος κόσμος της μουσικής	
ΕΡΤ		Δον Κιχώτης
ΕΡΤ		Χάιντι

Πίνακας 1 1981: ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΑΙΔΙΚΩΝ ΕΚΠΟΜΠΕΣ ΕΡΤ – ΥΕΝΕΛ

⁷⁰Πηγή για τα στοιχεία, που περιλαμβάνονται σε όλους τους πίνακες αποτέλεσε το <https://retrodb.gr/wiki/index.php>

ΤΗΛΕΟΠΤΙΚΟΣ ΣΤΑΘΜΟΣ	ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΕΚΠΟΜΠΕΣ	ΞΕΝΕΣ- ΜΕΤΤΑΓΛΩΤΙΣΜΕΝΕΣ
YENEΔ	Άνθρωποι και κούκλες	
YENEΔ	Αχ, οι φίλοι μου!	
EPT2	Λαϊκές ιστορίες από όλον τον κόσμο.	
EPT2	Το παραμύθι των μεγάλων	
EPT	Γράψτε την ιστορία	
EPT	Μην το πετάς	
EPT	Ο ταχυδακτυλουργός	
EPT	Άγκυρες και ρόδες	
EPT	Κόκκινοι γίγαντες άσπροι νάνοι	
EPT		Η μικρή Λουλού
EPT		Ο βασιλιάς Αρθούρος
EPT		Οδύσσεια του διαστήματος
EPT		Τα παιδικά χρόνια του Ελ Σιντ
EPT		Τα παραμύθια του Άντερσεν

Πίνακας 2 1982: ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΑΙΔΙΚΩΝ ΕΚΠΟΜΠΩΝ EPT – YENEΔ, EPT2

ΤΗΛΕΟΠΤΙΚΟΣ ΣΤΑΜΟΣ	ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΕΚΠΟΜΠΕΣ	ΞΕΝΕΣ- ΜΕΤΤΑΓΛΩΤΙΣΜΕΝΕΣ
ΕΡΤ	Επιχείρηση Ιφιγένεια	
ΕΡΤ	Ιστορίες του ζωγράφου τραγουδιστή	
ΕΡΤ	Ντενεκεδούπολη	
ΕΡΤ		Οι περιπέτειες του μαϊντανούλη
ΕΡΤ	Τα ξύλινα σπαθιά	
ΕΡΤ	Τα παραμύθια της κούκλας	
ΕΡΤ	Χιλιποδαρούσα	
ΕΡΤ		Κάντυ Κάντυ
ΕΡΤ		Ο Ντ' Αρτακάν και οι τρεις φύλακες
ΕΡΤ		Το μυστήριο του χρυσού πιθήκου
ΕΡΤ		Το θαυμαστό ταξίδι του Νίλς Χόλγκερσον
ΕΡΤ		Μια φορά κι έναν καιρό στο διάστημα
ΕΡΤ	Στούντιο Φούσκοι	
ΕΡΤ2	Ελάτε στη συντροφιά μας	
ΕΡΤ2	Χρόνια συντροφιά με τον Καραγκιόζη	
ΕΡΤ2	Ιστορίες του Καραγκιόζη	
ΕΡΤ2	Πατατούφ	

ΕΡΤ2	Ταρζάν καλεί Ελενίτσα	
ΕΡΤ2		Σεβάχ ο θαλασσινός

Πίνακας 3 1983: ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΑΙΔΙΚΩΝ ΕΚΠΟΜΠΩΝ ΕΡΤ – ΕΡΤ2

ΤΗΛΕΟΠΤΙΚΟΣ ΣΤΑΘΜΟΣ	ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΕΚΠΟΜΠΕΣ	ΞΕΝΕΣ- ΜΕΤΤΑΓΛΩΤΙΣΜΕΝΕΣ
ΕΡΤ	Ερωτόκριτος	
ΕΡΤ	Ο θησαυρός της Βαγίας	
ΕΡΤ	Α – μπε-μπα-μπλομ	
ΕΡΤ	Τα φυντανάκια	
ΕΡΤ	Φα –σολ-λα	
ΕΡΤ		Τα στρουμφ
ΕΡΤ		Παλιά Γιαπωνέζικα παραμύθια
ΕΡΤ	Ένα δώρο για το φίλο μου	
ΕΡΤ2	Ιστορίες του δάσους	
ΕΡΤ2	Καραβέλλα τ' ουρανού	
ΕΡΤ2	Οι μύθοι του Αισώπου	
ΕΡΤ2	Συντροφιά με τον Καραγκιόζη	
ΕΡΤ2	Χρόνια συντροφιά με τον Καραγκιόζη	
ΕΡΤ2	Η εκπομπή μας	

Πίνακας 4 1984: ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΑΙΔΙΚΩΝ ΕΚΠΟΜΠΩΝ ΕΡΤ – ΕΡΤ2

ΤΗΛΕΟΠΤΙΚΟΣ ΣΤΑΘΜΟΣ	ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΕΚΠΟΜΠΕΣ	ΞΕΝΕΣ- ΜΕΤΤΑΓΛΩΤΙΣΜΕΝΕΣ
ΕΡΤ	Ιστορίες του παππού Αριστοφάνη	
ΕΡΤ	Φρουτοπία	
ΕΡΤ		Ο επιθεωρητής Σαΐνης
ΕΡΤ		Τάο - Τάο
ΕΡΤ2	Καλλικαντζαροδουλειές	
ΕΡΤ2	Πέστο και θα γίνει	
ΕΡΤ2		Σουσάμι άνοιξε
ΕΡΤ2	Χαρούμενο μωσαϊκό	
ΕΡΤ2	Ψηφιδωτό	

Πίνακας 5 1985: ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΑΙΔΙΚΩΝ ΕΚΠΟΜΠΩΝ ΕΡΤ – ΕΡΤ2

ΤΗΛΕΟΠΤΙΚΟΣ ΣΤΑΘΜΟΣ	ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΕΚΠΟΜΠΕΣ	ΞΕΝΕΣ- ΜΕΤΤΑΓΛΩΤΙΣΜΕΝΕΣ
ΕΡΤ	Ιόλη	
ΕΡΤ	Ο καπετάν Σβούρας	
ΕΡΤ	Ουράνιο τόξο	
ΕΡΤ	Ελλάδα και κόσμος	
ΕΡΤ		Ο γύρος του κόσμου σε 80 μέρες
ΕΡΤ	Λέξεις	
ΕΡΤ2	Τα κολλητήρια	
ΕΡΤ2	Ο φίλος μας ο Κ.Ο.Κ	

ΕΡΤ2	Τα παραμύθια του Ευγένιου Χρυσοβελόνη	
ΕΡΤ2	Τα παιδιά παρουσιάζουν	
ΕΡΤ2	Η αριθμητική της φαντασίας	
ΕΡΤ2		Πινόκιο

Πίνακας 6 1986: ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΑΙΔΙΚΩΝ ΕΚΠΟΜΠΩΝ ΕΡΤ – ΕΡΤ2

ΤΗΛΕΟΠΤΙΚΟΣ ΣΤΑΘΜΟΣ	ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΕΚΠΟΜΠΕΣ	ΞΕΝΕΣ- ΜΕΤΤΑΓΛΩΤΙΣΜΕΝΕΣ
ΕΤ1	Το καλάθι με τα λάθη	
ΕΤ1	Του κουτιού τα παραμύθια	
ΕΡΤ		Τα έξι αρκουδάκια
ΕΤ2	Ο ταχυδακτυλουργός	
ΕΡΤ	Η επιστροφή του σκιάχτρου	

Πίνακας 7 1987: ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΑΙΔΙΚΩΝ ΕΚΠΟΜΠΩΝ ΕΤ1 – ΕΤ2

ΤΗΛΕΟΠΤΙΚΟΣ ΣΤΑΘΜΟΣ	ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΕΚΠΟΜΠΕΣ	ΞΕΝΕΣ- ΜΕΤΤΑΓΛΩΤΙΣΜΕΝΕΣ
ΕΤ1	Ρίκι	
ΕΤ1	Φώτα παρακαλώ	
ΕΤ1	Γύρω γύρω όλοι	
ΕΤ1	Με το άλφα με το βήτα, με το νι και με το σίγμα.	
ΕΤ1	Η αυτοκρατορία των εικόνων	
ΕΤ1		Ντένις ο τρομερός
ΕΤ2	Κάπου κάπως κάποτε	
ΕΤ2	Κουκλαποθήκη	
ΕΤ2	Κόκκινο κίτρινο μπλε	

Πίνακας 8 1988: ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΑΙΔΙΚΩΝ ΕΚΠΟΜΠΩΝ ΕΤ1 – ΕΤ2

ΤΗΛΕΟΠΤΙΚΟΣ ΣΤΑΘΜΟΣ	ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΕΚΠΟΜΠΕΣ	ΞΕΝΕΣ- ΜΕΤΤΑΓΛΩΤΙΣΜΕΝΕΣ
ΕΤ1	Η Ρίκι και η φαμίλια της	
ΕΤ1	Ο Αργοναύτης	
ΕΤ3	Ο δράκος ορχήστρα	

Πίνακας 9 1989: ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΑΙΔΙΚΩΝ ΕΚΠΟΜΠΩΝ ΕΡΤ – ΕΡΤ2

6. Ανάλυση περιεχομένου των ελληνικών παιδικών εκπομπών της δεκαετίας του 80'

Η παρούσα εργασία στηρίχθηκε στην υπόθεση εργασίας, πως στα παιδικά της δεκαετίας του 80' προωθούνταν η εικόνα του παιδιού – πολίτη, αλλά και μια σειρά από πρότυπα, κοινωνικές και πολιτικές αναπαραστάσεις, καθώς και ποικίλοι συμβολισμοί, οι οποίοι παρέπεμπαν στα κυρίαρχα αιτήματα της εποχής και στις πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές αλλαγές που είχαν συντελεστεί την περίοδο εκείνη στην Ελλάδα και ταυτόχρονα επέτρεπαν στα παιδιά να κατακτήσουν πλήθος μαθησιακών αποτελεσμάτων σε επίπεδο γνώσεων, δεξιοτήτων και στάσεων. Στην υπόθεση αυτή, καταλήξαμε ύστερα από συστηματική παρακολούθηση μεγάλου αριθμού ελληνικών παιδικών εκπομπών του 80'.

Προκειμένου, να οργανώσουμε, να διενεργήσουμε και να ολοκληρώσουμε την εργασία μας, αρχικά καταρτίσαμε τους πίνακες που είδαμε στο κεφάλαιο 5. Παρατηρώντας τους πίνακες αυτούς διαπιστώσαμε την υπεροχή των ελληνικών προγραμμάτων έναντι των ξένων. Ως εκ τούτου, αποφασίσαμε να ασχοληθούμε στην παρούσα εργασία, μόνο με εκπομπές ελληνικής παραγωγής, καθώς το υλικό που μας προσέφεραν ήταν ευρύτερο από το ξένο, γεγονός που θα μας επέτρεπε να κάνουμε μια πιο ολοκληρωμένη και σωστή έρευνα και έτσι να καταλήξουμε σε πιο ορθά συμπεράσματα.

Ένας ακόμη λόγος, για τον οποίο επιλέξαμε τις ελληνικές εκπομπές, ήταν η ενεργή συμμετοχή παιδιών σε αυτές, κάτι που θεωρήσαμε, πως θα μας επέτρεπε να βγάλουμε χρήσιμα συμπεράσματα για το πώς αποτυπώνονταν στην πράξη, αλλά και στους πρωταγωνιστές της η υπόθεση εργασίας.

Ταυτόχρονα, στην επιλογή αυτή μας οδήγησε και το γεγονός, πως οι συγκεκριμένες εκπομπές είχαν σχεδιαστεί από Έλληνες για Έλληνες, κάτι που μας έκανε να θέλουμε να διερευνήσουμε το κατά πόσο στις εκπομπές αυτές είχαν διοχετευτεί γνώσεις, πρότυπα, αξίες, δεξιότητες, στάσεις και συμπεριφορές, που την εποχή εκείνη κυριαρχούσαν στο πολιτικό και κοινωνικό πεδίο της χώρας. Θέλαμε δηλαδή, να εξετάσουμε το εάν οι αλλαγές και εξελίξεις, που είχαν σημειωθεί στη χώρα εκείνη την εποχή είχαν περάσει με κάποιο τρόπο και στα παιδικά προγράμματα της δημόσιας τηλεόρασης, επηρεάζοντας έτσι την διαμόρφωση της προσωπικότητας, του χαρακτήρα και της συμπεριφοράς των παιδιών.

Τέλος, καθοριστικό ρόλο στην παραπάνω επιλογή μας, έπαιξαν και οι συντελεστές των εκπομπών αυτών, που ήταν γνωστοί και καταξιωμένοι άνθρωποι από τον χώρο της επιστήμης, της τέχνης, της μουσικής και της λογοτεχνίας, και οι οποίοι προσέδωσαν ποιότητα, πρωτοτυπία και ουσία στα εν λόγω προγράμματα.

Η μεθοδολογία, που ακολουθήσαμε προκειμένου να εντοπίσουμε τα στοιχεία και τα επιχειρήματα, που θα δικαίωναν την υπόθεσή εργασίας, ήταν αυτή της «ανάλυσης περιεχομένου» των εκπομπών, τις οποίες για ευκολία χωρίσαμε σε 4 κατηγορίες: τηλεπαιχνίδια, εκπομπές ποικίλου περιεχομένου, εκπομπές βασισμένες σε βιβλία, εκπομπές με μαριονέτες. Από κάθε μία κατηγορία επιλέξαμε κάποιες μόνο εκπομπές, συνήθως τις πιο γνωστές, που η ανάμνησή τους επιβίωσε στο χρόνο, αλλά και αυτές για τις οποίες μπορούσαμε να βρούμε ικανοποιητικό υλικό (επεισόδια, πηγές, σχόλια), και τις αναλύσαμε εδώ.

Η ανάλυση της κάθε εκπομπής περιλαμβάνει δύο μέρη. Το πρώτο στο οποίο παρουσιάζεται η ταυτότητα και οι συντελεστές της κάθε εκπομπής και το δεύτερο στο οποίο γίνεται η περιγραφή, η ανάλυση και ο σχολιασμός του περιεχομένου της.

6.1 Τηλεπαιχνίδια

6.1.1 Κόκκινοι γίγαντες, άσπροι νάνοι

Ταυτότητα εκπομπής⁷¹:

Περίοδος προβολής της εκπομπής: 7 Νοεμβρίου 1982 – 1 Απριλίου 1986

Ημέρες προβολής: Κυριακή και Τρίτη

Συνολικός αριθμός επεισοδίων : 130 -140

Διάρκεια κάθε επεισοδίου: 30'

Κανάλι: ΕΡΤ

Συντελεστές: Γιώργος Δάμπασης (σκηνοθέτης), Αργύρης Αποστολίδης (παρουσιαστής), Διονύσης Σιμόπουλος (επιστημονικός σύμβουλος & συντάκτης των κειμένων της εκπομπής), Φίλιππας Σαπουντζάκης (βοηθός σκηνοθέτη), Έρση Δοξακοπούλου (παραγωγός), Λιλή Ναζίρογλου & Θεοδόσης Δαυλός (σκηνικά), Mark C. Petersen (μουσική σύνθεση), Μάκης Ρευματάς (συμμετέχων).

Περιγραφή – ανάλυση: η συγκεκριμένη εκπομπή συνιστούσε ένα τηλεπαιχνίδι, το οποίο απευθύνονταν σε παιδιά γυμνασίου και λυκείου και στόχος του ήταν να παρουσιάσει με εύληπτο και απλό τρόπο επιστημονικά θέματα, σχετικά με την αστρονομία και το διάστημα.

Η δομή και η οργάνωση της εκπομπής ήταν απλή και ξεκάθαρη και μπορούσε εύκολα να γίνει κατανοητή από τα παιδιά. Συγκεκριμένα στο τηλεπαιχνίδι αυτό συμμετείχαν δύο ομάδες, που η κάθε μία αποτελούνταν από δύο παίκτες.

Στη διάρκεια του παιχνιδιού προβάλλονταν ταινίες, διάρκειας περίπου 60', στις οποίες περιέχονταν οπτικά και ακουστικά στοιχεία αναφορικά με τους πλανήτες, τους γαλαξίες, το διάστημα και τη γη. Μετά την ολοκλήρωση της κάθε ταινίας ο παρουσιαστής, Αργύρης Αποστολίδης, έκανε μια σύντομη προφορική παρουσίαση, όπου αναφέρονταν επιπλέον στοιχεία σχετικά με το θέμα, το οποίο είχε αναπτυχθεί στο προηγούμενο φιλάκι. Αμέσως μετά, ο παρουσιαστής έθετε στις δύο ομάδες μια ερώτηση και τους έδινε τρεις εναλλακτικές

⁷¹Κόκκινοι γίγαντες, άσπροι νάνοι (2023, Σεπτέμβριος 20), ανακτήθηκε από το https://www.retrodb.gr/wiki/index.php/%CE%9A%CF%8C%CE%BA%CE%BA%CE%B9%CE%BD%CE%BF%CE%B9_%CE%B3%CE%AF%CE%B3%CE%B1%CE%BD%CF%84%CE%B5%CF%82_%CE%AC%CF%83%CF%80%CF%81%CE%BF%CE%B9_%CE%BD%CE%AC%CE%BD%CE%BF%CE%B9

απαντήσεις. Η σωστή απάντηση, βρίσκονταν κρυμμένη στα όσα είχαν ειπωθεί και προβληθεί προηγουμένως και η ομάδα που απαντούσε σωστά κέρδιζε τον πόντο. Η διαδικασία αυτή επαναλαμβάνονταν αρκετές φορές στη διάρκεια του παιχνιδιού και νικήτρια αναδεικνύονταν η ομάδα, που στο τέλος είχε συγκεντρώσει τους περισσότερους πόντους και είχε ταξιδέψει πιο μακριά στον γαλαξία με το διαστημόπλοιό της.

Η εκπομπή πρωτοποριακή για την εποχή της, θα μπορούσαμε να πούμε πως κατά κάποιο τρόπο επέτρεπε στα παιδιά να ενηλικιωθούν, καθώς τους έδινε την ευκαιρία να εισχωρήσουν σε έναν «ενήλικο» κόσμο, αυτόν των τηλεπαιχνιδιών, όπου μέχρι τότε είχαν πρόσβαση μόνο οι ενήλικες. Ταυτόχρονα όμως, τους επέτρεπε να κατακτήσουν και πλήθος μαθησιακών αποτελεσμάτων, τόσο σε επίπεδο γνώσεων, όσο και σε επίπεδο δεξιοτήτων και στάσεων, που θα τους επέτρεπαν στο μέλλον να γίνουν υπεύθυνοι, ενεργοί και δημιουργικοί πολίτες και να ενταχθούν ομαλά και λειτουργικά στην κοινωνία των μεγάλων.

Ειδικότερα, στο πλαίσιο του παιχνιδιού τα παιδιά κατακτούσαν πλήθος επιστημονικών και εξειδικευμένων γνώσεων, που τους επέτρεπαν να διευρύνουν τους ορίζοντες και τα ενδιαφέροντά τους και οι οποίες θα μπορούσαν να επηρεάσουν τις μελλοντικές επιλογές τους αναφορικά με την εκπαίδευση, αλλά και τον επαγγελματικό τους προσανατολισμό.

Παράλληλα, στη διάρκεια της εκπομπής τα παιδιά καλούνταν να συνεργαστούν και να συνεννοηθούν προκειμένου να απαντήσουν στις εκάστοτε ερωτήσεις, αλλά και να αγωνιστούν για την νίκη με πνεύμα ευγενούς άμιλλας, κάτι που προωθούσε και η δομή του παιχνιδιού, από το οποίο απουσίαζαν παντελώς αντιδικίες ή αρνητικά σχόλια εκατέρωθεν. Μέσω της διαδικασίας αυτής τα παιδιά ασκούσαν σε πλήθος δεξιοτήτων, τις οποίες και τελικά κατακτούσαν. Τέτοιες δεξιότητες, οι οποίες στο μέλλον θα τους καθιστούσαν ενεργούς, δημιουργικούς και παραγωγικούς πολίτες, ήταν η ενεργή συμμετοχή, η συνεργασία και ο υγιής ανταγωνισμός για την ανάδειξη του καλύτερου.

Η εκπομπή, όμως προωθούσε έντονα και την καλλιέργεια μιας ιδιαίτερα σημαντικής για την ζωή των παιδιών δεξιότητας, αυτής του κριτικού πνεύματος, καθώς στην διάρκεια του τηλεπαιχνιδιού προβάλλονταν διαρκώς η αξία της κριτικής σκέψης, μια και βασική προϋπόθεση για να απαντήσει σωστά μια ομάδα, ήταν να μπορούν τα μέλη της να θέτουν σε λειτουργία την λογική και την συλλογιστική ικανότητα τους, να αξιολογούν τις πληροφορίες που τους δίνονταν στη διάρκεια της εκπομπής, να κάνουν συσχετισμούς και μέσα σε ελάχιστο χρόνο να καταλήγουν σε ορθά συμπεράσματα και σε σωστές απαντήσεις. Η εκπομπή μάλιστα,

για κάθε ερώτηση έδινε τρεις εναλλακτικές απαντήσεις, «υπονοώντας» έτσι κατά κάποιον τρόπο, πως σημασία δεν έχει να γνωρίζει κάποιος κάτι αλλά να προσπαθεί να το απαντήσει και να το ερμηνεύσει με όσα στοιχεία διαθέτει και πάντα χάρη στην κριτική του σκέψη.

Ταυτόχρονα, μέσα από την εκπομπή, θα λέγαμε πως προωθούνταν και συγκεκριμένες στάσεις ζωής. Έτσι, το παιχνίδι «επιβράβευε», τον ενεργό, δυναμικό και δραστήριο πολίτη, ο οποίος δεν κρατά μια παθητική στάση απέναντι στη ζωή και σε αυτά που του συμβαίνουν, ούτε δέχεται παθητικά την γνώση ή την πληροφορία και δεν σταματά μπροστά σε κάθε εμπόδιο, αλλά αντίθετα αξιοποιεί την σκέψη και τις πληροφορίες που διαθέτει προκειμένου να ανταπεξέλθει στις δυσκολίες και να ξεπεράσει τα εμπόδια, που πιθανόν να αντιμετωπίζει στη ζωή του. Προωθούσε, δηλαδή την δυναμική και ενεργητική στάση απέναντι στη ζωή και στις καθημερινές της προκλήσεις.

Τέλος, η εκπομπή μέσω των σύγχρονων για την εποχή τεχνολογιών που αξιοποιούσε για να βγει στον αέρα, αλλά και μέσω του δώρου που έδινε στους τελικούς νικητές, έναν ηλεκτρονικό υπολογιστή, έφερνε σε πρώτο πλάνο μια καινοφανή για την εποχή εκείνη στάση ζωής και ένα νέο πρότυπο πολίτη, τον πολίτη του μέλλοντος, ο οποίος θα ήταν ανοιχτός σε νέα δεδομένα, θα «τολμούσε» να εξοικειωθεί με τις νέες τεχνολογίες και θα επιδίωκε να τις αξιοποιήσει για το καλό το δικό του, αλλά και της ευρύτερης κοινωνίας.

Συνολικά η εκπομπή αποσκοπούσε στα κάτωθι μαθησιακά αποτελέσματα για τα παιδιά:

Σε επίπεδο γνώσεων: κατάκτηση εξειδικευμένων και επιστημονικών γνώσεων για την γη, τους πλανήτες, τον γαλαξία.

Σε επίπεδο ικανοτήτων / δεξιοτήτων: καλλιέργεια της ενεργούς συμμετοχής, της συνεργασίας, του υγιούς ανταγωνισμού, της κριτικής σκέψης, της ενηλικίωσης, της υπευθυνότητας, της ωριμότητας.

Σε επίπεδο στάσεων: καλλιέργεια δυναμικής και ενεργητικής στάσης απέναντι στη ζωή, ανάπτυξη δεκτικότητας απέναντι στις νέες τεχνολογίες και στις καινοτομίες.

6.1.2 Στούντιο φούσκοι

Ταυτότητα εκπομπής⁷²:

Περίοδος προβολής της εκπομπής: 4 Οκτωβρίου 1982 – 8 Ιουλίου 1985

Ημέρα προβολής: Δευτέρα

Συνολικός αριθμός επεισοδίων : 32

Κανάλι: ΕΡΤ

Συντελεστές: Φαίδων Σοφιανός (σκηνοθέτης - παρουσιαστής), Ήβη Σοφιανού, Μπριγκίτε Σοφιανού, Ρένα Καζάκου (τα τρία αυτά πρόσωπα ήταν οι Φούσκοι).

Περιγραφή – ανάλυση: η εκπομπή αυτή, ήταν ένα ακόμη τηλεπαιχνίδι, στο οποίο ο κεντρικός παρουσιαστής ντυμένος ελαιοχρωματιστής και πλαισιωμένος από 4 τεράστιες κούκλες, τους Φούσκους, οργάνωναν παιχνίδια, κινητικά, παρατηρητικότητας, επιδεξιότητας και γνώσεων, στα οποία καλούνταν να συμμετάσχουν και να διαγωνιστούν οι παίκτες, που κάθε φορά ήταν δύο, ηλικίας 8-14 ετών. Ωστόσο, στο παιχνίδι μπορούσαν να συμμετάσχουν και τα παιδιά, που το παρακολουθούσαν από το σπίτι, είτε ως συμπαίκτες των δύο διαγωνιζόμενων που βρίσκονταν στο στούντιο, είτε στέλνοντας γράμματα για να πάρουν μέρος στους διαγωνισμούς, που κάθε φορά ανακοίνωνε ο παρουσιαστής. Το γέλιο που προκαλούσαν τα τρελά σκετσάκια, τα οποία σκάρωναν κάθε τόσο οι Φούσκοι, σε συνδυασμό με την κίνηση και τον χορό, που κυριαρχούσαν σε όλη τη διάρκεια του παιχνιδιού, επέτρεπαν στα παιδιά να διασκεδάσουν και να χαλαρώσουν, ταυτόχρονα όμως να κατακτήσουν πλήθος μαθησιακών αποτελεσμάτων, στο πλαίσιο των οποίων γίνονταν κοινωνικοί νέων δεξιοτήτων, γνώσεων, συμπεριφορών και στάσεων ζωής.

Ειδικότερα, μέσα από τους διαγωνισμούς που σκάρωναν οι παρουσιαστές της εκπομπής, τα παιδιά μάθαιναν καινούργια πράγματα και αποκόμιζαν σημαντικές για την μετέπειτα πορεία τους γνώσεις, σχετικές με τον κόσμο γύρω τους, το περιβάλλον, την ιστορία, την επιστήμη, την κοινωνία, την τέχνη.

Παράλληλα, μέσα από τους διαγωνισμούς που λάμβαναν χώρα στη διάρκεια της εκπομπής, τα παιδιά κατακτούσαν και σημαντικές για την ζωή τους δεξιότητες, που θα τους επέτρεπαν να

⁷²Στούντιο Φούσκοι (2023, Σεπτέμβριος 24), ανακτήθηκε από το https://www.retrodb.gr/wiki/index.php/%CE%A3%CF%84%CE%BF%CF%8D%CE%BD%CF%84%CE%B9%CE%BF_%CE%A6%CE%BF%CF%8D%CF%83%CE%BA%CE%BF%CE%B9

ενταχθούν αργότερα ομαλά στην κοινωνία των μεγάλων. Έτσι, τα παιδιά που συμμετείχαν στο τηλεπαιχνίδι, όσο και τα παιδιά που το παρακολουθούσαν από το σπίτι, μάθαιναν να διαγωνίζονται, να συναγωνίζονται και να συνεργάζονται, ενώ την ίδια στιγμή έρχονταν σε επαφή και επικοινωνία με τους συνομηλικούς τους και τους ενήλικες, που βρίσκονταν στο πλατό, επιτυγχάνοντας με τον τρόπο αυτό την σταδιακή και ομαλή κοινωνικοποίησή τους.

Όπως και στον τηλεπαιχνίδι Κόκκινοι γίγαντες άσπροι νάνοι, έτσι και εδώ γίνονταν σημαντική προσπάθεια να αναδειχθεί και να καλλιεργηθεί στα παιδιά η δεξιότητα, της κριτικής σκέψης. Προκειμένου να επιτευχθεί αυτό, σε πρώτο πλάνο βρίσκονταν τα σκεπτόμενα παιδιά, που με την αξιοποίηση της σκέψης και του κριτικού τους πνεύματος, κατάφερναν να υπερπηδούν εμπόδια/ δοκιμασίες, να βρίσκουν λύσεις και να επιστρατεύουν όλες τις ικανότητές τους, προκειμένου να καταφέρουν να βγουν νικητές στα παιχνίδια, που απαιτούσαν παρατηρητικότητα και επιδεξιότητα.

Ωστόσο, το παιχνίδι πέρα από τις δεξιότητες και τις γνώσεις με τις οποίες εφοδίαζε τα παιδιά, επικοινωνούσε και συγκεκριμένες στάσεις ζωής και πρότυπα συμπεριφορών, που μελλοντικά θα μπορούσαν να συμβάλλουν στην εύρυθμη και ομαλή λειτουργία της κοινωνίας. Έτσι, παρακολουθώντας κανείς το τηλεπαιχνίδι θα μπορούσε να παρατηρήσει, πως αυτό προωθούσε την ιδέα της ευγενούς άμιλλας, αλλά και την ιδέα των ίσων ευκαιριών και της ισότητας, καθώς στο παιχνίδι, θεωρητικά τουλάχιστον, μπορούσαν να συμμετάσχουν όλα τα παιδιά της χώρας, όπου και αν έμεναν ακόμη και στις πιο απομακρυσμένες περιοχές της Ελλάδας, ακόμη και αν δεν μπορούσαν να βρεθούν στην Αθήνα και στο στούντιο του παιχνιδιού. Τα παιδιά αυτά δηλαδή, μπορούσαν να πάρουν μέρος στο τηλεπαιχνίδι, είτε τηλεφωνικά ως συμπαίκτες των παικτών, που βρίσκονταν στο στούντιο, είτε να στείλουν τα γράμματά τους στην εκπομπή και να κάνουν αισθητή την παρουσία τους. Έτσι, γίνονταν, κατά κάποιο τρόπο πράξη το σύνθημα «Ελλάδα δεν είναι μόνο η Αθήνα» και ταυτόχρονα προωθούνταν η εικόνα του ενεργού παιδιού, που υιοθετεί όχι την παθητικότητα, αλλά μια δυναμική στάση ζωής, στο πλαίσιο της οποίας μπορεί να διεκδικεί και να επιτυγχάνει την συμμετοχή του στις συλλογικές δραστηριότητες των συνομηλικών του, ενάντια στα όποια εμπόδια μπορεί να αντιμετωπίζει. Στην προκειμένη περίπτωση για τα παιδιά της επαρχίας, το εμπόδιο της απόστασης.

Συνολικά η εκπομπή αποσκοπούσε στα κάτωθι μαθησιακά αποτελέσματα για τα παιδιά:

Σε επίπεδο γνώσεων: απόκτηση γνώσεων σχετικών με το περιβάλλον, την ιστορία, την επιστήμη, την κοινωνία, την τέχνη.

Σε επίπεδο ικανοτήτων / δεξιοτήτων: καλλιέργεια της κριτικής σκέψης, της συνεργασίας, της δράσης, του συναγωνισμού, της επικοινωνίας με συνομήλικους και ενήλικες, της κοινωνικοποίησης.

Σε επίπεδο στάσεων: καλλιέργεια δυναμικής και ενεργητικής στάσης απέναντι στη ζωή και προώθηση των ιδεών της ευγενούς άμιλλας, των ίσων ευκαιριών, της ισότητας.

6.1.3 Ελλάδα και κόσμος (Κύκλοι – επίκυκλοι)

Ταυτότητα εκπομπής⁷³:

Έτος προβολής της εκπομπής: 1986

Ημέρα προβολής: Δευτέρα

Συνολικός αριθμός επεισοδίων : 13

Διάρκεια εκπομπής: 30'

Κανάλι: EPT 1

Συντελεστές: Αργύρης Παυλίδης (παρουσιαστής), Διονύσης Σιμόπουλος (επιστημονικός σύμβουλος), Γιώργος Γεωργόπουλος (επιστημονικός συνεργάτης), Θεοδόσης Δαυλός (σκηνογράφος), Προκόπης Μερτύρης (κατασκευή σκηνοικού), Γιώργος Δάμπασης (σκηνοθέτης).

Περιγραφή – ανάλυση: η συγκεκριμένη εκπομπή συνιστούσε ένα τηλεπαιχνίδι, το οποίο προβάλλονταν κάθε Τετάρτη στο πλαίσιο της εκπομπής Ουράνιο Τόξο. Αποτελούσε ένα παιχνίδι γνώσης και τύχης, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει⁷⁴ ο ίδιος ο παρουσιαστής του και κάλυπτε ένα ευρύ φάσμα γνώσεων, που είχαν να κάνουν με θέματα τα οποία αφορούσαν την Ελλάδα, τον κόσμο, αλλά και όλες τις επιστήμες. Στο παιχνίδι συμμετείχαν 4 παιδιά, που στην

⁷³Ελλάδα και κόσμος (2023, Σεπτέμβριος 26), ανακτήθηκε από το https://www.retrodb.gr/wiki/index.php/%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B1_%CE%BA%CE%B1%CE%B9_%CE%BA%CF%8C%CF%83%CE%BC%CE%BF%CF%82

⁷⁴Ελλάδα και κόσμος (2023, Σεπτέμβριος 26), ανακτήθηκε από το https://www.google.gr/search?q=%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B1+%CE%BA%CE%B1%CE%B9+%CE%BA%CF%8C%CF%83%CE%BC%CE%BF%CF%82+%CE%B5%CF%81%CF%84+1986&sca_esv=568538802&tbm=vid&sxsrf=AM9HkKmaG8W6USCYwBYFPAmrDGaJ58Kj3A:1695743194289&source=lnms&sa=X&ved=2ahUKEwiU9ebVz8iBAxVQ_Q_EDHSHtDZs4ChDS1A16BAgEEAY&biw=1366&bih=643&dpr=1#fpstate=ive&vld=cid:91d060fa,vid:8UKLp8eNA7k,st:0

αρχή της εκπομπής έκαναν μια μικρή παρουσίαση του εαυτού τους και των μελλοντικών τους στόχων. Νικητής, στο τέλος του παιχνιδιού, αναδεικνύονταν ο παίκτης, που είχε συγκεντρώσει τους περισσότερους βαθμούς. Ο παίκτης αυτός έθετε υποψηφιότητα για συμμετοχή στον μεγάλο τελικό, όπου το έπαθλο θα ήταν ένας ηλεκτρονικός υπολογιστής.

Το συγκεκριμένο τηλεπαιχνίδι, είχε τους ίδιους συντελεστές και σχεδόν το ίδιο concept με το τηλεπαιχνίδι Κόκκινοι γίγαντες άσπροι νάνοι, καθώς και εδώ οι παίκτες καλούνταν να δουν κάποια φιλμάκια επιστημονικού ενδιαφέροντος και μέσα από αυτά να αλιεύσουν την σωστή απάντηση στην ερώτηση, που στη συνέχεια τους έθετε ο παρουσιαστής. Και εδώ οι 4 παίκτες είχαν να επιλέξουν την σωστή απάντηση μέσα από 4 αυτή τη φορά εναλλακτικές.

Λαμβάνοντας όλα τα παραπάνω υπόψιν μας, μπορούμε να πούμε, πως το παιχνίδι αυτό ακολουθώντας σε μεγάλο βαθμό τα βήματα των προηγούμενων τηλεπαιχνιδιών στα οποία αναφερθήκαμε, έρχονταν να προσφέρει στα παιδιά μια ευρεία γκάμα μαθησιακών αποτελεσμάτων, που περιλάμβανε σημαντικές γνώσεις, απαραίτητες για την επιβίωση των παιδιών δεξιότητες, αλλά και στάσεις ζωής, που θα έπαιζαν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της προσωπικότητάς τους. Χαρακτηριστικό είναι, πως το τηλεπαιχνίδι αυτό αναδείκνυε το πρότυπο ενός παιδιού πολυσχιδούς, που στο πρόσωπό του συγκέντρωνε τόσο τις ιδιότητες του παιδιού, που συναντήσαμε στο τηλεπαιχνίδι Κόκκινοι γίγαντες άσπροι νάνοι, όσο και κάποια καινούργια χαρακτηριστικά, συμβατά με την νέα εποχή, που τότε ξεκινούσε.

Έτσι, και στο παιχνίδι αυτό θα δούμε να δίνεται έμφαση στην κατάκτηση της γνώσης και να προωθείται ιδιαίτερα η εξοικείωση των παιδιών με τον κόσμο της επιστήμης και με τις τεχνολογικές εξελίξεις της εποχής. Στο συμπέρασμα αυτό καταλήγει κανείς, αν παρακολουθήσει το πρώτο επεισόδιο του παιχνιδιού, στο οποίο αναφέρεται ρητά, πως στόχος της εκπομπής είναι να προσφέρει γνώση στα παιδιά και να τα φέρει σε επαφή με τον κόσμο, που μας περιβάλλει, τις επιστήμες και την τεχνολογική ανάπτυξη, χωρίς όμως αυτά να απωλέσουν την προσωπική τους ελευθερία. Με άλλα λόγια, το τηλεπαιχνίδι αυτό έρχονταν να «μυήσει» τα παιδιά στο καταγιστικό μέλλον, που σε πολύ λίγο θα ήταν εδώ και να υπερβεί τα στενά γεωγραφικά σύνορα, ανοίγοντας έτσι τους ορίζοντές τους και μετατρέποντάς τα σε πολίτες ενός παγκόσμιου γίγνεσθαι.

Λαμβάνοντας υπόψιν μας το παραπάνω συμπέρασμα, θα λέγαμε πως το συγκεκριμένο παιχνίδι, μεταξύ των άλλων, αναδείκνυε και προωθούσε και μια καινοτόμα για την εποχή του στάση ζωής, η οποία ήθελε το παιδί να εξελίσσεται σε έναν εξωστρεφή πολίτη του κόσμου, ο

οποίος δεν διστάζει να δοκιμάσει νέες εμπειρίες και γνώσεις, αλλά ταυτόχρονα διαθέτει τη δύναμη, τη γνώση και την ικανότητα να διαφυλάξει την ελευθερία και την προσωπική του ηρεμία και ευτυχία.

Ο πολίτης αυτός σύγχρονος, δυνατός και δυναμικός καταφέρνει να είναι ο κύριος του εαυτού και της ζωής του χάρη στις δεξιότητες, που αποκόμισε κατά την συμμετοχή του στο συγκεκριμένο τηλεπαιχνίδι, το οποίο τον ενθαρρύνει να σκέφτεται, να συμμετέχει σε διαδικασίες, να παίρνει πρωτοβουλίες, να αγωνίζεται και να ασκείται στην αρετή της ευγενούς άμιλλας και της εξωστρέφειας. Προς την κατεύθυνση αυτή μάλιστα, της κατάκτησης δηλαδή της δεξιότητας της εξωστρέφειας, τον ωθούν και τα σύντομα βιογραφικά στοιχεία, που στην αρχή κάθε επεισοδίου καλούνταν να παρουσιάσουν τα παιδιά. Η παρουσίαση αυτή πρόσφερε στα παιδιά ένα βήμα, μέσω του οποίου μπορούσαν να εκφραστούν ελεύθερα και να επικοινωνήσουν με ένα ευρύτερο συνομήλικο κοινό, έστω και σε στοιχειώδες επίπεδο και έτσι σιγά – σιγά να κατακτήσουν την δεξιότητα της εξωστρέφειας, αλλά και της επικοινωνίας.

Συνολικά η εκπομπή αποσκοπούσε στα κάτωθι μαθησιακά αποτελέσματα για τα παιδιά:

Σε επίπεδο γνώσεων: κατάκτηση γνώσεων για τον κόσμο, που μας περιβάλλει, τις επιστήμες και την τεχνολογική ανάπτυξη.

Σε επίπεδο ικανοτήτων / δεξιοτήτων: καλλιέργεια της κριτικής σκέψης, της συνεργασίας, της συμμετοχής, του συναγωνισμού, της εξωστρέφειας, της πρωτοβουλίας, της επικοινωνίας, της κοινωνικοποίησης.

Σε επίπεδο στάσεων: καλλιέργεια δυναμικής και ενεργητικής στάσης απέναντι στη ζωή και εμπέδωση της ιδέας για την αναγκαιότητα κατάκτησης νέων εμπειριών και γνώσεων με ταυτόχρονη διαφύλαξη της προσωπικής ελευθερίας και ευτυχίας.

6.2 Παιδικές εκπομπές ποικίλου περιεχομένου

6.2.1 Το καλάθι με τα λάθη

Ταυτότητα εκπομπής⁷⁵:

Έτη προβολής της εκπομπής: 1987 -1989

Κύκλοι εκπομπής : 2

Κανάλι: ET 1

Συντελεστές: Μάκης Κωνσταντελάκης (σκηνοθέτης), Άννα Κωσταλά – Μαργαριτοπούλου (σενάριο), Σταύρος Παπασταύρου (μουσική σύνθεση).

Ηθοποιοί: : Ζανό Ντάνιας, Κώστας Δαρλάσης, Γιάνκα Αβαγιανού, Άγγελος Γεωργιάδης, Νίκος Κατωμέρης, Χριστίνα Συμεωνίδη, Μάκης Δελαπόρτας, Δημήτρης Πετρόπουλος, Ντόρα Σιμοπούλου, Μαρίνα Ταβουλάρη, Μάτα Φωτοπούλου

Περιγραφή – ανάλυση: Το καλάθι με τα λάθη, ήταν μια ευφάνταστη εκπομπή, με κεντρικό παρουσιαστή τον Ζανό Ντάνια, ο οποίος υποδύονταν τον δημοσιογράφο Τρύφωνα Πορτοκαλάκη, που κρατούσε τον πρωταγωνιστικό ρόλο και μαζί με τους υπόλοιπους ηθοποιούς κινούνταν σε έναν κόσμο φτιαγμένο από σκίτσα, έναν κόσμο φανταστικό, έναν κόσμο σουρεαλιστικό, θα τολμούσαμε να πούμε.

Βασικός στόχος και της εκπομπής αυτής ήταν να εκπαιδεύσει τα παιδιά, αυτή τη φορά με τη βοήθεια του λάθους, και να τα μάθει να ασκούν και να χρησιμοποιούν την κριτική τους σκέψη, ώστε να μπορούν να εντοπίζουν το λάθος, να το διορθώνουν και να μαθαίνουν μέσα από αυτό. Προκειμένου να επιτευχθεί ο συγκεκριμένος στόχος, δεν υιοθετούνταν η παραδοσιακή διδασκαλία από «έδρας», αλλά μια πιο ανθρωποκεντρική μέθοδος στο πλαίσιο της οποίας επιστρατεύονταν το χιούμορ, τα σκίτσα, τα ευφάνταστα σκετσάκια, αλλά και τα λάθη (ορθογραφικά, αριθμητικά, ιστορικά, επιστημονικά, γεωγραφικά, κ.ά.). Διαμορφώνονταν, έτσι μια ευχάριστη ατμόσφαιρα και αναπτύσσονταν ένα παιχνίδι ρόλων ανάμεσα σε ενήλικες ηθοποιούς, οι οποίοι με χιούμορ, τραγούδι, χορό και θετική διάθεση εντόπιζαν και διόρθωναν τα εκάστοτε λάθη, προσφέροντας έτσι στα παιδιά όχι μόνο διασκέδαση και χαρά, αλλά και ένα

⁷⁵Το καλάθι με τα λάθη (2023, Σεπτέμβριος 29), ανακτήθηκε από το https://www.retrodb.gr/wiki/index.php/%CE%A4%CE%BF_%CE%BA%CE%B1%CE%BB%CE%AC%CE%B8%CE%B9_%CE%BC%CE%B5_%CF%84%CE%B1_%CE%BB%CE%AC%CE%B8%CE%B7

ποικίλο και ευρύ μαθησιακό αποτέλεσμα, που περιλάμβανε γνώσεις, δεξιότητες, αλλά και συγκεκριμένες συμπεριφορές και στάσεις ζωής.

Ως εκ τούτου, η εκπομπή μέσω της επισήμανσης των λαθών και την διόρθωση τους, πρόσφερε στα παιδιά ένα ευχάριστο ταξίδι σε μια ευρεία γκάμα γνώσεων από διάφορα επιστημονικά πεδία, οι οποίες θα μπορούσαν να τα κάνουν πιο «σοφά», αλλά και πιο ικανά όσο αφορά στην διαχείριση της μελλοντικής τους ζωής. Μάλιστα, στο τελευταίο αυτό, τα παιδιά θα μπορούσαν να βοηθηθούν ιδιαίτερα και από την άσκησή τους στην δεξιότητα της κριτικής σκέψης, που λάμβανε χώρα σε όλη τη διάρκεια του παιχνιδιού.

Το τρίπτυχο, εξάλλου, εντοπίζω το λάθος, διορθώνω το λάθος, γίνομαι καλύτερος μέσα από αυτό, διάχυτο σε όλη την εκπομπή παρέπεμπε θα λέγαμε, σε μια φιλοσοφία ζωής και σε μια προσέγγιση της καθημερινής πραγματικότητας, που στο επίκεντρο τους είχαν τον σκεπτόμενο, ενεργό και δραστήριο πολίτη/παιδί, που μπορούσε να διεκδικεί και τελικά να κατακτά την ζωή του, μέσα από την αυτοβελτίωση.

Μια δεύτερη, ωστόσο, πιο δημιουργική ανάγνωση των συμβολισμών και των μηνυμάτων της εκπομπής, θα μπορούσε να προτείνει, πως πίσω από το χιούμορ και την ανεμελιά, κρύβονταν η προσπάθεια για την εμπέδωση της πολυπόθητης για την εποχή εκείνη ευρύτερης αλλαγής. Μιας αλλαγής, που θα μπορούσε να επέλθει μόνο με την διαμόρφωση μιας νέας γενιάς ενεργών και σκεπτόμενων πολιτών, οι οποίοι θα είχαν την ικανότητα και την ευφυΐα να εντοπίζουν τα κακώς κείμενα, να μην εμμένουν σε αυτά, αλλά αντίθετα να αξιοποιούν τη δύναμη του μυαλού τους, για να τα ξεπερνούν και να τα αλλάζουν. Έτσι, θα άλλαζαν και τον κόσμο στον οποίο θα ζούσαν.

Συνολικά η εκπομπή αποσκοπούσε στα κάτωθι μαθησιακά αποτελέσματα για τα παιδιά:

Σε επίπεδο γνώσεων: κατάκτηση γνώσεων από διάφορα επιστημονικά πεδία (ορθογραφία, αριθμητική, ιστορία, φυσικές επιστήμες, τέχνη γεωγραφία, κ.ά.).

Σε επίπεδο ικανοτήτων / δεξιοτήτων: καλλιέργεια της κριτικής σκέψης, της ενεργούς συμμετοχής και της ικανότητας του εντοπισμού και της επίλυσης των εκάστοτε προβλημάτων.

Σε επίπεδο στάσεων: καλλιέργεια δυναμικής και ενεργητικής στάσης απέναντι στη ζωή και εμπέδωση της ιδέας για την αναγκαιότητα της αυτοβελτίωσης, αλλά και της πραγματοποίησης αλλαγών σε προσωπικό και κοινωνικό επίπεδο.

6.2.2 Φώτα παρακαλώ

Ταυτότητα εκπομπής⁷⁶:

Έτος προβολής της εκπομπής: 1988

Κύκλοι επεισοδίων: 1

Κανάλι: ET 1

Συντελεστές: Αντώνης Τέμπος (σκηνοθέτης), Ολυμπία Μπασκλαβάνη (σενάριο, σκηνικά), Μαρία – Χριστίνα Κριθαρα (μουσική σύνθεση), Χρύσα Σπηλιώτη (σενάριο – ηθοποιός), Αννέτα Παπαθανασίου (σενάριο – ηθοποιός).

Περιγραφή – ανάλυση: η ιδιαίτερη αυτή εκπομπή, είχε ως πρωταγωνιστές τον Πάλκο (Αννέτα Παπαθανασίου) και τον Σένικο (Χρύσα Σπηλιώτη), δύο παλιάτσους καλόκαρδους, ευγενείς, χαρούμενους, αλλά και αφελείς. Με «ορμητήριο» ένα παλιό λεωφορείο, το οποίο είχε διαμορφωθεί κατάλληλα και είχε στηθεί για τις ανάγκες της εκπομπής στο κτήμα Συγγρού, οι δύο παλιάτσοι πάντα σε συνεργασία με τα παιδιά έστηναν σε κάθε επεισόδιο ένα παιχνίδι γεμάτο τραγούδια, κίνηση και μιμήσεις. Ένα παιχνίδι, που θύμιζε σε μεγάλο βαθμό θεατρική παράσταση και κατάφερνε να χαρίζει στα παιδιά απλόχερα το γέλιο και τη γνώση, να τα ασκεί σε σημαντικές για την ζωή τους δεξιότητες και ταυτόχρονα να τους προσφέρει το χώρο και το χρόνο για να μπορέσουν να εκφραστούν και τα ίδια και να αναδείξουν έτσι τις αξίες, τις δυνατότητες και τις ικανότητες τους, αλλά και τις ιδέες τους και την στάση που κρατούσαν απέναντι στην ίδια τη ζωή. Μέσα στο ευρύ, πλούσιο και ποικίλο αυτό μαθησιακό αποτέλεσμα, που πρόσφερε η εκπομπή, τα παιδιά μπορούσαν να εκπαιδευτούν, να ονειρευτούν, να διασκεδάσουν, αλλά και να αφήσουν ανεξίτηλο το αποτύπωμά τους στο κόσμο των μεγάλων.

Στην εκπομπή οι πραγματικοί πρωταγωνιστές ήταν τα παιδιά, και όχι οι παλιάτσοι όπως αρχικά είχε διαφανεί. Τα παιδιά από απλοί θεατές που ήταν στην έναρξη της εκπομπής, όπου οι παλιάτσοι τους μιλούσαν για την ιστορία του θεάτρου και της τέχνης τους προσφέροντάς τους σημαντικές γνώσεις και πληροφορίες, σταδιακά βγήκαν μπροστά, διεκδίκησαν τον ρόλο τους στην εξέλιξη της πλοκής και πέτυχαν να είναι αυτά που σε κάθε εκπομπή τελικά έκλεβαν την παράσταση. Σε «κρίσιμες» μάλιστα στιγμές, δηλαδή σε διαφωνίες, σε προβλήματα ή σε

⁷⁶Φώτα παρακαλώ (2023, Οκτώβριος 5), ανακτήθηκε από το https://www.retrodb.gr/wiki/index.php/%CE%A6%CF%8E%CF%84%CE%B1_%CF%80%CE%B1%CF%81%CE%B1%CE%BA%CE%B1%CE%BB%CF%8E

επικίνδυνες καταστάσεις και αδιέξοδα, που μπορεί να αντιμετώπιζαν οι δύο παλιάτσοι, τα παιδιά επενέβαιναν και έσωζαν την κατάσταση, αποδεικνύοντας έτσι ότι συχνά μπορεί να είναι πιο ώριμα, υπεύθυνα και ικανά από τους ενήλικες. Μέσα από την προσέγγιση, την αντιπαράθεση και την συνεργασία του κόσμου των παιδιών με τον κόσμο των ενηλίκων, αναδεικνύονταν ο ενεργός ρόλος που θα μπορούσαν να έχουν στην μελλοντική κοινωνία τα παιδιά της εποχής εκείνης και υπογραμμίζονταν η σημασία που έχουν για την ζωή και την εύρυθμη λειτουργία της κοινωνίας, οι δεξιότητες που τα παιδιά είχαν κατακτήσει και σε κάθε ευκαιρία αξιοποιούσαν για το συνολικό καλό. Τέτοιες, δεξιότητες δεν ήταν άλλες, από την συνεργασία, την δράση, την συμμετοχή, την δυναμική διαχείριση και επίλυση των προβλημάτων, την ουσιαστική προσφορά στο σύνολο, την πρωτοβουλία και την κριτική σκέψη.

Παράλληλα, τα παιδιά μέσα από την έντονη δράση τους, αποκτούσαν και την ευκαιρία να «μιλήσουν» στους συνομηλίκους τους για το πώς θα έπρεπε να συμπεριφέρονται στην καθημερινότητα τους, για την στάση ζωής που θα έπρεπε να έχουν, αλλά και για τις αξίες που θα ήταν καλό να υιοθετήσουν. Με έναν δηλαδή, συμβολισμό απλό και στοιχειώδη, όπως ήταν αυτός της συμμετοχής στις παραστάσεις αλλά και στα προβλήματα των δύο παλιάτσων, της συμμετοχής τους δηλαδή στον κόσμο των ενηλίκων, τα παιδιά περνούσαν στο κοινό τους το μήνυμα, πως αυτοί οι μελλοντικοί πολίτες της χώρας δεν θα έπρεπε να μένουν απαθείς μπροστά σε οποιαδήποτε δύσκολη κατάσταση, αλλά θα έπρεπε να αναλαμβάνουν δράση και να λειτουργούν προς όφελος της κοινωνίας και κυρίως των αδυνάτων, που στην προκειμένη περίπτωση ήταν οι δύο παλιάτσοι. Επίσης, μέσα από τις πράξεις και τα λόγια τόσο των παιδιών, όσο και των παλιάτσων υπογραμμίζονταν η υπεροχή των πνευματικών αγαθών/ δεξιοτήτων έναντι των υλικών, αλλά και αναδεικνύονταν αξίες, όπως η προσφορά, ο αλtruισμός, η καλοσύνη και η ευγένεια, που θα μπορούσαν να αποτελέσουν τον οδηγό και το πρότυπο για την ζωή των παιδιών στην κοινωνία των ενηλίκων.

Συνολικά η εκπομπή αποσκοπούσε στα κάτωθι μαθησιακά αποτελέσματα για τα παιδιά:

Σε επίπεδο γνώσεων: κατάκτηση γνώσεων, που αφορούσαν το θέατρο και την τέχνη του παλιάτσου.

Σε επίπεδο ικανοτήτων / δεξιοτήτων: καλλιέργεια της συνεργασίας, της δράσης, της συμμετοχής, της δυναμικής διαχείρισης και επίλυσης των προβλημάτων, της ουσιαστικής προσφοράς στο σύνολο, της πρωτοβουλίας, της κριτικής σκέψης.

Σε επίπεδο στάσεων: προώθηση της δυναμικής και ενεργητικής στάσης απέναντι στη ζωή, ανάδειξη αξιών όπως η προσφορά, ο αλτρουισμός, η καλοσύνη, η ευγένεια, εμπέδωση της ιδέας, πως τα πνευματικά αγαθά υπερέχουν έναντι των πνευματικών και ανάδειξη της αναγκαιότητας για ανάληψη δράσεων υπέρ των αδυνάτων.

6.2.3 Χιλιποδαρούσα

Ταυτότητα εκπομπής⁷⁷:

Περίοδος προβολής της εκπομπής: μεταδόθηκε για πρώτη φορά στις 6 Νοεμβρίου του 1983 και τελευταία στις 14 Ιουνίου του 1987.

Ημέρα προβολής: Κυριακή

Συνολικός αριθμός επεισοδίων : περίπου 150

Διάρκεια εκπομπής: 60'

Κανάλι: EPT

Συντελεστές: Νίκος Πιλάβιος (παραγωγή, παρουσίαση, σκηνοθεσία, κείμενα), Ήβη Σοφιανού (παρουσιάστρια – Ροζαλία), Φαίδων Σοφιανός (παρουσιαστής – Τιμολέων), Ρένα Καζάκου (παρουσιάστρια – χιλιποδαρούσα), Ανδρέας Κούρτης (σκηνοθέτης), Σταμάτης Σπανουδάκης (μουσική σύνθεση).

Περιγραφή – ανάλυση: η συγκεκριμένη εκπομπή, όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται και στους τίτλους αρχής, ήταν ένα τηλεοπτικό περιοδικό για παιδιά, που περιλάμβανε ποικίλες ενότητες: “όταν βαριέμαι”, “παντομίμα”, “μύθος του Αισώπου”, “κάνουμε ένα κουκλοθέατρο;”, “φτιάχνουμε κάτι;”, “η ορχήστρα των ζώων”, “παραμύθια με ζωγραφιές”, “γράψε την ιστορία”, “το βιβλίο”, “κατασκευές με πηλό”, “βρες την παροιμία” κ.α.

Την εκπομπή παρουσίαζε ο Νίκος Πιλάβιος, πλαισιωμένος από τις κούκλες Χιλιποδαρούσα, Ροζαλία και Τιλομέων. Ανάμεσα στον παρουσιαστή και στις 3 κούκλες αναπτύσσονταν διαρκώς ένας ευχάριστος διάλογος, μεστός από πειράγματα, αστεία, πληροφορίες σε γλώσσα

⁷⁷Χιλιποδαρούσα (2023, Οκτώβριος 5), ανακτήθηκε από το <https://retrodb.gr/wiki/index.php/%CE%A7%CE%B9%CE%BB%CE%B9%CE%BF%CF%80%CE%BF%CE%B4%CE%B1%CF%81%CE%BF%CF%8D%CF%83%CE%B1>

απλή και κατανοητή από τα παιδιά στα οποία απευθύνονταν, αλλά και εντάσεις κυρίως ανάμεσα στη Ροζαλία και τον Τιμολέοντα.

Στόχος της εκπομπής, αν κρίνουμε από τις παραπάνω ποικίλες ενότητες που διέθετε, ήταν να προσφέρει ένα πλούσιο και ευρύ μαθησιακό αποτέλεσμα στα παιδιά, στο πλαίσιο του οποίου θα κατακτούσαν γνώσεις και δεξιότητες και θα άρχιζαν να διαμορφώνουν συγκεκριμένες στάσεις και συμπεριφορές ζωής.

Έτσι, παρακολουθώντας κανείς την εκπομπή θα μπορούσε να παρατηρήσει, πως αυτή επιδίωκε να χαρίσει χαρά, γέλιο και ευχαρίστηση στα παιδιά, ταυτόχρονα όμως και μία πολύπλευρη «ενημέρωση» και γνώση για θέματα που είχαν να κάνουν με τις τέχνες, τη μουσική, τη ζωγραφική, τη λογοτεχνία και το θέατρο.

Παράλληλα, θα λέγαμε, πως η εκπομπή επιχειρούσε να ενεργοποιήσει τις δεξιότητες της επικοινωνίας και της αλληλεπίδρασης ανάμεσα σε αυτή και στα παιδιά, ώστε να συμμετέχουν ενεργά στην εκπομπή εγκαταλείποντας την παθητική τηλεθέαση. Για να το πετύχει αυτό, είτε τους έθετε, στις ενότητες που αφορούσαν τις χειροτεχνίες και τις κατασκευές, καλλιτεχνικές «αποστολές», που ασκούσαν τη δημιουργικότητα, τις δεξιότητες και τα ταλέντα τους, είτε τους ζητούσε να αξιοποιήσουν την φαντασία τους και να ακονίσουν την σκέψη τους, προκειμένου να γράψουν μια ιστορία ή να βρουν μια παροιμία και να αποστείλουν την απάντησή τους στην εκπομπή.

Όλες οι παραπάνω δράσεις, εκτός του ότι ξυπνούσαν και ασκούσαν τις δεξιότητες και τις ικανότητες των παιδιών, συνέβαλαν κατά κάποιο τρόπο και στην διαμόρφωση και στην προώθηση ενός συγκεκριμένου προτύπου παιδιού, εκείνου δηλαδή που μέσα στην ανεμελιά και στην παιδικότητα που υπαγόρευε η ηλικία του, θα έπρεπε ταυτόχρονα να αρχίσει να αποκτά μια σφαιρική παιδεία και γνώσεις γενικού περιεχομένου, να έχει ποικίλα ενδιαφέροντα, να αξιοποιεί το μυαλό και τη φαντασία του και την ίδια στιγμή να ενεργοποιείται, να συμμετέχει και να δοκιμάζεται σε πολλά και διαφορετικά αντικείμενα, αφήνοντας στο περιθώριο την νωθρότητα, την παθητικότητα και την αδιαφορία. Με άλλα λόγια, ο ενεργός, μορφωμένος και πολυσχιδής πολίτης του μέλλοντος, που θα μπορούσε να κάνει τη διαφορά, βρίσκονταν σε πρώτο πλάνο και σε αυτή την εκπομπή και η συμπεριφορά του αποτελούσε την ζητούμενη και ιδανική στάση απέναντι στη ζωή και στην κοινωνία.

Συνολικά η εκπομπή αποσκοπούσε στα κάτωθι μαθησιακά αποτελέσματα για τα παιδιά:

Σε επίπεδο γνώσεων: κατάκτηση γνώσεων, που αφορούσαν τις τέχνες, τη μουσική, τη ζωγραφική, τη λογοτεχνία και το θέατρο.

Σε επίπεδο ικανοτήτων / δεξιοτήτων: ενεργοποίηση των δεξιοτήτων της επικοινωνίας, της αλληλεπίδρασης, της δημιουργικότητας, των εκάστοτε ταλέντων, της ενεργούς συμμετοχής, της σκέψης.

Σε επίπεδο στάσεων: προώθηση της εικόνας του ενεργού, μορφωμένου και πολυσχιδή πολίτη του μέλλοντος, που αξιοποιεί τη σκέψη και την φαντασία του, αφήνοντας στην άκρη την νωθρότητα και την απάθεια.

6.2.4 Πατατούφ

Ταυτότητα εκπομπής⁷⁸:

Περίοδος προβολής εκπομπής: το πρώτο επεισόδιο προβλήθηκε 30 Οκτωβρίου 1983 και το τελευταίο 5 Ιανουαρίου 1985.

Ημέρες προβολής: Σάββατο & Κυριακή

Συνολικός αριθμός επεισοδίων : 60

Διάρκεια εκπομπής: 30'

Κανάλι: EPT 2

Συντελεστές: Βασίλης Βλαχοδημητρόπουλος (σκηνοθέτης), Γιάννης Βασιλόπουλος (σκηνοθέτης), Γιώργος Κατσαρός (μουσική), Κώστας Δαρλάσης (κείμενα), Φάνυ Πολέμη (Παφ Πουφ) , Ζανό Ντάνιας (Τσαφ Τσουφ) , Γιώργος Μιχαλάκης (διευθυντής πάρκου) , Βαγγέλης Μεθυμάκης (αστυφύλακας) , Ηρακλής (κλόουν Ηρακλής) , Μπαμπού (κλόουν Μπαμπού) , Ρωμαλίδης (κλόουν Τοτό).

Περιγραφή – ανάλυση: η εκπομπή αυτή θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως ένα πρωτότυπο και πρωτοποριακό για την εποχή του μιούζικαλ για παιδιά, το οποίο εκτυλίσσονταν σε ένα καλαίσθητο σκηνικό, όπου δέσποζε το πάρκο Πατατούφ. Στο μαγικό αυτό μέρος, γνωστό μόνο

⁷⁸Πατατούφ (2023, Οκτώβριος 6), ανακτήθηκε από το <https://www.retrodb.gr/wiki/index.php/%CE%A0%CE%B1%CF%84%CE%B1%CF%84%CE%BF%CF%8D%CF%86>

στα παιδιά, οι παλιάτσοι Παφ Πουφ και ο Τσαφ Τσουφ, οι κλόουν Τοτό και Μπαμπού, ο διευθυντής του πάρκου, ο αστυφύλακας και οι έκτακτοι καλεσμένοι τους, μπλέκονταν κάθε φορά σε μια σειρά από περιπέτειες. Στις περιπέτειες αυτές κυριαρχούσαν το γέλιο, το τραγούδι και τα αστεία νούμερα των κλόουν, μέσω των οποίων η εκπομπή πετύχαινε να επικοινωνήσει και να αναδείξει σημαντικά για τα παιδιά και την κοινωνία μαθησιακά αποτελέσματα, που εδώ είχαν να κάνουν κυρίως με τις δεξιότητες και τις στάσεις ζωής, που καλλιεργούσε και προωθούσε η εκπομπή.

Ειδικότερα, η εκπομπή μέσω των επεισοδίων, που εκτυλίσσονταν μπροστά στα μάτια των παιδιών και των μηνυμάτων που αυτά εξέπεμπαν, έμοιαζε σαν να ήθελε να «εκπαιδέσει» τα παιδιά, ώστε αυτά να κατακτήσουν κομβικές για τη ζωή τους δεξιότητες, όπως η συνεργασία, η συμμετοχή, η δράση, η αντίδραση στα κακώς κείμενα της κοινωνίας και της ζωής, αλλά και η προσφορά και η αλληλεγγύη προς τον συνάνθρωπο.

Ωστόσο, η συγκεκριμένη εκπομπή αυτό που κατά κύριο λόγο φαίνεται να «δίδασκε» στα παιδιά ήταν στάσεις, συμπεριφορές και σημαντικές για τα ίδια και την κοινωνία αξίες. Προκειμένου να το επιτύχει αυτό, δημιουργούσε όπως έχουμε ήδη πει μια ευχάριστη και χαλαρή ατμόσφαιρα, κάτω από την οποία όμως μπορούσε κανείς να διακρίνει μια κριτική και υπονομευτική πολλές φορές ματιά με την οποία η εκπομπή προσέγγιζε τον κόσμο των μεγάλων. Με μία σειρά δηλαδή, από υπονοούμενα, αθώα αστεία, αναφορές στο τραγούδι της έναρξης της εκπομπής και κεκαλυμμένα κάτω από το χιούμορ και την αφέλεια καυστικά σχόλια των πρωταγωνιστών, η εκπομπή στηλίτευε και αποδοκίμαζε αρνητικές συμπεριφορές, που κυριαρχούν στον κόσμο των ενηλίκων. Χαρακτηριστικά αναφέρουμε την κριτική που ασκείται στην ιδιοτέλεια, στην ασυνέπεια πράξεων και λόγων, στην άγνοια των συνεπειών που μπορεί να έχουν κάποιες πράξεις, στην μεροληπτική απονομή της δικαιοσύνης, στην κατάχρηση εξουσίας, αλλά και στην έλλειψη φαντασίας, ευαισθησίας και ανεμελιάς, που διακρίνει τους ενήλικες.

Έτσι, η εκπομπή από την μία αναδείκνυε και επιβράβευε τις θετικές αξίες και από την άλλη διακωμωδούσε και ακύρωνε τα κακώς κείμενα του κόσμου των μεγάλων, πετυχαίνοντας με τον τρόπο αυτό να προβάλλει στα μάτια των παιδιών ένα συγκεκριμένο πρότυπο πολίτη και μια αποδεκτή και θεμιτή στάση ζωής, στο πλαίσιο της οποίας όλα θα λειτουργούσαν σωστά και αρμονικά. Το μοντέλο αυτό, ωραιοποιημένο, υπερβολικό και ουτοπικό, αφού στην πράξη δεν θα ήταν δυνατό να εφαρμοστεί απόλυτα, έμοιαζε συμβατό με την φιλοσοφία που χαρακτήριζε

την πολιτική ηγεσία της χώρας την εποχή εκείνη και σύμφωνα με την οποία όλα θα μπορούσαν και θα έπρεπε να αλλάξουν προς το καλύτερο.

Συνολικά η εκπομπή αποσκοπούσε στα κάτωθι μαθησιακά αποτελέσματα για τα παιδιά:

Σε επίπεδο γνώσεων: γνωριμία με τον τρόπο με τον οποίο λειτουργεί η κοινωνία και οι ανθρώπινες σχέσεις.

Σε επίπεδο ικανοτήτων / δεξιοτήτων: ενεργοποίηση των δεξιοτήτων της συνεργασίας, της συμμετοχής, της δράσης, της προσφοράς, της αλληλεγγύης, προς τον συνάνθρωπο, της αντίδρασης στα κακώς κείμενα της κοινωνίας και της ζωής.

Σε επίπεδο στάσεων: επιβράβευση των θετικών αξιών και συμπεριφορών και άσκηση κριτικής στην ιδιοτέλεια, στην ασυνέπεια πράξεων και λόγων, στην άγνοια των συνεπειών που μπορεί να έχουν οι πράξεις μας, στην μεροληπτική απονομή της δικαιοσύνης, στην κατάχρηση εξουσίας, στην έλλειψη φαντασίας, ευαισθησίας και ανεμελιάς.

6.2.5 Α – μπε-μπα-μπλομ

Ταυτότητα εκπομπής⁷⁹:

Έτος: 1984

Ημέρες προβολής: Δευτέρα, Τρίτη, Πέμπτη Παρασκευή

Διάρκεια επεισοδίου: 30'

Κανάλι: ΕΡΤ

Συντελεστές: Χριστίνα Κοκκίνου (παρουσιάστρια), Ελένη Θεοφίλου (μέλισσα), Ελίνα Τανιμανίδη (σκηνοθεσία), Σταύρος Παπασταύρου (μουσική), Έφη Πανάγου – Σπάχη (σκηνικά).

Περιγραφή – ανάλυση: η συγκεκριμένη εκπομπή εκτυλίσσονταν σε ένα απλό και λιτό σκηνικό, το οποίο θύμιζε αρκετά αίθουσα νηπιαγωγείου. Εκεί, παιδιά προσχολικής ηλικίας

⁷⁹A-μπε-μπα-μπλομ (2023, Οκτώβριος 7), ανακτήθηκε από το <https://www.retrodb.gr/wiki/index.php/%CE%91-%CE%BC%CF%80%CE%B5-%CE%BC%CF%80%CE%B1-%CE%BC%CF%80%CE%BB%CE%BF%CE%BC>

υπό την καθοδήγηση μιας παρουσιάστριας και μιας «μέλισσας», έπαιζαν, διαγωνίζονταν και έπαιρναν μέρος σε δημιουργικές δραστηριότητες και σε παιχνίδια γνώσεων και δεξιοτήτων.

Η σύλληψη και η εκτέλεση του παιχνιδιού, δεδομένου ότι απευθύνονταν σε μικρά παιδιά, ήταν απλή, ξεκάθαρη και κατανοητή, μεστή ωστόσο από μαθησιακά αποτελέσματα, σε όλα τα επίπεδα, καθώς πρόσφερε στα παιδιά γνώσεις για τη ζωή και το περιβάλλον, έστω και απλοϊκές και μέσα από τις δράσεις στις οποίες συμμετείχαν, άλλοτε ατομικά και άλλοτε ομαδικά, τα εξοικείωνε με σημαντικές για το μέλλον τους δεξιότητες, όπως η συνεργασία, η συμμετοχή, η δράση και η αξιοποίηση της σκέψης και της φαντασίας.

Παράλληλα, το παιχνίδι αναδείκνυε και συγκεκριμένες στάσεις ζωής και πρότυπα συμπεριφοράς. Έτσι, προωθούνταν η ισότιμη, ελεύθερη και ανεμπόδιστη συμμετοχή στις διάφορες δραστηριότητες, μια και δίνονταν ίσες ευκαιρίες συμμετοχής σε όλα τα παιδιά και σε πρώτο πλάνο βρίσκονταν το πρότυπο του παιδιού, που ως ενεργός πολίτης μπορούσε να εκφράζει ελεύθερα την γνώμη και την δημιουργικότητά του, μπορούσε να λειτουργεί άλλοτε ως μονάδα και άλλοτε μέσα από συλλογικότητες, είχε την δυνατότητα να αναλαμβάνει πρωτοβουλίες, να διεκδικεί ίσες ευκαιρίες συμμετοχής στα ευρύτερα τεκταινόμενα, να βγαίνει μπροστά, να συστήνεται στους όμοιούς του και να κοινωνικοποιείται.

Συνολικά η εκπομπή αποσκοπούσε στα κάτωθι μαθησιακά αποτελέσματα για τα παιδιά:

Σε επίπεδο γνώσεων: κατάκτηση βασικών γνώσεων για τη ζωή και το περιβάλλον.

Σε επίπεδο ικανοτήτων / δεξιοτήτων: εξοικείωση με τις δεξιότητες της συνεργασίας, της συμμετοχής, της δράσης και αξιοποίηση της σκέψης και της φαντασίας.

Σε επίπεδο στάσεων: προώθηση της ιδέας της ισότιμης, ελεύθερης και ανεμπόδιστης συμμετοχής και εμπέδωση του προτύπου του ενεργού και ελεύθερου πολίτη.

6.2.6 Ουράνιο τόξο

Ταυτότητα εκπομπής⁸⁰:

Περίοδος προβολής της εκπομπής: 29 Σεπτεμβρίου 1986 -1989 .

Ημέρες προβολής: Δευτέρα – Παρασκευή

Κύκλοι επεισοδίων : 3

Διάρκεια επεισοδίου: 30'

Κανάλι: ΕΤ1

Συντελεστές: Χρήστος Δημόπουλος (παρουσιαστής), Ρένα Μάλλιου (παρουσιάστρια), Άννα Δρούζα (παρουσιάστρια), Αννέτα Παπαθανασίου (φωνή Λιγουρίνου), Κώστας Λαδόπουλος (Φώντας Λαδοπρακόπουλος - μετεωρολόγος)

Περιγραφή – ανάλυση: το 1986⁸¹ η ΕΡΤ δημιούργησε μια εκπομπή ομπρέλα, κάτω από την οποία εντάχθηκαν όλες οι παιδικές εκπομπές της εποχής. Πρόκειται για το περίφημο «Ουράνιο τόξο», που μεταδίδονταν για 3 ολόκληρα χρόνια κάθε απόγευμα από την ΕΤ1. Διέθετε τους δικούς της παρουσιαστές και περιλάμβανε ένα δελτίο ειδήσεων, ειδικά σχεδιασμένο για παιδιά. Στο πλαίσιο⁸² αυτού του δελτίου παρουσιάζονταν παραμύθια, ήρωες, κατασκευές από πλαστελίνη, θέματα σχετικά με τη μουσική, την τέχνη, τα βιβλία, τα παιχνίδια και τις δεξιότητες, ρεπορτάζ για δραστηριότητες με τις οποίες μπορούσαν να ασχοληθούν τα παιδιά στον ελεύθερο χρόνο τους και ένα ιδιότυπο δελτίο καιρού, το οποίο παρουσίαζε ο μετεωρολόγος Φώντας Λαδοπρακόπουλος (κούκλα).

Στην εκπομπή, έπαιρναν μέρος και παιδιά, που έρχονταν ως καλεσμένοι στο στούντιο και συμμετείχαν στις δραστηριότητες που λάμβαναν χώρα εκεί. Στη διάρκεια της εκπομπής τα παιδιά είχαν την ευκαιρία να μιλήσουν για τον εαυτό τους και τα ενδιαφέροντά τους και να εκφράσουν την άποψή τους για τα όσα εκτυλίσσονταν στο στούντιο, ασκώντας κάποιες φορές

⁸⁰Ουράνιο τόξο (2023, Οκτώβριος 30), ανακτήθηκε από το [https://www.retrodb.gr/wiki/index.php/%CE%9F%CF%85%CF%81%CE%AC%CE%BD%CE%B9%CE%BF_%CF%84%CF%8C%CE%BE%CE%BF_\(1986\)](https://www.retrodb.gr/wiki/index.php/%CE%9F%CF%85%CF%81%CE%AC%CE%BD%CE%B9%CE%BF_%CF%84%CF%8C%CE%BE%CE%BF_(1986))

⁸¹Δημόπουλος, Χ. (2023), *Ουράνιο Τόξο. Λίγα λόγια για την εκπομπή*, ανακτήθηκε από το https://christosdemopoulos.gr/?page_id=171 , στις 30-10-2023.

⁸²Σουσώνη, Η. (2011), *Ένα ουράνιο τόξο στην παιδική τηλεόραση*, ανακτήθηκε από το <https://www.kathimerini.gr/culture/430142/ena-oyranio-toxo-stin-paidiki-tileorasi/> , στις 30-10-2023.

κριτική, άλλες πάλι επιβραβεύοντας, πάντα όμως συμμετέχοντας και απελευθερώνοντας την δημιουργικότητα τους.

Το Ουράνιο Τόξο, με σημερινούς όρους θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως ένα μαγκαζίνο ποικίλης ύλης, που μάλιστα πρόσφερε στα παιδιά ένα πρόγραμμα κοντά στα πρότυπα των μαγκαζίνο για ενήλικες, καθώς περιλάμβανε μια ευρεία γκάμα θεμάτων που αφορούσαν το κοινό στο οποίο απευθύνονταν. Δημιουργικό, φρέσκο και πρωτοπόρο για την εποχή του, το Ουράνιο Τόξο έμοιαζε να αντιμετωπίζει τα παιδιά ως εν δυνάμει υπεύθυνους, ενεργούς και ανήσυχους πολίτες, που είχαν ανάγκη να λαμβάνουν μια πολύπλευρη, οργανωμένη και συστηματική ενημέρωση, για όσα τους απασχολούσαν.

Λαμβάνοντας, λοιπόν υπόψιν μας την παραπάνω περιγραφή της εκπομπής, θα μπορούσαμε να πούμε, πως αυτή αποτελούσε ένα εξαιρετικό «σχολείο», στο οποίο σαν καλοί μαθητές, τα παιδιά πετύχαιναν να κατακτήσουν πλήθος μαθησιακών αποτελεσμάτων, τόσο σε επίπεδο γνώσεων, όσο και σε επίπεδο δεξιοτήτων, στάσεων και συμπεριφορών.

Συγκεκριμένα, η εκπομπή μέσα από τις ποικίλες «στήλες», που διέθετε εφοδίαζε τα παιδιά με πληθώρα πληροφοριών και γνώσεων, ενώ την ίδια στιγμή μέσω των δράσεων που τους ανέθετε τους «δίδασκε» τις δεξιότητες της συμμετοχής, της δράσης, της επικοινωνίας, της αλληλεπίδρασης.

Παράλληλα, το «Ουράνιο Τόξο», μέσα από τις μίνι «συνεντεύξεις», που έπαιρνε από τα παιδιά που βρίσκονταν στο πλατό της εκπομπής έφερνε στην επιφάνεια και στην «επικαιρότητα» συγκεκριμένα πρότυπα συμπεριφοράς, συγκεκριμένες στάσεις ζωής. Δίνοντας, δηλαδή στα παιδιά την δυνατότητα να εκφραστούν ελεύθερα και πολλές φορές να αντιπαρατεθούν και με τους ίδιους τους παρουσιαστές, η εκπομπή πετύχαινε να αναδείξει το πρότυπο του δυναμικού νέου, που δεν διστάζει να εκφράσει την άποψή του και όταν χρειαστεί να διαφωνήσει, να διεκδικήσει και να αντιπαρατεθεί. Ενεργός, δραστήριος, ανήσυχος και πρόθυμος να συμμετάσχει σε κοινές δράσεις, ο νέος αυτός βρίσκονταν σε σύμπνοια με το ευρύτερο πνεύμα της εποχής, που προωθούσε την συμμετοχή, την συνεργασία, τον εκσυγχρονισμό και την ανανέωση μέσα από την ενημέρωση και τη γνώση.

Συνολικά η εκπομπή αποσκοπούσε στα κάτωθι μαθησιακά αποτελέσματα για τα παιδιά:

Σε επίπεδο γνώσεων: παροχή ενημέρωσης για θέματα σχετικά με τη μουσική, την τέχνη, τα βιβλία, τα παιχνίδια, τις δεξιότητες, τις παιδικές δραστηριότητες.

Σε επίπεδο ικανοτήτων / δεξιοτήτων: εξοικείωση με τις δεξιότητες της συμμετοχής, της δράσης, της επικοινωνίας, της αλληλεπίδρασης, της συνεργασίας, της ανανέωσης, της καινοτομίας.

Σε επίπεδο στάσεων: ανάδειξη του προτύπου του δυναμικού, ανήσυχου, δραστήριου νέου, που διεκδικεί, συμμετέχει, συγκρούεται, ενημερώνεται και εκσυγχρονίζεται.

6.2.7 Γύρω γύρω όλοι

Ταυτότητα εκπομπής⁸³:

Κανάλι: ET 1

Συντελεστές: Μάχη Λιδωρικιώτη (σκηνοθεσία), Βίκυ Πάλμου (κείμενα), Γιάννης Ζουγανέλης (μουσική - παρουσίαση), Χρύσα Σπηλιώτη (παρουσίαση), Αννέτα Παπαθανασίου (παρουσίαση).

Περιγραφή – ανάλυση: το «Γύρω γύρω όλοι», αποτελούσε μια εκπομπή ποικίλου περιεχομένου, με παιχνίδια, τραγούδια, χορό, παραμύθια και κουκλοθέατρο. Μέσω των δραστηριοτήτων αυτών τα παιδιά κατακτούσαν σημαντικές γνώσεις για τον κόσμο γύρω τους, «διδάσκονταν» χρήσιμες κοινωνικές δεξιότητες και «μυούνταν» σε συμπεριφορές και στάσεις ζωής, που συνέβαλαν στην κοινωνική διαπαιδαγώγηση τους, στην κατάκτηση ποικίλων μαθησιακών αποτελεσμάτων και τα προετοίμαζαν για την ενηλικίωσή τους.

Τα παιδιά και στην εκπομπή αυτή δεν ήταν παθητικοί θεατές αλλά συμμετείχαν ενεργά σε όσα εκτυλίσσονταν στο στούντιο, μια και η κεντρική παρουσιάστρια διαρκώς τους ζητούσε να παίρνουν μέρος στις δραστηριότητες της εκπομπής, αλλά και να βοηθάνε στις εργασίες, που απαιτούνταν για την πραγματοποίησή της. Με τον τρόπο αυτό η εκπομπή πετύχαινε να «ασκήσει» τα παιδιά στις δεξιότητες της συμμετοχής, της δράσης, της προσφοράς, της συνεργασίας.

Την ίδια στιγμή, η εκπομπή μέσω των διαφόρων ερωτήσεων που έθετε η παρουσιάστρια στα παιδιά, πρόσφερε σε αυτά το βήμα για να εκφράσουν ελεύθερα, χωρίς περιορισμούς ή κριτική

⁸³Γύρω – γύρω όλοι (2023, Οκτώβριος 10), ανακτήθηκε από το [https://www.retrodb.gr/wiki/index.php/%CE%93%CF%8D%CF%81%CF%89-%CE%B3%CF%8D%CF%81%CF%89_%CF%8C%CE%BB%CE%BF%CE%B9_\(1988\)](https://www.retrodb.gr/wiki/index.php/%CE%93%CF%8D%CF%81%CF%89-%CE%B3%CF%8D%CF%81%CF%89_%CF%8C%CE%BB%CE%BF%CE%B9_(1988))

τις απόψεις τους. Προωθούνταν έτσι μια συγκεκριμένη προσέγγιση/στάση ζωής, δηλαδή η ελεύθερη, απρόσκοπτη και ισότιμη έκφραση των απόψεων και των σκέψεων, από όπου κι αν προέρχονταν αυτές.

Αντίστοιχα, τα παιχνίδια στα οποία καλούνταν να συμμετάσχουν τα παιδιά προωθούσαν, ενίσχυαν και αναδείκνυαν την σημασία και την σπουδαιότητα της συλλογικής δράσης και της συνεργασίας, όχι μόνο με τους συνομήλικους τους αλλά και με τους ενήλικες παρουσιαστές. Και στην εκπομπή αυτή δηλαδή, βλέπουμε να επαναλαμβάνεται το πρότυπο του παιδιού, που ως ισότιμο με τους συνομηλικούς του ενεργεί, συμμετέχει και έτσι σταδιακά κοινωνικοποιείται ομαλά, έχει γνώμη, αναλαμβάνει πρωτοβουλίες και αναπτύσσει την ικανότητα να συνεργάζεται με τους όμοιούς του και με τους μεγαλύτερους για την επιτυχή έκβαση του εκάστοτε στόχου/παιχνιδιού. Με άλλα λόγια έχουμε μπροστά μας την εικόνα ενός ατόμου, που αποφασίζει να υιοθετήσει μια υπεύθυνη και δυναμική στάση ζωής, η οποία σταδιακά θα του επιτρέψει να κατακτήσει τη θέση του μέσα στον κόσμο των μεγάλων και να επιδιώξει τη συμμετοχή του σε συλλογικές δράσεις, χωρίς όμως να χάνει τη φωνή ή την ταυτότητά του. Συνολικά η εκπομπή αποσκοπούσε στα κάτωθι μαθησιακά αποτελέσματα για τα παιδιά:

Σε επίπεδο γνώσεων: κατάκτηση βασικών γνώσεων για τον κόσμο, το περιβάλλον, τη ζωή.

Σε επίπεδο ικανοτήτων / δεξιοτήτων: καλλιέργεια των δεξιοτήτων της συμμετοχής, της δράσης, της προσφοράς, της συνεργασίας, της κοινωνικοποίησης, της ανάληψης πρωτοβουλιών, της ελεύθερης έκφρασης της γνώμης.

Σε επίπεδο στάσεων: ανάδειξη του προτύπου του δυναμικού, ενεργού και υπεύθυνου παιδιού, που επιδιώκει να καταστεί ισότιμο μέλος της ομάδας και της κοινωνίας.

6.2.8 Κόκκινο κίτρινο μπλε

Ταυτότητα εκπομπής⁸⁴:

Έτος: 1988.

Κύκλοι επεισοδίων: 1

Αριθμός επεισοδίων : 26

Διάρκεια εκπομπής: 40'

Κανάλι: ET 2

Συντελεστές: Δημήτρης Αναγνωστόπουλος (σκηνοθεσία), Μαρίνα Λεοντάρη (σκηνοθεσία), Τάκης Δημητρακόπουλος (μουσική), Φρόσω Μαλέα (παρουσίαση), Μιχάλης Μανουσάκης (παρουσίαση).

Περιγραφή – ανάλυση: πρόκειται για εκπομπή αφιερωμένη στις εικαστικές τέχνες, η οποία περιλάμβανε 3 διαφορετικές ενότητες.

Στην 1^η από τις ενότητες αυτές, φιλοξενούνταν γνωστοί Έλληνες καλλιτέχνες, που μιλούσαν στα παιδιά για την τέχνη και συνεργάζονταν μαζί τους, προκειμένου να δημιουργήσουν και αυτά τα δικά τους έργα.

Στην δεύτερη ενότητα, που είχε τον τίτλο «βόλτα στο μουσείο», η εκπομπή ξεναγούσε τα παιδιά σε διάφορους εκθεσιακούς χώρους. Ενώ στην 3^η και τελευταία ενότητα της εκπομπής οργανώνονταν ένα εικαστικό εργαστήριο σχετικό με το θέμα του κάθε επεισοδίου, στο οποίο γίνονταν αναφορά σε τεχνικές και σε έργα γνωστών Ελλήνων και ξένων δημιουργών και τα παιδιά μπορούσαν ελεύθερα να εκφράσουν την δημιουργικότητά τους.

Η δομή και η οργάνωση της συγκεκριμένης εκπομπής ήταν τέτοιες, που επέτρεπαν κάθε φορά στα παιδιά να κατακτούν ποικίλα μαθησιακά αποτελέσματα, σε επίπεδο γνώσεων, δεξιοτήτων, αλλά και στάσεων.

Έτσι, τα παιδιά μέσα από τις ομιλίες των καλλιτεχνών στην 1^η ενότητα της εκπομπής, τις ξεναγήσεις στα μουσεία και τις πληροφορίες για την τέχνη και τις τεχνικές της, που

⁸⁴Κόκκινο – κίτρινο –μπλε (2023, Οκτώβριος 19), ανακτήθηκε από το https://www.retrodb.gr/wiki/index.php/%CE%9A%CF%8C%CE%BA%CE%BA%CE%B9%CE%BD%CE%BF_%CE%BA%CE%AF%CF%84%CF%81%CE%B9%CE%BD%CE%BF_%CE%BC%CF%80%CE%BB%CE%B5

παρουσιάζονταν στην 3^η ενότητα της εκπομπής, γίνονταν αποδέκτες σημαντικών γνώσεων, που επιδρούσαν καταλυτική στην συναισθηματική και πνευματική τους εξέλιξη, διεύρυναν τους ορίζοντές τους και έθεταν σε κίνηση την φαντασία και την δημιουργικότητά τους.

Αντίστοιχα, τα έργα που καλούνταν να φτιάξουν τα παιδιά, τόσο στην 1^η όσο και στην 2^η ενότητα της εκπομπής, άλλοτε ατομικά και άλλοτε συλλογικά, τους έδιναν την δυνατότητα να εξασκήσουν κάποιες σημαντικές για την κοινωνική τους εξέλιξη δεξιότητες, όπως ήταν η συνεργασία, η ελεύθερη ατομική έκφραση, η ικανότητα ολοκλήρωσης ενός project μέσα σε συγκεκριμένο χρόνο και βάσει συγκεκριμένων προδιαγραφών.

Ομοίως, οι ερωτήσεις και οι προβληματισμοί που έθεταν οι παρουσιαστές στα παιδιά στη διάρκεια της εκπομπής, αποτελούσαν το κίνητρο για να ενεργοποιηθούν οι δεξιότητες της συμμετοχής, της φαντασίας και της λογικής, της διάδρασης και της επικοινωνίας.

Παράλληλα, ο ισότιμος τρόπος με τον οποίο αντιμετωπιζονταν τα έργα και οι απόψεις των παιδιών από τους παρουσιαστές και τους καλλιτέχνες που συμμετείχαν στην εκπομπή, δημιουργούσε ένα θετικό και αρμονικό πλαίσιο συνεργασίας, εντός του οποίου εύρισκε χώρο να ανθίσει και να βγει δυναμικά μπροστά η ιδέα, πως κανείς δεν είναι ανώτερος ή κατώτερος από τον άλλον. Να βγει δηλαδή στο προσκήνιο εκείνη η στάση/φιλοσοφία ζωής, που αντιμετωπίζει όλους τους πολίτες ως ίσους και τους δίνει τις ίδιες ευκαιρίες, διασφαλίζοντας με τον τρόπο αυτό την αρμονική και ομαλή λειτουργία της κοινωνίας.

Συνολικά η εκπομπή αποσκοπούσε στα κάτωθι μαθησιακά αποτελέσματα για τα παιδιά:

Σε επίπεδο γνώσεων: κατάκτηση βασικών γνώσεων για την τέχνη, τους εκπροσώπους της και τις τεχνικές, που αυτοί χρησιμοποιούν.

Σε επίπεδο ικανοτήτων / δεξιοτήτων: ενεργοποίηση των δεξιοτήτων της συνεργασίας, της ελεύθερης ατομικής έκφρασης, της ικανότητας ολοκλήρωσης ενός project μέσα σε συγκεκριμένο χρόνο και βάσει συγκεκριμένων προδιαγραφών, της συμμετοχής, της φαντασίας, της λογικής, της διάδρασης και της επικοινωνίας.

Σε επίπεδο στάσεων: ανάδειξη της στάσης ζωής, που αντιμετωπίζει όλους τους πολίτες ως ίσους και τους παρέχει ίσες ευκαιρίες και ελευθερία να εκφράσουν την γνώμη και τη δημιουργικότητά τους.

6.3 Τηλεοπτικές σειρές βασισμένες σε βιβλία

6.3.1 Ο θησαυρός της Βαγίας

Ταυτότητα εκπομπής⁸⁵:

Περίοδος προβολής της εκπομπής: 14 Ιανουαρίου 1984 – 18 Φεβρουαρίου 1984.

Ημέρα προβολής: Σάββατο

Κύκλοι επεισοδίων: 1

Αριθμός επεισοδίων : 6

Διάρκεια εκπομπής: 30'

Κανάλι: EPT

Συντελεστές: Δημήτρης Δημογεροντάκης (σενάριο, σκηνοθεσία), Σταμάτης Σπανουδάκης (μουσική), Νίκος Πιλάβιος (παραγωγή).

Περιγραφή – ανάλυση: η συγκεκριμένη σειρά⁸⁶ αποτελεί τηλεοπτική μεταφορά του ομώνυμου βιβλίου της Ζωρζ Σαρρή και διαδραματίζεται στη περιοχή της Βαγίας, που βρίσκεται στο νησί της Αίγινας. Εκεί, 6 παιδιά γυμνασίου, κατά τη διάρκεια των καλοκαιρινών τους διακοπών, επιδίδονται σε ένα κυνήγι θησαυρού (χρυσές λίρες), που στην κατοχή είχε κλέψει ο Γερμανός, Χανς Σούλτς, από μια ντόπια οικογένεια. Τον θησαυρό τα παιδιά, μετά από διάφορες περιπέτειες, θα τον ανακαλύψουν στο ναό της Αφαιάς Αθηνάς.

Το κείμενο της Ζωρζ Σαρρή, μεστό από πληροφορίες για τον τόπο τον χρόνο και την ιστορία, από μηνύματα διαχρονικά και αξίες ανώτερες, αλλά και από πλήθος δράσεων και πρωτοβουλιών από την πλευρά των παιδιών, καταφέρνει κατά τη μεταφορά του στην τηλεόραση να προσφέρει στους μικρούς τηλεθεατές ανεκτίμητα μαθησιακά αποτελέσματα, στο επίπεδο των γνώσεων, των δεξιοτήτων, αλλά και των στάσεων.

Ειδικότερα, στη διάρκεια των επεισοδίων της σειράς, οι μικροί τηλεθεατές έχουν την ευκαιρία να μάθουν χρήσιμες και σημαντικές πληροφορίες για την Γερμανική κατοχή στην χώρα, για

⁸⁵Ο θησαυρός της Βαγίας (2023, Οκτώβριος 20), ανακτήθηκε από το https://www.retrodb.gr/wiki/index.php/%CE%9F_%CE%B8%CE%B7%CF%83%CE%B1%CF%85%CF%81%CF%8C%CF%82_%CF%84%CE%B7%CF%82_%CE%92%CE%B1%CE%B3%CE%AF%CE%B1%CF%82

⁸⁶Ο θησαυρός της Βαγίας (2023, Οκτώβριος 23) ανακτήθηκε από το <https://www.ertflix.gr/series/ser.129136-o-thysayros-tis-vagias>

την τοπική ιστορία της Αίγινας, αλλά και για τον αρχαιολογική χώρο της Αφαιίας Αθηνάς. Έχουν επίσης την δυνατότητα, να παρακολουθήσουν τους συνομηλίκους τους, κάτω από δύσκολες πολλές φορές συνθήκες, να αναλαμβάνουν δράση και να μην αδιαφορούν μπροστά στην αδικία, να δημιουργούν φιλίες, να συνεργάζονται αρμονικά και ισότιμα, να βοηθούν αφιλοκερδώς τον συνάνθρωπό τους, να ασκούνται στην επιμονή και την υπομονή, να αξιοποιούν την φαντασία και την λογική τους προκειμένου να επιλύσουν τα προβλήματα με τα οποία έρχονται αντιμέτωποι. Παρακολουθούν, δηλαδή, τους συνομηλίκους τους να «δοκιμάζονται» στην πραγματική ζωή και στα προβλήματά της και μέσω της δοκιμασίας αυτής να κατακτούν τις παραπάνω κοινωνικές δεξιότητες, που θα τους φανούν χρήσιμες και απαραίτητες για την επιβίωσή τους στον κόσμο των ενηλίκων.

Η δράση, ωστόσο, που αναλαμβάνουν οι πρωταγωνιστές της σειράς, εκτός του ότι τους εφοδιάζει με τις παραπάνω σημαντικές δεξιότητες, ταυτόχρονα αναδεικνύει και συγκεκριμένα πρότυπα συμπεριφοράς. Τα πρότυπα αυτά μάλιστα είναι τόσο εμφαντικά, που καταφέρνουν να επικοινωνήσουν ισχυρά μηνύματα και διαχρονικές αξίες στους μικρούς τηλεθεατές και πιθανόν να τους επηρεάσουν αναφορικά με την στάση ζωής, που θα υιοθετήσουν στο μέλλον. Έτσι, θα δούμε να προβάλλονται στη σειρά οι αξίες της φιλίας, της ομαδικότητας, της προσφοράς προς τον συνάνθρωπο και προς το σύνολο και με μια ευρύτερη έννοια προς την κοινωνία. Θα δούμε, δηλαδή, να αναδεικνύεται το πρότυπο του ενεργού παιδιού - πολίτη, το οποίο μπροστά στο άκουσμα της κλοπής των λιρών από τον Γερμανό δεν μένει απαθής, αλλά ενεργοποιείται και προσπαθεί με αποφασιστικότητα να «μηχανευτεί» τρόπους για να υπερπηδήσει τα όποια εμπόδια συναντά κατά την αναζήτηση του θησαυρού. Τελικός στόχος και των έξι παιδιών είναι να βρουν τον θησαυρό και να αποκαταστήσουν την αδικία, την οποία δεν μπορούν να ανεχτούν, δεν μπορούν να δεχθούν, γεγονός που αναδεικνύει τον σεβασμό και το ενδιαφέρον για τον συνάνθρωπο. Γι' αυτό, άλλωστε, πάνε κόντρα στις απαγορεύσεις των γονιών τους, που προσπαθούν να τα αποτρέψουν από την αναζήτηση τους, φοβούμενοι για τους κινδύνους, που πιθανόν να συναντήσουν. Η σύγκρουση αυτή των παιδιών με τους γονείς, οι οποίοι αντιπροσωπεύουν το παλιό, μοιάζει να προοικονομεί την μελλοντική σύγκρουση των παιδιών με το κατεστημένο και τις αγκυλώσεις του, που πιθανόν να αλλάξει τον κόσμο προς το καλύτερο.

Στο έργο υπάρχουν επίσης, σαφείς αναφορές στις διαχρονικές αξίες, της ελευθερίας, της δημοκρατίας, της ειρηνικής συνύπαρξης των λαών, αλλά και στην σημασία της διατήρησης της ιστορικής μνήμης και στην αναγκαιότητα της προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος.

Στο τέλος του έργου, στους μικρούς τηλεθεατές μένει η αίσθηση, πως η μετάνοια, η ομαδικότητα, η δικαιοσύνη, η συγχώρεση, η αγάπη και η φιλία που αναπτύσσονται μέσω μιας υγιούς συνεργασίας, αλλά και η διασκέδαση και η ηθική ικανοποίηση, είναι αξίες σημαντικές και ανυπέρβλητες και μπορούν να συμβάλουν στην βελτίωση της ατομικής και της συλλογικής ζωής.

Στο τέλος της ημέρας, οι μικροί τηλεθεατές, βλέπουν να περνούν από μπροστά τους στάσεις ζωής, που θα ταίριαζαν σε μια κοινωνία ιδανική και αγγελικά πλασμένη. Σε μια κοινωνία ενεργών και υπεύθυνων πολιτών, όπου η συμμετοχή, η συντροφικότητα, η αγάπη και το ενδιαφέρον είναι τα απαιτούμενα, αλλά και η λύση στα όποια προβλήματα αυτή πιθανόν να αντιμετωπίζει.

Συνολικά η εκπομπή αποσκοπούσε στα κάτωθι μαθησιακά αποτελέσματα για τα παιδιά:

Σε επίπεδο γνώσεων: κατάκτηση γνώσεων, που σχετίζονται με τη Γερμανική κατοχή στην Ελλάδα, την τοπική ιστορία της Αίγινας, τον ναό της Αφαίας Αθηνάς στην Αίγινα.

Σε επίπεδο ικανοτήτων / δεξιοτήτων: καλλιέργεια των δεξιοτήτων, της δράσης, της πρωτοβουλίας, της συνεργασίας, της υπομονής, της επιμονής, της προσφοράς, της επικοινωνίας, της συνύπαρξης, της λογικής, της φαντασίας, της συντροφικότητας.

Σε επίπεδο στάσεων: ανάδειξη των αξιών της φιλίας, της ομαδικότητας, της προσφοράς, του σεβασμού προς τον συνάνθρωπο, της δικαιοσύνης, της αγάπης, της ελευθερίας, της δημοκρατίας, της ειρηνικής συνύπαρξης των λαών αλλά και του προτύπου του δυναμικού, υπεύθυνου ενεργού και αποφασιστικού πολίτη, που συγκρούεται με το κατεστημένο και αποκαθιστά τις όποιες αδικίες.

6.3.2 Ιόλη

Ταυτότητα εκπομπής⁸⁷:

Περίοδος προβολής της εκπομπής: 28 Σεπτεμβρίου 1986 – 9 Νοεμβρίου 1986.

Ημέρα προβολής: Κυριακή

Κύκλοι: 1

Αριθμός επεισοδίων: 7

Διάρκεια επεισοδίου: 60'

Κανάλι: EPT

Συντελεστές: Νίκος Πιλάβιος (παραγωγή), Μάχη Λιδωρικιώτη (σκηνοθεσία), Μαρία Παξινού (σενάριο), Σταμάτης Σπανουδάκης (μουσική),

Πρωταγωνιστές: Δέσποινα Δαμάσκου Ιό(λη), Κούλα Ραμάκη (Μαριγώ).

Περιγραφή – ανάλυση: η τηλεοπτική αυτή σειρά βασίστηκε στο ομώνυμο βιβλίο της Ελένης Σαραντίνη και διαδραματίζεται σε ένα χωριό της ελληνικής επαρχίας. Εκεί στη διάρκεια μιας καταρρακτώδους βροχής, κατά την οποία θα πλημμυρίσουν οι δρόμοι, τα σπίτια και το ποτάμι του χωριού, δύο κορίτσια, η Ιόλη και η Μαριγώ, θα συναντηθούν και θα γίνουν αχώριστες φίλες. Μέσα από την καθημερινότητα και τα μάτια⁸⁸ των δυο κοριτσιών, θα αναδειχθεί η ζωή των κατοίκων του χωριού, τα όνειρα, οι ελπίδες, οι χαρές, οι στεναχώριες και οι αγωνίες τους και οι μικροί τηλεθεατές θα γίνουν κοινωνοί μιας σειράς μαθησιακών αποτελεσμάτων (γνώσεις, δεξιότητες, στάσεις), τα οποία μπορούν να συμβάλουν αποφασιστικά στην διαμόρφωση της κοινωνικής τους ταυτότητας και της προσωπικότητάς τους.

Συγκεκριμένα, η σειρά λειτουργεί, θα λέγαμε, ως το μέσο για να ανακαλύψουν οι μικροί τηλεθεατές κάποιες από τις πτυχές της ζωής των ανθρώπων και ειδικότερα των παιδιών στην τότε ελληνική επαρχία και για να γνωρίσουν κάποια από τα προβλήματα, που αυτά αντιμετώπιζαν στον συγκεκριμένο χώρο και χρόνο.

⁸⁷Ιόλη (2023, Οκτώβριος 25), ανακτήθηκε από το <https://www.retrodb.gr/wiki/index.php/%CE%99%CF%8C%CE%BB%CE%B7>

⁸⁸Ιόλη ή τη νύχτα που ξεχείλισε το ποτάμι (2023, Οκτώβριος 24), ανακτήθηκε από το <https://www.politeianet.gr/books/sarantiti-eleni-kastaniotis-ioli-i-ti-nuchta-pou-xecheilise-to-potami-162569>

Επίσης, η πρωταγωνίστρια της σειράς, η Ιόλη, με τις επιλογές, τις πράξεις και τις πρωτοβουλίες της, επικοινωνεί στα παιδιά που παρακολουθούν το έργο συγκεκριμένες συμπεριφορές και στάσεις ζωής. Ευαίσθητη, καλοκάγαθη, πρόθυμη να βοηθήσει τους συγχωριανούς της, να δώσει λύση στα προβλήματά τους, να τους προσφέρει παρηγοριά, στήριγμα και συμπόνια, η Ιόλη ενσαρκώνει στο πρόσωπό της το πρότυπο του παιδιού, που στην ζωή του επιλέγει να μην τα παρατά, να μην μένει απαθής και αμέτοχο μπροστά στα προβλήματα των άλλων, αλλά να αναγάγει την χαρά, την αλληλεγγύη, την καλοσύνη και την φιλία, στις αξίες που θα διέπουν την ζωή του..

Στο πρόσωπο της Ιόλης, εξάλλου, και της φίλης της αναδεικνύεται και το πρότυπο της χειραφετημένης γυναίκας του μέλλοντος, η οποία αν και μεγαλώνει σε έναν κόσμο ανδροκρατούμενο, επιλέγει να ζει έχοντας αυτοπεποίθηση και πίστη στον εαυτό της και στις δυνάμεις της, τις οποίες διαρκώς εξασκεί και εξελίσσει, κατακτώντας έτσι σταδιακά δεξιότητες όπως, η συμμετοχή, η κοινωνική προσφορά και η συνεργασία, που την κάνουν να ξεχωρίζει και τελικά να πρωταγωνιστεί στις εξελίξεις και στην διαμόρφωση του μέλλοντος. Έρχεται έτσι στην επιφάνεια κατά κάποιο τρόπο και το επίκαιρο ζητούμενο της εποχής εκείνης, η χειραφέτηση δηλαδή των γυναικών και η εξίσωσή τους με τους άνδρες.

Συνολικά η εκπομπή αποσκοπούσε στα κάτωθι μαθησιακά αποτελέσματα για τα παιδιά:

Σε επίπεδο γνώσεων: κατάκτηση γνώσεων για την ζωή στην επαρχία και τα προβλήματά της.

Σε επίπεδο ικανοτήτων / δεξιοτήτων: καλλιέργεια των δεξιοτήτων, της συμμετοχής, της κοινωνικής προσφοράς και της συνεργασίας.

Σε επίπεδο στάσεων: ανάδειξη του προτύπου της χειραφετημένης γυναίκας, που αγαπά, προσφέρει παρηγοριά, στήριγμα συμπόνια και δείχνει καλοσύνη, αλληλεγγύη και πίστη στο θεσμό της φιλίας.

6.3.3 Ο Αργοναύτης

Ταυτότητα εκπομπής⁸⁹:

Έτος: 1989

Ημέρα προβολής: Κυριακή

Κύκλοι: 1

Αριθμός επεισοδίων : 10

Διάρκεια εκπομπής: 60'

Κανάλι: ET 1

Συντελεστές: Μάνθος Σαντοριναίος (σενάριο - σκηνοθεσία), Πάνος Γκέκας (μουσική).

Πρωταγωνιστούν: Κώστας Καλφόπουλος (Αντρέας), Μάριος Γιαννέλος (Πετρή), Νίκος Παπακωνσταντίνου (μπάρμπα Μήτσος).

Περιγραφή – ανάλυση: πρόκειται για παιδική σειρά, βασισμένη στο ομώνυμο βιβλίο του Στρατή Μυριβήλη, που έχει ως πρωταγωνιστή τον Αντρέα, ένα δεκάχρονο αγόρι το οποίο ζει σε ένα νησί της Ελλάδας και ονειρεύεται να ταξιδέψει στις θάλασσες όλου του κόσμου. Οι γονείς του, ωστόσο, έχουν άλλες προσδοκίες γι' αυτόν και ονειρεύονται κάποια μέρα, να γίνει δάσκαλος και να μείνει στη στεριά. Κρυφά από τους γονείς του και επιστρατεύοντας μια σειρά από ψέματα, ο Αντρέας κάνει παρέα με τον Πετρή, ο οποίος τον μυσικά της θάλασσας και παράλληλα προετοιμάζει την κατασκευή της δική του Αργώ, προκειμένου σαν άλλος Ιάσωνας να ταξιδέψει σ' άγνωστους κόσμους.

Η σειρά, βαθιά «φιλοσοφική», διέπτετε από δύο θεμελιώδεις συγκρούσεις, μέσω των οποίων αναδύονται οι ανησυχίες, οι αγωνίες και οι σκέψεις του μικρού Αντρέα, παρέχονται πληροφορίες για το χώρο και το χρόνο στον οποίο ζει το παιδί και παράλληλα υπογραμμίζονται και αναδεικνύονται οι δεξιότητες, που οφείλουν να έχουν τα παιδιά προκειμένου να πραγματοποιήσουν τους στόχους και τις επιδιώξεις τους.

Η πρώτη σύγκρουση είναι η αυτή ανάμεσα στα θέλω του Αντρέα και τα θέλω των γονιών του και η δεύτερη είναι η εσωτερική σύγκρουση που βιώνει ο ήρωας, ο οποίος από την μια δεν

⁸⁹Ο Αργοναύτης (2023, Οκτώβριος 26), ανακτήθηκε από το https://www.retrodb.gr/wiki/index.php/%CE%9F_%CE%91%CF%81%CE%B3%CE%BF%CE%BD%CE%B1%CF%8D%CF%84%CE%B7%CF%82

θέλει να αθετήσει την υπόσχεση που έδωσε στους γονείς του να γίνει δάσκαλος και από την άλλη δεν θέλει να εγκαταλείψει το όνειρό του, να γίνει δηλαδή καπετάνιος. Μοιάζει δηλαδή, σαν από την μια μεριά να έχουμε το μέλλον, το οποίο εκπροσωπείται από τον Αντρέα και το οποίο ονειρεύεται, επιθυμεί, είναι ανοιχτό σε προκλήσεις, νέες εμπειρίες και δοκιμασίες, ταυτόχρονα όμως διστάζει να δυσαρεστήσει το παλιό και ξεπερασμένο και σαν από την άλλη μεριά να στέκεται το αντίπαλο δέος, δηλαδή το παρελθόν, οι γονείς του και ο κόσμος που παλιώνει, αλλά επιχειρεί να ελέγξει την εξέλιξη και προσπαθεί να σταθεί, από φόβο και άγνοια πολλές φορές, εμπόδιο στα όνειρα και στα σχέδια του μέλλοντος

Οι συγκρούσεις αυτές, ισχυρές, έντονες και βασανιστικές για το μικρό παιδί, επηρεάζουν τον τρόπο που αυτό δρα και διαμορφώνουν, τόσο τις δεξιότητες που κατακτά στη διάρκεια του αγώνα που δίνει για να πραγματοποιήσει το όνειρό του, όσο και τον τρόπο σκέψης και την στάση ζωής, που επιλέγει να υιοθετήσει.

Η ανάγκη του να γίνει καπετάνιος παρά την θέληση των γονιών του, ωθεί το παιδί να αναζητήσει τρόπους, ώστε να πετύχει αυτό που θέλει, χωρίς παράλληλα να δυσαρεστήσει τους γονείς. Ενεργοποιούνται έτσι μια σειρά από δεξιότητες, όπως η πρωτοβουλία, η τόλμη, η αναζήτηση πληροφοριών για το επάγγελμα που τον ενδιαφέρει, η μελέτη κειμένων σχετικών με τη θάλασσα και τα πλοία, η καλλιέργεια της φαντασίας και της σκέψη και η κατάκτηση της τέχνης του ξυλουργού, που θα του επιτρέψει να κατασκευάσει το δικό του πλεούμενο.

Παράλληλα, στο πλαίσιο της εσωτερικής σύγκρουσης που βιώνει ο μικρός ήρωας, παρατηρούμε να διαμορφώνεται μια ιδιαίτερη στάση απέναντι στο ψέμα και στη διαχείρισή του. Βλέπουμε, δηλαδή, τον Αντρέα να καταφεύγει στο ψέμα όχι λόγω κακίας ή ανηθικότητας, αλλά εξαιτίας του φόβου που αισθάνεται, πως η αλήθεια του θα στεναχωρήσει τους γονείς του. Αναδεικνύεται έτσι, το πρότυπο του σκεπτόμενου, αλλά και συναισθηματικού ανθρώπου, που δεν αδιαφορεί για τους γύρω του και δεν παίρνει τις αποφάσεις του ελαφρά τη καρδιά. Πρόκειται, δηλαδή, για τον άνθρωπο, που ενδιαφέρεται για το σύνολο μέσα στο οποίο ζει και που για το καλό του μπορεί κάποιες φορές να καταφύγει στο ψέμα και άλλες πάλι να αφήσει στην άκρη ακόμα και τα όνειρά του.

Συνολικά η εκπομπή αποσκοπούσε στα κάτωθι μαθησιακά αποτελέσματα για τα παιδιά:

Σε επίπεδο γνώσεων: κατάκτηση γνώσεων για την ζωή και την νοοτροπία της ελληνικής επαρχίας και συγκεκριμένα ενός ελληνικού νησιού της εποχής.

Σε επίπεδο ικανοτήτων / δεξιοτήτων: ενεργοποίηση των δεξιοτήτων της πρωτοβουλίας, της τόλμης, της φαντασίας και της σκέψης.

Σε επίπεδο στάσεων: ανάδειξη του προτύπου του σκεπτόμενου και συναισθηματικού ανθρώπου, που παίρνει τις αποφάσεις του λαμβάνοντας υπόψιν του και το καλό των άλλων.

6.4 Εκπομπές με μαριονέτες

6.4.1 Ντενεκεδούπολη

Ταυτότητα εκπομπής⁹⁰:

Έτος: 1983

Περίοδος προβολής της εκπομπής: 24 Δεκεμβρίου 1983 -1984.

Ημέρα προβολής: Σάββατο

Κύκλοι επεισοδίων: 1

Κανάλι: ΕΡΤ

Συντελεστές: Ευγενία Φακίνου (σενάριο), Γιάννης Μαρκόπουλος (μουσική).

Ήρωες: ο Σαρδέλας, ο Σοφός, ο Βουτυρένιος, ο Μελένιος, η Μηλίτσα, ο Καλαμάρης, ο Οκ Μπαμ Μπαμ.

Περιγραφή – ανάλυση: πρόκειται για παιδική εκπομπή κουκλοθεάτρου, η οποία βασίστηκε στο ομώνυμο έργο, που το 1975 παρουσίασε σε διάφορους χώρους στην Αθήνα, η Ευγενία Φακίνου⁹¹. Στο κουκλοθέατρο αυτό δεν πρωταγωνιστούν κούκλες, αλλά ντενεκεδάκια, που αρχικά σκούριαζαν στα σκουπίδια, αλλά στην πορεία πέτυχαν να πάρουν την ύπαρξή τους στα χέρια τους, να μετατραπούν σε κάτι χρήσιμο και τελικά κατάφεραν να ζουν ευτυχισμένα, ειρηνικά και αρμονικά στην Ντενεκεδούπολη, μέχρι τουλάχιστον την εμφάνιση του Λαδένιου, ο οποίος επιχειρεί, με το έτσι θέλω, να τους επιβάλει την εξουσία του.

Η Ντενεκεδούπολη, είναι ίσως το πιο «πολιτικοποιημένο» παιδικό πρόγραμμα, που παρουσίασε ποτέ η ελληνική τηλεόραση, δημόσια και ιδιωτική, και ίσως ένα από τα προγράμματα που παρείχε στα παιδιά τόσα πολλά και τόσο πυκνά μαθησιακά αποτελέσματα, μια και στα επεισόδια της σειράς, παρουσιάζονταν πληροφορίες, ιδέες, στάσεις, δεξιότητες, αντιλήψεις και αξίες, που είχαν έντονα πολιτικό και κοινωνικό περιεχόμενο, ταυτόχρονα όμως

⁹⁰Η ντενεκεδούπολη (2023, Οκτώβριος 28) ανακτήθηκε από το <https://www.retrodb.gr/wiki/index.php/%CE%9D%CF%84%CE%B5%CE%BD%CE%B5%CE%BA%CE%B5%CE%B4%CE%BF%CF%8D%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B7>

⁹¹Φακίνου, Ε. (2008), *Τι ήταν αυτό που έκανε την ντενεκεδούπολη τόσο μοναδική;*, ανακτήθηκε από το <https://www.womantoc.gr/life/article/evgenia-fakinou-ti-itan-afto-pou-ekane-tin-denededoupoli-toso-monadiki/>, στις 20-10-2023.

προσεγγίζονταν με βαθιά ευαισθησία δύσκολες για τα παιδιά έννοιες, κάποιες από τις οποίες μάλιστα για πρώτη φορά θίγονταν από μια παιδική τηλεοπτική εκπομπή.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα, αποτελεί η ιδέα της ανακύκλωσης, που για πρώτη φορά έκανε τόσο έντονα την εμφάνισή της σε ένα παιδικό τηλεοπτικό πρόγραμμα και προωθούσε μια καινοτόμα για την εποχή στάση ζωής. Η ιδέα της ανακύκλωσης διαχέονταν στο έργο μέσω της επιλογής να χρησιμοποιηθούν παλιά και παρατημένα ντενεκεδάκια για να ενσαρκώσουν τους πρωταγωνιστικούς ρόλους. Η αξιοποίηση των παλιών αυτών ντενεκέδων και η μετατροπή τους σε κάτι διαφορετικό και λειτουργικό, περνούσε το μήνυμα, πως τίποτα δεν πάει χαμένο και ότι ακόμα και το πιο μικρό και ευτελές αντικείμενο και υλικό με την κατάλληλη επεξεργασία μπορεί να αναδειχθεί σε κάτι σημαντικό και χρήσιμο.

Μέσα από τα λόγια, εξάλλου, τις πράξεις και την συμπεριφορά των καλών ηρώων της Ντενεκεδούπολης, μπροστά στα μάτια των παιδιών ξεδιπλώνονταν μια φιλοσοφία ζωής, όπου πρωταγωνιστικό ρόλο κρατούσαν αξίες, όπως η τιμιότητα, η εργατικότητα, η αξιοσύνη, η επιβράβευση του καλού και η καταδίκη του κακού, αλλά και η προσπάθεια για την ανανέωση του υπάρχοντος κόσμου. Αντίστοιχα, μέσω της δράσης του επίδοξου τυράννου Λαδένιου, αναδεικνύονταν και στηλιτεύονταν κάποιες αρνητικές συμπεριφορές και στάσεις, όπως, η υπεροψία, η αυθαιρεσία, η απληστία, η αυταρχικότητα του δικτάτορα και η αδιαφορία του για τις ανάγκες και τις επιθυμίες του λαού.

Η τελική σύγκρουση, από την άλλη, του δικτάτορα Λαδένιου με τα ντενεκεδάκια και η οριστική νίκη των τελευταίων, έφερναν κατά κάποιο τρόπο στο προσκήνιο τις αρχέγονες κοινωνικές συγκρούσεις, της δημοκρατίας με τον αυταρχισμό, του καλού με το κακό, του αδύναμου με τον δυνατό, του πλούσιου με τον φτωχό, του ντόπιου με τον ξένο. Αναδεικνύονταν, έτσι με τρόπο emphaticό οι κοινωνικές διαφορές και ανισότητες και η διαχρονική πάλη των τάξεων. Στο πλαίσιο αυτό, το έργο έθιγε και τα ζητήματα της δωρεάν εκπαίδευσης και της μετανάστευσης.

Τέλος, η εκπομπή φαίνεται να υπογράμμιζε, πως η νίκη των ντενεκέδων έναντι του Λαδένιου, οφείλονταν κατά κύριο λόγο στις κοινωνικές δεξιότητες, της συνεργασίας, της συμμετοχής, της πρωτοβουλίας και της συλλογικής δράσης, που διέθεταν τα ντενεκεδάκια και οι οποίες στον κόσμο και στην κοινωνία των μεγάλων θα μπορούσαν να βοηθήσουν τα παιδιά να διεκδικήσουν το δίκιο τους και την θέση που τους άξιζε, χωρίς να απωλέσουν την ελευθερία και την προσωπικότητά τους.

Συνολικά η εκπομπή αποσκοπούσε στα κάτωθι μαθησιακά αποτελέσματα για τα παιδιά:

Σε επίπεδο γνώσεων: κατάκτηση γνώσεων για την κοινωνική και πολιτική οργάνωση των κρατών και τις σχέσεις των ανθρώπων.

Σε επίπεδο ικανοτήτων / δεξιοτήτων: εμπέδωση των δεξιοτήτων της συνεργασίας, της συμμετοχής, της πρωτοβουλίας, της συλλογικής δράσης, της αντίδρασης και της διεκδίκησης των ελευθεριών και των δικαιωμάτων των ανθρώπων.

Σε επίπεδο στάσεων: ανάδειξη των αξιών, της τιμότητας, της εργατικότητας, της αξιοσύνης, της επιβράβευσης του καλού, της καταδίκης του κακού, της αναγκαιότητας για ανανέωση του υπάρχοντος κόσμου και παρουσίαση της ανακύκλωσης ως ενός εναλλακτικού προτύπου ζωής.

6.4.2 Φρουτοπία

Ταυτότητα εκπομπής⁹²:

Περίοδος προβολής της εκπομπής: 6 Νοεμβρίου 1985 – 14 Δεκεμβρίου 1989.

Ημέρες προβολής: Παρασκευή, Σάββατο, Πέμπτη & Δευτέρα

Κύκλοι επεισοδίων: 3

Συνολικός αριθμός επεισοδίων : 48

Διάρκεια εκπομπής: 60'

Κανάλι: EPT

Συντελεστές: Φαίδων Σοφιανός (σκηνοθεσία - μουσική), Ήβη Σοφιανού (σκηνοθεσία), Νίνος Ελματζιόγλου (σκηνοθεσία), Ευγένιος Τριβιζάς (σενάριο), Τάκης Δημητρακόπουλος (μουσική).

Περιγραφή – ανάλυση: πρόκειται⁹³ για την γνωστότερη ίσως παιδική εκπομπή της δεκαετίας του 80, η οποία βασίστηκε στο ομώνυμο κόμικ του συγγραφέα και ακαδημαϊκού Ευγένιου Τριβιζά και του σκιτσογράφου Νίκου Μαρουλάκη. Στην σειρά πρωταγωνιστούν κούκλες και

⁹²Φρουτοπία (2023, Νοέμβριος 11), ανακτήθηκε από το <https://retrodb.gr/wiki/index.php/%CE%A6%CF%81%CE%BF%CF%85%CF%84%CE%BF%CF%80%CE%AF%CE%B1>

⁹³Φρουτοπία (2023, Νοέμβριος 11), ανακτήθηκε από το <https://www.ertflix.gr/series/ser.124180-froutopia>

το κεντρικό θέμα είναι οι περιπέτειες του δημοσιογράφου Πίκου Απίκου, ο οποίος μετά την εξαφάνιση του μανάβη της Φρουτοπίας, Μανώλη, ταξιδεύει στην χώρα αυτή ως απεσταλμένος της εφημερίδας Τρέχα Γύρευε, προκειμένου να μάθει τι έχει συμβεί. Κατά την παραμονή του εκεί, ο δαιμόνιος δημοσιογράφος, θα γνωρίσει τους κατοίκους της χώρας, που με εξαίρεση τον αστυνόμο Κρυψίβουλο, είναι όλοι φρούτα και λαχανικά, θα έρθει αντιμέτωπος με κινδύνους, προβλήματα, γρίφους και αδιέξοδα και τελικά θα καταφέρει να λύσει το μυστήριο της εξαφάνισης.

Η Φρουτοπία μεστή από πολιτικά, κοινωνικά και πολιτιστικά μηνύματα, μέσω συμβόλων και αλληγορικών εικόνων, ήρθε να προσφέρει στους μικρούς τηλεθεατές του 80' πλήθος μαθησιακών αποτελεσμάτων, καθώς πέτυχε να τους εξοικείωσε με μια σειρά από αξίες, γνώσεις και δεξιότητες διαχρονικές, απαραίτητες για την εύρυθμή λειτουργία της κάθε κοινωνίας, αλλά και αναγκαίες για να μετεξελιχθούν τα παιδιά αυτά σε ώριμους, υπεύθυνους, χρήσιμους και «ονειρεμένους» για την κοινωνία πολιτές.

Έτσι, στη Φρουτοπία θα δούμε να θίγονται⁹⁴ και να στηλιτεύονται παθογένειες και αρνητικές συμπεριφορές, που κατά κανόνα αναπτύσσονται στον κόσμο των μεγάλων, ταυτόχρονα όμως να επιβραβεύονται και οι θετικές στάσεις ζωής που υιοθετούνταν από κάποιους ήρωες της σειράς. Ειδικότερα, η βία, η διαπλοκή, το κουτσομπολιό, η δολοπλοκία και η προδοσία, που εκπροσωπούσαν την αρνητική πλευρά της κοινωνίας και της ζωής, παρουσιάζονταν με έμμεσο, συμβολικό, και υπονομευτικό τρόπο στους μικρούς τηλεθεατές.

Στον αντίποδα των παραπάνω παθογενειών, η σειρά τοποθετούσε ένα «ιδανικό» μοντέλο ζωής και δράσης, το οποίο εμμέσως πλην σαφώς το επιβράβευε και το πρόκρινε στα μάτια των παιδιών. Στο πλαίσιο του μοντέλου αυτού, η εκπομπή αντιπρότεινε την ένωση και τη συνεργασία των τόσο διαφορετικών μεταξύ τους φρούτων και λαχανικών, όπως και τον παραμερισμό των αντικρουόμενων συμφερόντων τους, με στόχο να αποτινάξουν τον ζυγό του τύραννου μανάβη, να εγκαθιδρύσουν ένα πιο δημοκρατικό μοντέλο διακυβέρνησης και τελικά να επιφέρουν σημαντικές αλλαγές στην κοινωνία της Φρουτοπίας και να σώσουν τη χώρα τους. Οι συμπεριφορές αυτές των φρούτων και των λαχανικών, θα πετύχουν τελικά να σώσουν την Φρουτοπία αλλά και να αναδείξουν στα μάτια των μικρών τηλεθεατών την σημασία του

⁹⁴Βογιατζής, Ν. (2023), *Η «φρουτοπία» κάνει πρεμιέρα – 8 Νοεμβρίου 1985*, ανακτήθηκε από το <https://www.ert.gr/ert-arxeyio/i-quot-froytopia-quot-kanei-premiera-8-noemvrioy-1985/>, στις 2-11-2023

διαλόγου, της ελευθερίας λόγου, του πλουραλισμού, της ανεκτικότητας της διαφορετικότητας, της συνεργασίας, της αλληλεγγύης και της δημοκρατικής συνύπαρξης.

Μέσα από την αντιπαράθεση των πιο πάνω μοντέλων ζωής, η Φρουτοπία έδινε στους μικρούς τηλεθεατές την δυνατότητα να δουν τα θετικά και τα αρνητικά της κάθε στάσης ζωής, να προβληματιστούν πάνω σε δύσκολα και δυσνόητα θέματα και τελικά στο τέλος της ημέρας να επιλέξουν το μοντέλο ζωής και συμπεριφοράς που ήταν ιδανικό για τα ίδια.

Η Φρουτοπία, τέλος, δίδασκε στα παιδιά τη σημασία που έχουν για την καθημερινή ευημερία των ανθρώπων δεξιότητες και δράσεις, όπως η αντίσταση και η πάλη απέναντι σε κάθε ζυγό και σε κάθε εκμεταλλευτή, η συνεργασία απέναντι στο άδικο και το κακό, αλλά και η ικανότητα του ανθρώπου να ονειρεύεται και να επιδιώκει το απίθανο, το άπιαστο και το αδύνατο, κόντρα σε συμφέροντα και πιθανότητες. Όπως, άλλωστε αναφέρει ο ίδιος ο Τριβιζάς⁹⁵ « η Φρουτοπία, είναι και μια ιστορία για την προσπάθεια των φρούτων και των λαχανικών να απαλλαγούν από τον ζυγό της εκμετάλλευσης των μανάβηδων και των πολυεθνικών εταιρειών «Λεμονοστιφέν» και «Κομποστάλ», στόχος των οποίων είναι να κάνουν τους κατοίκους της Φρουτοπίας κομπόστες και αναψυκτικά».

Συνολικά η εκπομπή αποσκοπούσε στα κάτωθι μαθησιακά αποτελέσματα για τα παιδιά:

Σε επίπεδο γνώσεων: κατάκτηση γνώσεων για την κοινωνική και πολιτική οργάνωση των κρατών και τις σχέσεις των ανθρώπων (εδώ φρούτων).

Σε επίπεδο ικανοτήτων / δεξιοτήτων: εμπέδωση των δεξιοτήτων της συνεργασίας, της αντίστασης, της πάλης, της ενεργούς συμμετοχής, της δράσης, της επιδίωξης του άπιαστου και του απίθανου, της ενεργούς αντίδρασης απέναντι στην αδικία και την τυραννία.

Σε επίπεδο στάσεων: ανάδειξη του μοντέλου ζωής, στο οποίο πρωταρχικό ρόλο παίζουν ο διάλογος, η ελευθερία λόγου, ο πλουραλισμός, η ανεκτικότητα στη διαφορετικότητα, η συνεργασία, η αλληλεγγύη και η δημοκρατική συνύπαρξη.

⁹⁵Καράμπελας, Χ. (2017), Ευγένιος Τριβιζάς: «Πάντα θα υπάρχουν κολοκυθάκια που θα ονειρεύονται να δείρουν μανάβηδες», ανακτήθηκε από το <https://www.news247.gr/synentefxeis/evgenios-trivizas-panta-tha-iparxoun-kolokithakia-pou-oneirevontai-na-deiroun-manavides/>, στις 3-11-2023.

7. Συμπεράσματα

Η ελληνική παιδική τηλεόραση της δεκαετίας του '80 μοιάζει να επιβεβαιώνει τόσο τον ψυχαγωγικό, όσο και τον ενημερωτικό και εκπαιδευτικό χαρακτήρα της, καθώς μέσα από τις πολλές και διαφορετικές παιδικές εκπομπές, που βγήκαν την εποχή εκείνη στον αέρα, κατάφερε να διασκεδάσει, να ψυχαγωγήσει και να ενημερώσει τα παιδιά για διάφορα θέματα και ταυτόχρονα με τρόπο έμμεσο, αλληγορικό και συμβολικό, να τους προσφέρει ποικίλα μαθησιακά αποτελέσματα, τόσο σε επίπεδο γνώσεων, όσο και σε επίπεδο δεξιοτήτων, στάσεων και συμπεριφορών.

Παράλληλα, η ελληνική παιδική τηλεόραση του 80' μοιάζει να επικοινωνεί, έστω και έμμεσα, στα παιδιά τις βαθιές αλλαγές και μεταρρυθμίσεις, που σημειώθηκαν σε πολιτικό, οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο κατά την περίοδο αυτή στην Ελλάδα, αλλά και τα τότε κυρίαρχα πολιτικά, οικονομικά και κοινωνικά αιτήματα για ισότητα, δημοκρατία, συμμετοχή, συνεργασία, εξωστρέφεια, καινοτομία, εξέλιξη, αποκατάσταση των αδικημένων, ελευθερία έκφρασης και σκέψης. Άλλωστε, οι βαθιές αυτές αλλαγές, εξελίξεις και μετασχηματισμοί, που συντελούνταν τότε στην Ελλάδα, δεν άφησαν ανεπηρέαστη και την δημόσια ελληνική τηλεόραση της εποχής, που τότε βρίσκονταν σε μια μεταβατική περίοδο, πειραματίζονταν, άλλαζε και καινοτομούσε.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα, της παραπάνω τάσης θα λέγαμε, πως αποτελούν και τα παιδικά προγράμματα που εδώ αναλύουμε, τα οποία έφερναν έναν αέρα ανανέωσης και αλλαγής, σύμφωνα με το ευρύτερο πνεύμα της εποχής. Συγκεκριμένα, οι παιδικές εκπομπές της δεκαετίας του 80', που στην πλειοψηφία τους ήταν ελληνικές, διακρίνονται για την πρωτοτυπία και την καινοτομία τους, καθώς την περίοδο αυτή για πρώτη και για τελευταία φορά, θα τολμούσαμε να πούμε, θα βγουν στον αέρα εκπομπές το concept των οποίων παρέπεμπε σε εκπομπές για ενήλικες (τηλεπαιχνίδια, μαγκαζίνο, δελτία ειδήσεων), αλλά και σειρές που αξιοποιούσαν τον πλούτο της ελληνικής λογοτεχνίας. Διακριτικό χαρακτηριστικό των εκπομπών αυτών ήταν και η υψηλή ποιότητά τους, κάτι που οφείλονταν σε μεγάλο βαθμό και στους συντελεστές τους, που σε πολλές περιπτώσεις ήταν γνωστοί και καταξιωμένοι άνθρωποι της επιστήμης, της μουσικής και της λογοτεχνίας. Αναφέρουμε χαρακτηριστικά τους, Διονύση Σιμόπουλο, Σταμάτη Σπανουδάκη, Γιώργο Κατσαρό, Γιάννη Μαρκόπουλο,

Γιάννη Ζουγανέλη, Ευγενία Φακίνου, Άλκη Ζέη, Ελένη Σαραντίνη, Στρατή Μυριβήλη, Ευγένιο Τριβιζά.

Ξεχωριστό χαρακτηριστικό, εξάλλου, των παιδικών εκπομπών του 80', αποτελεί και ο ιδιαίτερος τρόπος με τον οποίο αντιμετωπίζονταν τα παιδιά. Έτσι, οι εκπομπές αυτής της περιόδου δεν αντιλαμβάνονταν τα παιδιά ως παθητικούς τηλεθεατές, που είχαν απλά ανάγκη να διασκεδάσουν και να περάσουν ευχάριστα κάποιες ώρες, αλλά κυρίως ως ανήσυχους τηλεθεατές με βαθιές συναισθηματικές ανησυχίες και ξεχωριστές νοητικές ικανότητες, τις οποίες είχαν ανάγκη να εκφράσουν. Αντιλαμβάνονταν, δηλαδή, τα παιδιά ως ώριμους, έξυπνους, υπεύθυνους και ενεργούς πολίτες, ικανούς να «διδασθούν» μέσω των τηλεοπτικών προγραμμάτων όχι απλά την ανεμελιά, την χαρά, την ευτυχία και την διασκέδαση, αλλά και συμπεριφορές και αξίες πιο πολύπλοκες, απαραίτητες ωστόσο για την εξοικείωση τους με τα όσα εξελίσσονταν γύρω τους και για την προετοιμασία τους για τον ενήλικο βίο τους. Για το λόγο αυτό άλλωστε, στις εν λόγω εκπομπές, θα δούμε να επαναλαμβάνεται και να αναδεικνύεται μέσα από συμβολισμούς και αναπαραστάσεις το πρότυπο του παιδιού – πολίτη, που στο πρόσωπό του συγκεντρώνει μια σειρά από ιδιότητες, που αρμόζουν σε ενήλικες. Στο συμπέρασμα αυτό καταλήγει κανείς, αν εξετάσει τόσο τη δομή, όσο και το περιεχόμενο των παιδικών εκπομπών του 80'.

Ειδικότερα όσο αφορά τη δομή, όλες σχεδόν οι ελληνικές παιδικές σειρές του 80' υιοθετούν πανομοιότυπο concept. Είναι, δηλαδή, διαδραστικές, στηρίζονται για την πραγμάτωσή τους στην παρουσία και στην ενεργή συμμετοχή των παιδιών, ευνοούν την συνύπαρξη των παιδιών με τους ενήλικες, προωθούν και επιβραβεύουν την ελεύθερη έκφραση της γνώμης και της δημιουργικότητας και παρέχουν ίσες ευκαιρίες σε όλους τους συμμετέχοντες. Έτσι, τα παιδιά από απλοί τηλεθεατές, γίνονται οι πρωταγωνιστές του δικού τους κόσμου, συμμετέχουν ενεργά στις εκπομπές, κατακτούν σημαντικές κοινωνικές δεξιότητες και στο πρόσωπό τους αντανακλάται το πρότυπο του ενεργού και ανήσυχου πολίτη, που δραστηριοποιείται και συμμετέχει στα «κοινά», που συνεργάζεται με πολλά και διαφορετικά άτομα, που διεκδικεί ίσες ευκαιρίες και δεν διστάζει να εκφραστεί και να δημιουργήσει. Μοιάζει, θα λέγαμε, σαν στο πρόσωπο αυτού του παιδιού – πολίτη να προβάλλονται και να ενσαρκώνονται τα αιτήματα για ελευθερία, δημοκρατία, συμμετοχή, ισονομία, ισότητα και συνεργασία, που την εποχή εκείνη, λίγο μετά την μεταπολίτευση, είναι ιδιαίτερα επιτακτικά στην ελληνική κοινωνία και τα οποία, όπως είδαμε πιο πάνω στην ενότητα 3 της εργασίας, επανέρχονται διαρκώς στο προσκήνιο από το πολιτικό προσωπικό της χώρας και αποτέλεσαν το κίνητρο και τη

δικαιολογία για πολλές από τις πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές αλλαγές, που πραγματοποιήθηκαν την συγκεκριμένη περίοδο.

Από την άλλη πλευρά, η ανάλυση περιεχομένου των συγκεκριμένων εκπομπών, την οποία παρουσιάσαμε αναλυτικά στην ενότητα 5, καταδεικνύει πως στις εκπομπές αυτές υπάρχουν αναπαραστάσεις της κοινωνικής και πολιτικής πραγματικότητας με διαχρονική αξία, που στόχο έχουν να ευαισθητοποιήσουν τα παιδιά σε σημαντικά και διαχρονικά ζητήματα. Έτσι, βλέπουμε να θίγονται θέματα όπως, η σύγκρουση δημοκρατίας - τυραννίας, η εκμετάλλευση του αδύνατου από τον δυνατό, η σύγκρουση του νέου με το κατεστημένο, η σύγκρουση του οικονομικά αδύνατου με τις πολυεθνικές εταιρείες, η πάλη των τάξεων, η ανάγκη για κοινωνική «επανάσταση», αλλά και για ηρεμία, συνεργασία και ευημερία. Αναπαραστάσεις, δηλαδή, που κυριάρχησαν και στον πολιτικό λόγο, που εκφράστηκε κατά τη δεκαετία του 80' κυρίως από την πλευρά του ΠΑΣΟΚ, το οποίο όπως έχουμε ήδη αναφέρει ανέδειξε τα δίπολα προνομιούχοι – μη προνομιούχοι, προοδευτικοί – συντηρητικοί και τις αντίστοιχες κοινωνικές συγκρούσεις και ταυτόχρονα επεδίωξε να προωθήσει τα συμφέροντα των λιγότερο προνομιούχων και να αποκαταστήσει, όσους κατά την προγενέστερη περίοδο για διάφορους λόγους είχαν αδικηθεί και παραμείνει στο περιθώριο.

Παράλληλα, η ανάλυση περιεχομένου δείχνει, πως οι εκπομπές αυτές επεδίωκαν να διευρύνουν τις γνώσεις των παιδιών για τις τέχνες, το διάστημα, τον κόσμο όλο, να ανοίξουν δηλαδή τους ορίζοντες τους και να τους φέρουν σε επαφή με νέες και πρωτόγνωρες γνώσεις και εμπειρίες, που θα τους επέτρεπαν να αλλάξουν τον τρόπο που μέχρι τότε σκέφτονταν και ζούσαν και να καταστούν πιο δεκτικοί στο νέο και στο άγνωστο, να μπορούν να προσαρμόζονται στο διαφορετικά και ταυτόχρονα να τολμούν, να επιχειρούν και να καινοτομούν. Επικοινωνούσαν εμμέσως, δηλαδή οι εκπομπές στα παιδιά τις αλλαγές, που συντελούνταν την δεδομένη στιγμή στην ελληνική κοινωνία, η οποία μέσα από τα διάφορα ξένα τηλεοπτικά προγράμματα, τις διαφημίσεις και την επαφή με τους τουρίστες, που τότε συνέρρεαν μαζικά στην Ελλάδα, είχε αρχίσει να μυείται σε ξένα πρότυπα ζωής και συμπεριφοράς και είχε αρχίσει να αλλάζει με ραγδαίους ρυθμούς και να γίνεται, πιο ευρωπαϊκή, αλλά και πιο ανοικτή και δεκτική στο ξένο, στο άγνωστο, στο διαφορετικό.

Οι παιδικές εκπομπές του 80 θα λέγαμε επίσης, πως έριχναν το βάρος στη σκέψη και στον προβληματισμό των συμμετεχόντων με απώτερο στόχο να αναδείξουν τις δεξιότητες της κριτικής σκέψης, της εύρεσης λύσεων και απαντήσεων, αλλά και της ευελιξίας, σε ικανότητες

πρωταρχικής σημασίας, απαραίτητες για την επίλυση των προβλημάτων, που μπορεί να αντιμετωπίζει ένα άτομο ή μια κοινωνία. Στα προγράμματα αυτά, πρωταγωνιστούσε δηλαδή ο σκεπτόμενος και ενεργός πολίτης, που αξιοποιεί στο έπακρο τη λογική και τις ικανότητές του, φαινόμενο άλλωστε κυρίαρχο και στην πολιτική, κοινωνική και οικονομική ζωή της περιόδου εκείνης, κατά την οποία, όπως έχουμε ήδη αναφέρει στο κεφάλαιο 3, προωθούνταν ιδιαίτερα η ενεργή συμμετοχή, η συνεργασία, αλλά και η ελεύθερη έκφραση των ιδεών, των προβληματισμών και των σκέψεων του κάθε πολίτη. Με την προβολή, δηλαδή, και την ανάδειξη των δεξιοτήτων αυτών, το παιδί έπαιρνε μια γεύση για τις εξελίξεις που σημειώνονταν την εποχή εκείνη έξω από τον ασφαλή χώρο του σπιτιού και του σχολείου, τις οποίες σε μερικά χρόνια θα καλούνταν να αντιμετωπίσει και να διαχειριστεί με μόνο όπλο την κριτική του σκέψη.

Επίσης, στο πλαίσιο της ανάλυσης του περιεχομένου των εκπομπών, συνειδητοποιήσαμε, πως μέσα σε αυτές κινούνταν παιδιά ανεξάρτητα, που προσέγγιζαν με ωριμότητα και υπευθυνότητα τον κόσμο των μεγάλων, που δεν υποτάσσονταν στις απαγορεύσεις του κόσμου αυτού αλλά αντιδρούσαν στα κακώς κείμενα, στις αδικίες και στις ανισότητες του και συχνά πρόσφεραν λύσεις στα προβλήματα και στα αδιέξοδά του. Συναντήσαμε, επίσης, παιδιά που δεν αδιαφορούσαν για τα προβλήματα του συνανθρώπου τους, αλλά αντίθετα δοκίμαζαν να τα επιλύσουν, που σέβονταν το θεσμό της φιλίας και τολμούσαν να ονειρεύονται και να υπερβαίνουν κινδύνους, εμπόδια και στεγανά για χάρη αυτών των ονείρων. Συναντήσαμε, δηλαδή, παιδιά που στο πρόσωπό τους συγκέντρωναν και επικοινωνούσαν τις αρετές, που θα μπορούσαν να φέρουν την αλλαγή, την εμπέδωση της δημοκρατίας, της ισότητας, της ισότιμης συμμετοχής, της αποκατάστασης των αδικημένων, της προόδου, της εξέλιξης και του εκσυγχρονισμού, αιτήματα δηλαδή, που χαρακτήρισαν όλη τη δεκαετία του 80' και που μέσω των αλλαγών και των μεταρρυθμίσεων, που προωθήθηκαν από τις κυβερνήσεις της εποχής σε πολιτικό, κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο, επιχειρήθηκε να γίνουν πράξη.

Ολοκληρώνοντας, την ανάλυσή μας θα λέγαμε, πως τα παιδικά προγράμματα της δεκαετίας του 80' μοιάζουν σαν μικρογραφία της τότε ελληνικής κοινωνίας, καθώς μέσα σε αυτά λάμβαναν χώρα δράσεις σύμφωνες με το πνεύμα της τότε γενικότερης αλλαγής, γίνονταν πράξη τα ευρύτερα κοινωνικά και πολιτικά αιτήματα (ισότητα, ελευθερία, συμμετοχή, ισοτιμία, κ.α.) και τα παιδιά κατακτούσαν ποικίλα μαθησιακά αποτελέσματα σε επίπεδο δεξιοτήτων, γνώσεων και στάσεων, που ήταν απαραίτητα για την επιβίωσή τους στο νέο περιβάλλον που είχε δημιουργηθεί. Έτσι, εν αγνοία τους, μέσω των προγραμμάτων αυτών, τα

παιδιά μνήθηκαν στη νέα πολιτική, οικονομική και κοινωνική πραγματικότητα, που διαμορφώθηκε στην Ελλάδα του 80' και κατέκτησαν όλα εκείνα τα εφόδια, που θα τους επέτρεπαν να προσαρμοστούν ομαλά στα νέα δεδομένα, αλλά και να συμμετάσχουν ενεργά, δημιουργικά και αποτελεσματικά στις εξελίξεις και τις αλλαγές, που σύντομα θα συναντούσαν.

Συνειδητά, η ασυνείδητα, καθώς δεν καταφέραμε να βρούμε επίσημες μαρτυρίες, πληροφορίες ή αναφορές για την πολιτική και την φιλοσοφία που υιοθετήθηκε κατά τον σχεδιασμό των παιδικών προγραμμάτων της εποχής, η δημόσια ελληνική τηλεόραση της δεκαετίας του 80, κατάφερε να αποτυπώσει στα παιδικά της προγράμματα όλες τις αλλαγές, που είχαν πραγματοποιηθεί σε πολιτικό, οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο και να επικοινωνήσει τις αξίες και τα αιτήματα, που πρόβαλε και προωθούσε η τότε πολιτική ηγεσία της χώρας.

8. Δημιουργικό μέρος εργασίας

8.1 Εισαγωγή

Δύο παραμύθια από το 80'...

Στο δημιουργικό μέρος της εργασίας θα παρουσιάσουμε δύο παραμύθια, που προσπαθήσαμε να γράψουμε κατά τα πρότυπα των ελληνικών παιδικών εκπομπών του 80'. Δύο παραμύθια, δηλαδή, στα οποία τα παιδιά είτε ως συμπρωταγωνιστές, είτε ως θεατές παρακολουθούν τις περιπέτειες των φανταστικών φίλων τους, οι οποίοι έρχονται αντιμέτωποι με μια σειρά από προβλήματα, τα οποία και προσπαθούν να επιλύσουν. Μέσω της δράσης, που αναπτύσσεται στη διάρκεια των παραμυθιών τα παιδιά «διδάσκονται» αξίες και συμπεριφορές, που τους φέρνουν πιο κοντά στον κόσμο των ενηλίκων και τα καθιστούν υπεύθυνους, ώριμους, σκεπτόμενους και ενεργούς πολίτες, ικανούς να τα αλλάξουν όλα. Τα παραμύθια αυτά έχουν γραφτεί για να διαβάζονται από τους γονείς στα παιδιά τους, θα μπορούσαν ωστόσο να αποτελέσουν και πηγή έμπνευσης για τη δημιουργία μιας παιδικής εκπομπής, που θα μετέφερε στην μικρή οθόνη το περιεχόμενό τους.

Τα εν λόγω παραμύθια τιτλοφορούνται «Ο δράκος μου ο Θοδωρής, στο Παλαμήδι έχει κρυφτεί» και «Η γάτα μας η Πασιφάη, που τον Μινώταυρο θα φάει» και εκτυλίσσονται στο Παλαμήδι και στον λαβύρινθο της Κνωσού. Οι χώροι αυτοί επιλέχθηκαν καθώς τα παραμύθια, παράλληλα με όσα αναφέραμε πιο πάνω, επιδιώκουν να εμφυσήσουν στα παιδιά την αγάπη για τους αρχαιολογικούς χώρους, αλλά και να τα ευαισθητοποιήσουν πάνω σε θέματα ιστορικής μνήμης.

8.2 «Ο δράκος μου ο Θοδωρής, στο Παλαμήδι έχει κρυφτεί»

8.2.1 Περίληψη

«Ο Δράκος μου ο Θοδωρής στο Παλαμήδι έχει κρυφτεί...», είναι η ιστορία ενός έξυπνου, δραστήριου, ανήσυχου, ατρόμητου και ευαίσθητου παιδιού και ενός δοτικού και καλοπροαίρετο δράκου, που θα συνεργαστούν για να σώσουν τους φανταστικούς του φίλους από τους κινδύνους που διατρέχουν. Μέσα από τη συνεργασία τους και την δράση τους, θα μας μυσήσουν στα μυστικά των φυσικών φαινομένων και θα μας «διδάξουν» τις αξίες της φιλίας, της αλληλεγγύης, της συνεργασίας, της συμμετοχής, της δράσης, της προσφοράς και του ενδιαφέροντος για τον συνάνθρωπο και τα προβλήματά του.

Το παραμύθι αποτελεί το όνειρο, που το προηγούμενο βράδυ είδε στον ύπνο του το παιδί και το οποίο έρχεται με χαρά και ενθουσιασμό να αφηγηθεί στους γονείς του.

Πριν από το παραμύθι παρατίθεται και το νανούρισμα, που έγινε η αφορμή για να ταξιδέψει το παιδί στους φανταστικούς κόσμους.

8.2.2 Το νανούρισμα

Οι δράκοι που είδες το πρωί, δεν είναι τόσο αληθινοί!

Μα αν τα ματάκια τα χρυσά, τα κλείσεις όμορφα, γλυκά
να είσαι σίγουρος ψυχή μου πως μέσα σε κάστρα μαγικά,
μαζί τους θα χορέψεις, θα τρέξεις, θα παλέψεις!

Πρόσεξε κάθε κίνησή τους,

μα πιο πολύ τη δύναμή τους κι αυτή τη φλογερή φωνή τους!

Να μη σου κάψει τα μαλάκια, κι αυτή τη σπίθα στα ματάκια!

Το όνειρο σου να χαρείς, να ψάξεις και πολλά να δεις,

ιπότες και πριγκίπισσες, να παίζουν σαν μικρά παιδιά!

Δελφίνια σε όμορφα νερά, να κολυμπούν γοργά - γοργά!

Κι όταν ξυπνήσεις το πρωί εγώ θα είμαι πάλι εκεί!

Θα περιμένω μ' αγωνία να ακούσω κάθε ιστορία, που είδες στον ύπνο σου και πάλι, μες του
Μορφέα την αγκάλη!

8.2.3 Το παραμύθι

Ο Δράκος μου ο Θεοδωρής στο Παλαμήδι έχει κρυφτεί...

*«Εχτές το βράδυ που κοιμόμουν, στον ύπνο μου κι ονειρευόμουν, ταξίδεψα πολύ μακριά και είδα
πράγματα πολλά! Σιγά – σιγά, δειλά- δειλά, με σύντροφο και οδηγό μου εκείνο το γλυκό
νανούρισμα, που άκουσα λίγο πριν κοιμηθώ, έφτασα σε ένα κάστρο μαγικό. Στο ψηλό, το όμορφο
και επιβλητικό, σε όλους ζακουστό, το Παλαμήδι, το αγέρωχο και φοβερό. Εκεί είδα πράγματα
πολλά και γνώρισα τον Θεοδωρή, τον άκακο και τρομερό, τον άγρυπνο πάντα φρουρό, τον δράκο
τον ξεχωριστό, που ελπίζω να τον ξαναδώ, όταν μια νύχτα βαθιά ξανά θα κοιμηθώ!*

*Μπαμπάααααααα, Μαμάαααααα, ελάτε εδώ το όνειρο που είδα χτες το βράδυ να σας πω! Για
έναν δράκο φιλικό, γλυκό και ευαίσθητο, που τόσο πια πολύ αγαπώ:*

*«Δράκε, δράκε ξύπνα! Έχουμε δουλειά! Δράκε ξύπνα, έλα να παίξουμε!», φώναξα με όλη μου
τη δύναμη στον φίλο μου τον Θεοδωρή, τον δράκο, όταν τον είδα να κοιμάται σε μια γωνιά του
κάστρου.*

Ο δράκος άνοιξε αργά – αργά τα πελώρια μπλε ματάκια του! Τέντωσε τις φτερούγες του και αψούuuuuuuuuuuuuuuuuuuuu, μια φλόγα, μια φλογίτσα τόσο δα, ξέφυγε από το στόμα του και έκαψε τα χαμομήλια, που βρίσκονταν εκεί μπροστά.

«Καλημέρα φιλαράκο», μου είπε βαριεστημένα και μου χάρισε ένα τεράααααααααστιο χαμόγελο.

Μια όμορφη ανοιξιάτικη ημέρα είχε ξημερώσει στο Παλαμήδι!

Ο Θοδωρής κοίταξε τον ήλιο ψηλά στον ουρανό, άπλωσε τις πατούσες του, έδωσε ένα πήδημα και έτρεξε χαρούμενος προς το μέρος μου.

Όλο το Παλαμήδι έκανε κούνια μελά από το τρέξιμο του.

Αφού μου έδωσε ένα φιλί, με έπιασε από το χέρι και μαζί βγήκαμε στην αυλή του κάστρου, για να με συστήσει στους φίλους του, τους ιππότες και τις πριγκίπισσες!

Κοίταξε δεξιά, κοίταξε αριστερά, έψαξε κάτω από τις πέτρες και τους αναζήτησε στα λουλούδια. Σκαρφάλωσε στα δέντρα και τους γύρεψε πίσω από τα φύλλα. Οι φίλοι του δεν ήταν πουθενά!

Απογοητευμένος και με παράπονο, ο δράκος γύρισε προς το μέρος μου και με ρώτησε «Μα πού είναι όλοι τους; Σήμερα είχαμε πει πως θα παίζαμε κρυφτό! Και στο κρυφτό είμαι πολύ καλός!!!»

Ξαφνικά, φωνές ακούστηκαν από την πλευρά του κάστρου που βλέπει προς το οχυρό του Μπούρτζι!

Ο Θοδωρής τις αναγνώρισε αμέσως τις φωνές αυτές. Ήταν οι φίλοι του, που κινδύνευαν.

Ο δράκος του Παλαμηδιού, δεν το σκέφτηκε καθόλου!

Πετάχτηκε επάνω, άνοιξε τα φτερά του, μου έκανε νόημα να ανέβω στη ράχη του και με ένα φτερούγισμά του, βρεθήκαμε αμέσως δίπλα στους ιππότες και στις πριγκίπισσες του κάστρου.

Καθόλου δεν φοβήθηκα εκεί ψηλά!

Οι φίλοι του Θοδωρή, είχαν στριμωχτεί σε μια γωνιά και τρομαγμένοι, προσπαθούσαν να προφυλαχτούν από την φωτιά, που έκαιγε λίγο πιο μακριά.

Τη φωτιά την είχε βάλει κατά λάθος ένας «άταχτος» κεραυνός, που έπαιζε κυνηγητό με τα σύννεφα και τις βροντές στον ουρανό, πάνω από την πόλη του Ναυπλίου.

«Τα κατάφερες Θοδωρή! Μας έκανες όλους μούσκεμα, ακόμα και το Παλαμήδι!!!!», φώναξα τότε ευτυχισμένος στον φίλο μου και έτρεξα να τον αγκαλιάσω.

«Μαζί τα καταφέραμε», μου απάντησε ο δράκος και αρπάζοντάς με στα χέρια του, άρχισε να με γαργαλά, να με φιλά και να με σηκώνει πολύ ψηλά στον ουρανό.
Πέεεεεεεεεεεεεεεεεεεεεταγα

Ακούμπησα τα σύννεφα, φίλησα τον ήλιο, που ήταν στεναχωρημένος και χάιδεψα το ουράνιο τόξο, που είχε ταξιδέψει μέχρι το Ναύπλιο, για να βοηθήσει τα σύννεφα και τον ήλιο να γίνουν φίλοι ξανά

Όλοι ήμασταν ευτυχισμένοι!

Η φωτιά είχε σβήσει!

Εμείς είχαμε γίνει μούσκεμα, ο ήλιος χαμογελούσε ξανά και....

τα σύννεφα κουρασμένα από το παιχνίδι, κοιμόντουσαν σε μια γωνιά του ουρανού !!

Οι ιππότες, οι πριγκίπισσες και εγώ μαζί τους, τρέχαμε γύρω από τον Θοδωρή, τον ζουλάγαμε, τον τραβάγαμε, τον πειράζαμε...

«Παίζουμε κρυφτό;» ρώτησε με λαχτάρα ο Θοδωρής

«Φύνουνουνουνουνουνουγαμε», φώναξαμε όλοι μαζί, αλλά πριν προλάβουμε να ρωτήσουμε «Ποίος τα φυλάει;», ο Θοδωρής είχε κρυφτεί ήδη!!!!

Τον ψάξαμε σε όλο το κάστρο, αλλά και έξω απ' αυτό!

Κοιτάξαμε σε κάθε γωνιά του Παλαμηδιού!

Σηκώσαμε κάθε πέτρα και είδαμε από κάτω!

Ψάξαμε πίσω από τους βράχους και τα δέντρα!

Ρωτήσαμε τα πουλιά, που πετούσαν ψηλά, αν τον είχαν συνάντησαν εκεί!

Δεν τον βρήκαμε πουθενά!

Ο Θοδωρής είχε εξαφανιστεί!!!

Πάλι λάθος κάναμε!

Ο φίλος μας, είχε κρυφτεί στο μόνο μέρος, που δεν σκεφτήκαμε να κοιτάξουμε...

...στη θάλασσα!

Όταν το καταλάβαμε, ήταν πια αργά.

Ο Θοδωρής, πετούσε πάνω από τα κεφάλια μας, με το στόμα του γεμάτο νερό, έτοιμος να μας κάνει μούσκεμα ξανά....

8.3 «Η γάτα μας η Πασιφάη, που το Μινώταυρο θα φάει»

8.3.1 Περίληψη

Το παραμύθι «*Η γάτα μας η Πασιφάη, που τον Μινώταυρο θα φάει*», περιγράφει το ταξίδι που πραγματοποιεί η πρωταγωνίστρια Πασιφάη μαζί με την συντροφιά της στο νησί της Κρήτης. Αφορμή για το ταξίδι αυτό αποτελεί μια είδηση, που κεντρίζει τον εγωισμό και την φιλοδοξία της Πασιφάης και την ωθεί να έρθει σε σύγκρουση με το αντίπαλο δέος, τον Μινώταυρο, προκειμένου να διεκδικήσει και να κερδίσει τα πρωτεία στην κατανάλωση φαγητού, που αυτός κατέχει!

Στην πραγματικότητα το παραμύθι αποτελεί ένα ταξίδι προς την αυτογνωσία και την ενηλικίωση των συμμετεχόντων, καθώς στην διάρκειά του όλοι θα αντιμετωπίσουν περίεργες και δύσκολες καταστάσεις, θα βρεθούν αντιμέτωποι με προκλήσεις και διλήμματα, αλλά και με τον ίδιο τους τον εαυτό και τελικά μέσα από τις πράξεις και τις επιλογές τους θα καθορίσουν την ταυτότητα και τον χαρακτήρα τους.

Το παραμύθι, αλληγορικό σε ένα βαθμό, επιδιώκει να «διδάξει» στους αναγνώστες του σημαντικές αξίες, όπως την σημασία της φιλίας, της συνεργασίας, της αποδοχής της διαφορετικότητας, της κατανόησης, της συμφιλίωσης, της συγχώρεσης και της αρμονικής συμβίωσης διαφορετικών χαρακτήρων, προσωπικοτήτων και πλασμάτων.

8.3.2 Το παραμύθι

Δεν θυμάμαι πια αν είναι αλήθεια, όνειρο, μύθος, φήμη ή παραμύθια, η ιστορία αυτή εδώ, που πρόκειται να διηγηθώ!

Θυμάμαι, ωστόσο, σίγουρα, πως πρόκειται για ένα γεγονός τρανό, περίεργο και μαγικό, που στην μνήμη μου έχει ζωγραφιστεί και στην καρδιά μου για πάντα έχει χαραχτεί.

Μικρό παιδί, ήμουν τότε εγώ και πήγαινα δημοτικό. Μαζί με φίλους καρδιακούς, ατρόμητους, μα και καλούς βρεθήκαμε ένα καλοκαίρι ξαφνικά, στις Κρήτες τα χώματα τα ξακουστά, να ακολουθούμε ένα γατί, που σε κινδύνους πήγε να μπλεχτεί!

Η Πασιφάη ήταν αυτή, η γάτα η ξεχωριστή, που ήταν γνωστή στην γειτονιά και αγαπούσε τα παιδιά!

Ήταν ξανθιά, γλυκιά, καλή, μα όμως λίγο στρουμπουλή!

Κι ο νους της ήταν πάντα εκεί, εκεί που ήταν το φαί!

Πως ήταν λαίμαργη πολύ, το ξέραμε από μικροί!

Παιδιά, παππούδες και γιατροί, την τάζαν κάθε πρωί.

Το απόγευμα και την αυγή την φίλευαν κάποιοι γλυκοί, ζαχαροπλάστες παχουλοί.

Και οι ψαράδες στη γειτονιά της κράταγαν τα πιο καλά, τα φρέσκα τα θαλασσινά.

Αυτή ήταν η Πασιφάη, που πάντα έψαχνε να φάει,

γλυκά και ψάρια και ψωμιά, μα δεν της φτάναν ούτε αυτά.

Έψαχνε πάντα για να βρει κάτι ωραίο να γευτεί, την πείνα της για να ξεχάσει και την κοιλιά της να χορτάσει.

Τόσο αχόρταγη, μάλιστα, ήταν η Πασιφάη, που δεν μπορούσε μια στιγμή δίχως να φάει και θα μπορούσε μέχρι της γης την άκρη να φτάσει, μόνο και μόνο μια λιχουδιά για να αρπάξει!

Έτσι, κάθε αυγή, κάθε πρωί, κάθε μεσημέρι, απόγευμα και δείλι και ακόμα λίγο πριν το φεγγάρι «ανατείλει», έτρεχε με μανία και αγωνία, εκεί όπου η μύτη της την προειδοποιούσε, πως κάτι καλό και γευστικό θα συναντούσε.

Εμείς την κάναμε χάζι πολύ! Σε κάθε βήμα της είμασταν πάντα εκεί, ακοίμητοι φίλοι, φρουροί!

Και εκείνο το αξέχαστο το καλοκαίρι, με βάρδιες την παρακολουθούσαμε, καθόλου δεν την αμελούσαμε, λες και νιώθαμε, πως κάτι κακό έμελλε να συμβεί και θέλαμε πάση θυσία να είμαστε σε επιφυλακή!

Και το κακό δεν άργησε να 'ρθει!

Ήταν πρωί. Μέσα Αυγούστου και ο ήλιος έκαιγε ήδη πολύ.

Η Πασιφάη, κατά την προσφιλή της συνήθεια είχε ξυπνήσει νωρίς και είχε πάρει τους δρόμους, με νάζι, χαρά, γουργουρητά.

Πίσω της τρέχαμε και εμείς, η βάρδια η πρωινή, με γκρίνια, νεύρα και οργή, που το παμπόνηρο γιατί, λεπτό δεν έλεγε περισσότερο να κοιμηθεί, αλλά ακολουθούσε με προσήλωση πολύ το πρόγραμμα του το καθημερινό, που πιο κοντά το έφερνε στο φαγητό.

Κι εκεί, που ανέμελα, γοργά σεργιάνιζε για άλλη μια φορά στην γειτονία, σταμάτησε απότομα μπροστά στου περιπτέρου τη σκιά. Με τρόμο, αλλά και θυμό πολύ σήκωσε το κεφάλι της σιγά – σιγά και διάβασε τα πρωτοσέλιδα, που κρέμονταν νωχελικά στα μανταλάκια του περιπτερά!

Ανοίγω εδώ μια παρένθεση για να σας πω, αν ήδη δεν σας το 'χω πει, πως το συγκεκριμένο το γιατί είχε μια ιδιότητα σπάνια και μοναδική. Διάβαζε, μιλούσε και ενίοτε με ανθρώπινη φωνή μας τραγουδούσε, για τα ταξίδια που είχε κάνει και για τους τόπους που είχε δει, πριν στην ταπεινή μας τη γειτονιά να εγκατασταθεί!

Βλέπεις η Πασιφάη, τον κόσμο όλο είχε γυρίσει, αμέτρητες κατσαρόλες για να γυαλίσει και άπειρες λιχουδιές για να καταβροχθίσει.

Την ιδιότητα την μαγική, πως είχε αποκτήσει, κανείς δεν ήταν σε θέση να μας κατατοπίσει. Και εδώ η παρένθεση ας κλείσει, γιατί το θέμα μας δεν είναι, πως η Πασιφάη κατάφερε να μιλάει, αλλά που τελικά το πείσμα της θα την πάει.

Έτσι, κι εκείνο το πρωί, χάρη στην ιδιότητά του αυτή την ξεχωριστή, το λατρεμένο μας γιατί τα πρωτοσέλιδα διάβασε και οργίστηκε, τσαντίστηκε και εκδίκηση ορκίστηκε.

Μα τι ήταν άραγε αυτό το φοβερό, που διάβασε εκείνο το μοιραίο πρωινό και έκανε την Πασιφάη πια να μη θέλει τίποτα να φάει και μόνο να σκέφτεται τρόπο να βρει, αυτή στα πρωτοσέλιδα να μπει;

Ήταν μια είδηση πρωτάκουστη, σπάνια, απίθανη, απρόσμενη, αλλόκοτη, σαν από μύθο να 'χε βγει.

Λέει, πως κάποιοι αρχαιολόγοι μεθοδικοί, είχαν στην Κρήτη σκάψει μια πλαγιά, ψάχνοντας για πιθάρια με λεφτά.

Μα αντί για αυτά, είχαν ανακαλύψει κάτι που έμελλε τον κόσμο να κλονίσει.

ΤΟ ΣΙΠΤΙ ΤΟΥ ΜΙΝΩΤΑΥΡΟΥ, ΤΟΝ ΦΗΜΙΣΜΕΝΟ ΤΟΝ ΛΑΒΥΡΙΝΘΟ ΕΙΧΑΝ ΕΝΤΟΠΙΣΕΙ.

Μα δεν ήταν αυτή, η είδηση η πιο σημαντική!

ΤΟΝ ΙΔΙΟ ΤΟΝ ΜΙΝΩΤΑΥΡΟ ΕΙΧΑΝ ΑΝΤΙΚΡΙΣΕΙ, ολοζώντανο, αγέραστο, ΤΟΥΣ ΝΟΜΟΥΣ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΛΟΓΙΚΗΣ ΝΑ ΕΧΕΙ ΚΑΤΑΛΥΣΕΙ.

Γιατί κανείς τόσα χρόνια δεν μπορεί να ζήσει, κι ούτε μπορεί τον χρόνο, το θάνατο και την αιωνιότητα να τα νικήσει! Κι όμως ο Μινώταυρος ήταν ο μόνος που, το είχε κατακτήσει!

Έλεγε, επίσης, η είδηση στα φιλά, πως ο Μινώταυρος έτρωγε μια κατσικά στην καθισιά. Για πρωινό δεκάδες κότες μαζί με τα αυγά, για μεσημέρι ψάρια κι άλλα πολλά θαλασσινά.

Το απόγευμα έτρωγε απλά και ελαφρά, κάποια φρουτάκια από τα γύρω τα χωριά.

Το βράδυ, τέλος, πριν να κοιμηθεί έτρωγε ένα τσουκάλι με φακή, μπόλικο κρέας και τυρί.

Μόνο την ζάχαρη και τα γλυκά δεν αγαπούσε γιατί μ' αυτά το δόντι του πονούσε!

Τα πλούσια αυτά τα φαγητά, του τα προσέφεραν απλόχερα, οι κάτοικοι της γύρω περιοχής, που από φόβο τόσους αιώνες τον υπηρετούσαν και το μυστικό της ύπαρξής του κρυφό και επτασφράγιστο κρατούσαν.

Ατύχησαν όμως την στιγμή, που οι αρχαιολόγοι εκείνοι οι μεθοδικοί, το μυστικό τους από τύχη αποκάλυψαν και την οργή του Μινώταυρου προκάλεσαν.

Ωστόσο, κρυφά και μουλωχτά, συνέχισαν καθημερινά, στον άγριο δυνάστη τους πλήθος να προσφέρουν εδέσματα εκλεχτά.

Η είδηση αυτή λοιπόν, ήταν αρκετή, η Πασιφάη για να εξαγριωθεί, συνάμα και να πληγωθεί. Και άρχισε να αναρωτιέται!

Πώς ήταν άραγε δυνατόν αυτός χρόνια αιώνια να έχει ζήσει και η φύση από τα φαγώσιμα τίποτα να μην του έχει στερήσει;

Πώς ήταν ποτέ δυνατόν, το κακομούτσουνο αυτό θεριό, που κλεισμένο σε μια τρύπα όλη του τη ζωή την είχε ζήσει, να είναι τώρα διάσημο, σπουδαίο και τρανό, και αυτή που τον κόσμο όλο είχε γυρίσει και τόπους άπειρους είχε γνωρίσει, ούτε ένα μονόστηλο σε μια εφημερίδα να μην μπορεί να κατακτήσει;

Κι αλήθεια δεν ήταν άδικο, αυτή, η έξυπνη, η όμορφη και τολμηρή, να αγωνίζεται κάθε μέρα από το πρωί το φαγητό της για να βρει, ενώ αυτός χάρη στο φόβο που με την όψη του σκορπούσε, όλα απλόχερα να τ' αποκτούσε;

Η ζήλια και ο ανταγωνισμός φώλιασαν έτσι στην καρδιά της Πασιφάης και αποφάσισε στην Κρήτη μόνη της να πάει και τον Μινώταυρο να φάει!

Άρχισε τότε να μηχανεύεται η Πασιφάη τρόπους στην Κρήτη για να πάει, για να χτυπήσει τον φρικτό, τον άγριο ανταγωνισμό.

Νύχτα και μέρα προσπαθούσε, κοιμότανε, ξυπνούσε και αγωνιούσε και έψαχνε συνέχεια τη λύση να βρει, πως στο μακρινό αυτό νησί, εύκολα και χωρίς κίνδυνο θα βρεθεί.

Θυμήθηκε τότε ξαφνικά, πως είχε ακούσει κάποια στιγμή, για έναν πατέρα και ένα παιδί, που με αυτοσχέδια φτερά πέταξαν στον ήλιο πολύ κοντά, με στόχο να δραπετεύσουν από το νησί, στο οποίο αυτή τώρα επιθυμούσε να βρεθεί.

Καλό, έξυπνο και πονηρό το σχέδιο, σκέφτηκε.

Έτσι αποφάσισε η Πασιφάη, τον Δαίδαλο και τον Ίκαρο να μιμηθεί και τα δικά της τα φτερά να φτιάξει και με αυτά περήφανη προς την Κρήτη να πετάξει.

Όταν όμως το σκέφτηκε λίγο πιο καλά,

δύσκολο της φάνηκε το εγχείρημα πολύ!

Πώς να πετάξει σαν πουλί, ένα τετράποδο γατί;

Ύψος, αέρας, φτερά, κερύ και από κάτω η θάλασσα να караδοκεί. Φοβήθηκε δηλαδή, η Πασιφάη η τρομερή, μήπως αποτύχει και καεί και έπειτα πέσει και πνιγεί μέσα στο πέλαγο το άγριο και βαθύ, όπως συνέβη την παλιά την εποχή με του Δαιδάλου το άμυαλο παιδί.

Αδύνατον, δεν ήταν αποστολή αυτή ιδανική, για μια γάτα τόσο έξυπνη.

Για μια Πασιφάη πονηρή, που σε καμιά περίπτωση δεν ήθελε με τον Ίκαρο να ταυτιστεί και η φήμη της έτσι φρικτά να αμαυρωθεί.

Έπρεπε κάτι άλλο πιο απλό να μηχανευτεί!

Σκέφτηκε, σκέφτηκε πολύ μα τίποτα σωστό δεν έλεγε να βρει!

Την μια σκεφτόταν να πετάξει, την άλλη μια σχεδία μόνη της να φτιάξει.

Την άλλη σε ένα καλάθι να μπει, και να κάνει ασταμάτητα κουπί ή ένα αερόστατο να βρει και στη δύναμη της φωτιάς να αφεθεί, ώστε στην Κρήτη να βρεθεί.

Κι εμείς από πίσω της πιστά ακολουθούσαμε, τα πάντα με αγωνία παρακολουθούσαμε, και με το «δράμα» της γελούσαμε!

Την τρίτη μέρα το πρωί, ξύπνησε μελαγχολική.

Πίστευε πια, πως στο νησί δεν θα κατάφερνε να βγει.

Η τύχη της όμως άλλα είχε αποφασίσει και δεν θα αργούσε να της τα μαρτυρήσει.

Έτσι, καθώς έξω από το μπακάλικο περνούσε, κι ανόρεκτη τα φιλέματα που ο κυρ – Κώστας της πρόσφερε, αγνοούσε, έτυχε μια διαφήμιση να δει, για ένα καράβι που ολοταχώς στις Κρήτης το νησί την οδηγεί!

«Πόσο απλό και πρακτικό; Γιατί το δύσκολο και πολύπλοκο να ψάχνω εγώ;»

Αναρωτήθηκε φωναχτά η Πασιφάη και αμέσως, έβαλε πλώρη στο λιμάνι του Πειραιά να πάει.

Εκεί, κρυφά, λαθραία και προσεκτικά, θα έπαιρνε το πλοίο, που το βράδυ αργά στην Κρήτη πάει.

Ο Πειραιάς όμως έμοιαζε μακριά. Η Πασιφάη έμενε στην Κηφισιά.

Αυτό όμως ικανό δεν ήταν για να την σταματήσει και μακριά από τη μοίρα της να την κρατήσει.

Έτσι, μια και δυο η Πασιφάη μπήκε στον ηλεκτρικό. Κρυφά από πίσω της κι εμείς, χωρίς να μας αντιληφθεί κανείς.

Οι στάσεις ήτανε πολλές, κι ο κόσμος έμπαινε ορδές.

Σπρωξιές και γέλια και φωνές, αναστατώναν το γατί, που άρχισε να τρέμει σαν κλαρί.

Μάταια έψαχνε να βρει, μέρος να πάει να κρυφτεί και εκεί για λίγο να κουρνιαστεί μέχρι στον Πειραιά να φτάσει.

Μα για τύχη της καλή, εκεί που είχε ζαλιστεί κι είχε πια απογοητευθεί,

συνάντησε τον Περικλή.

Τον φίλο μας τον μερακλή, που δίχως πολύ να το σκεφτεί, στο βαγόνι μαζί μας είχε μπει, στην περιπέτεια να ακολουθήσει και αυτός το αγαπημένο μας γατί.

Η έκπληξη της ήταν μεγάλη. Μα η χαρά της πιο τρανή, καθώς ανέλπιστα είχε διασωθεί και δεν κινδύνευε πια από το πλήθος να ποδοπατηθεί.

Όταν μάλιστα είδε και όλους εμάς,

φωνή έβγαλε μεγάλη χαράς,

γιατί είχε καλά αντιληφθεί, πως πια δεν ήταν μοναχή.

Όλοι τώρα μαζί, μια συντροφιά ξεχωριστή,

ταξιδεύαμε προς Πειραιά, στην περιπέτεια ν' ανοίξουμε πανιά.

Βράδυ ήταν σαν φτάσαμε εκεί και είδαμε της Κρήτης τα πλοία τα μεγάλα και τρανά, έτοιμα να σαλπάρουνε ξανά.

Μα έπρεπε ήσυχα, κρυφά και ταπεινά, στο πλοίο που στο Ηράκλειο πάει να χωθούμε, κι εκεί ως το πρωί να κοιμηθούμε.

Καθόλου να μην κινηθούμε, να μην φάμε, να μην πιούμε, ιστορίες και λόγια να μην πούμε, ώστε σε κανέναν να μην αποκαλυφθούμε!

«Αδύνατο», φώναξε η Πασιφάη, που πάντα κάτι έψαχνε να φάει.

Με έκπληξη την κοιτάξαμε όλοι μαζί, κι ένιωσε τότε ντροπή πολύ.

«Καλά», είπε «ένα βράδυ, είναι θα περάσει, κι η πείνα μου θε να χορτάσει, όταν το πλοίο στον Χάνδακα θα φτάσει».

Η ώρα, ωστόσο, περνούσε και η παρέα το πλοίο απλά κοιτούσε και μέσα να μπει δεν αποτολμούσε.

Γιατί αν έτρεχαν να μπουν όλοι μαζί θα γίνονταν αντιληπτοί.

Έπρεπε κάτι έξυπνο κι απλό, να βρούμε,

ώστε γρήγορα, αόρατα κι αθόρυβα, στο πλοίο να επιβιβαστούμε.

Κι εκεί, που είχαμε απελπιστεί,

την λύση έδωσε η βροχή!

Ξάφνου ανοίξαν οι ουρανοί, μια καταγίδα φοβερή.

Νερό, βροντές και αστραπές, σα να μαλώναν γίγαντες!

Φωνές, κραυγές, αλαλαγμοί, οι επιβάτες σαν τρελοί.

Τρέχανε γρήγορα να μπουν, στο πλοίο να προστατευθούν.

Παιδιά και γέροι και σκυλιά, πίσω τους τρέχανε κι αυτά,

χωρίς κανείς να τους ρωτήσει ή εισιτήριο να ζητήσει.

Το ίδιο κάναμε κι εμείς. Στο πλοίο βρεθήκαμε ευθύς.

Κανείς δεν φάνηκε να απορεί, που πέντε μόνα τους παιδιά,

με μια γάτα αγκαλιά, ταξίδευαν στην πρώτη θέση και κάναν ό,τι τους αρέσει.

Η νύχτα κράτησε πολύ και ήταν άκρως βροχερή.

Αέρας φύσαγε ψυχρός, άγριος, κακός και δυνατός.

Βροντές σκληρές και αστραπές, πλάι μας πέφτανε κι αυτές.

Το πλοίο σειόταν και κουνιόταν,

τραντάζονταν και βυθιζόταν και έπειτα στην επιφάνεια αναδυόταν.

Μια πέρα, μια δώθε,

μια πάνω, μια κάτω,

μια δεξιά, μια ζερβά,

τραμπαλιζόμασταν σε έναν ξέφρενο ρυθμό, σε έναν τρελό αλλόκοτο χορό,

που δεν έμοιαζε να έχει τελειωμό.

Η νύχτα ήταν φοβερή, κι ήταν πολύ εφιαλτική.

Οι πάντες δίπλα μας, θρηνούσαν, έκλαιγαν και μοιρολογούσαν.

Και εμείς οι πέντε είχαμε πειστεί, πως το ταξίδι μας αυτό,

δεν επρόκειτο να έχει τέλος αίσιο και καλό.

Μόνο η Πασιφάη, ήταν ήρεμη, γαλήνια και νοχελική,

και δεν φαινόταν να της καίγεται καρφί.

Γιατί στο μυαλό της είχε μόνο ένα,

πως στην Κρήτη σ'όλα θα πάει, ώστε τον Μινώταυρο να φάει!

Κι εκεί που όλα ανάποδα είχαν γυρίσει και τα πάντα γύρω μας είχαν μαυρίσει,

και κανείς μας δεν πίστευε, πως πίσω στο σπίτι του θα καταφέρει να ξαναγυρίσει,

η Κρήτη φάνηκε αγέρωχη, δυνατή, επιβλητική κι αμέσως «εξαφάνισε» κάθε μας σκέψη αρνητική.

«Φτάσαμε», ακούστηκε από παντού και η Πασιφάη, που τόση ώρα ήσυχη έμενε σε μια γωνιά, πετάχτηκε απότομα και δυνατά και έτρεξε, έξοδο να βρει, ώστε γρήγορα στην κουπαστή να βγει και πιο καλά το ατελείωτο αυτό νησί να δει.

Κι όσο το πλοίο πλησίαζε στο λιμάνι να μπει,

μπροστά της αποκαλύπτονταν ένα κάστρο ψηλό και επιβλητικό.

Τότε η Πασιφάη με θαυμασμό και αγωνία, αλλά γεμάτη παρρησία, αναφώνησε:

«Να τος ο λαβύρινθος ο ξακουστός, που μέσα του ζει ο πιο μεγάλος μου εχθρός».

Γέλια ακούστηκαν τότε τρανταχτά, που έρχονταν από τον ουρανό ψηλά.

Η Πασιφάη με θυμό, αλλά και κάποια αμηχανία, το βλέμμα έστρεψε εκεί, όπου είδε να πετά και να γελά ένα κατάσπρω πουλί.

Ο γλάρος αυτός, που μόλις πριν είχε ακούσει αυτά που η Πασιφάη είχε πει, έσπευσε να την ειρωνευτεί:

Τι είναι αυτό, καλέ που λες, αυτό δεν είναι ο λαβύρινθος, είναι το Κούλες!

Φρούριο γνωστό και ξακουστό, θαλάσσιο βενετσιάνικο, κομψό!

Εδώ, κάθε πρωί, λίγο πριν ο ήλιος βγει, αναδύεται μια γοργόνα σαγηνευτική και τραγουδά έναν σκοπό, που όποιος τον ακούσει μένει για πάντα φυλακισμένος στο νησί!

«Αλλοίμονο ο ήλιος βγαίνει και λίγος χρόνος μου απομένει», φώναξε με τρόμο η Πασιφάη και έτρεξε τους φίλους της να βρει, γρήγορα από το πλοίο να κατεβεί και όσο γίνεται πιο μακριά από το καταραμένο φρούριο να βρεθεί.

«Γρήγορα, γρήγορα παιδιά, του φευγιού μας η ώρα ήρθε πια.

Επικίνδυνο να μένουμε εδώ, πάμε αμέσως να βρούμε το θεριό.

Μακριά από το λιμάνι πρέπει να βρεθούμε,

στο δρόμο για τον Μινώταυρο γοργά τώρα ας βγούμε»

Έκπληκτοι, απορημένοι, κι ακόμα λίγο ζαλισμένοι,

απρόθυμα σηκωθήκαμε, όσο μπορούσαμε φτιαχτήκαμε

και με οκνηρία έξω από το πλοίο μας συρθήκαμε.

Την Πασιφάη τώρα ακολουθούσαμε πιστά,

που σε έξαλλη σχεδόν κατάσταση, έτρεχε μπροστά.

Την μια κοιτούσε τον ουρανό κι αγωνιούσε,

την άλλη, γύρω – γύρω έψαχνε, σαν κάτι να ζητούσε.

Χωρίς καλά καλά να το αντιληφθούμε, αρκετά χιλιόμετρα μακριά,
βρεθήκαμε να περπατούμε.

Ο ήλιος είχε πια ανατείλει και το λιμάνι πίσω είχε ξεμακρύνει.

Η γοργόνα ήταν εικόνα θολή και αμυδρή και το τραγούδι της, ευτυχώς για εμάς, δεν είχε ακουστεί.

Με ανακούφιση τώρα η Πασιφάη μας κοιτούσε, μας γέλαγε και μας χαμογελούσε,
κι ας μην ήξερε στ' αλήθεια για πού τραβούσε.

Κι εκεί που νομίζαμε, πως είχαμε χαθεί
μπροστά μας εμφανίστηκε το άσπρο το πουλί,
που λίγο πριν στο πλοίο, την Πασιφάη είχε ειρωνευτεί.

Ως φαίνεται μας είχε από το λιμάνι ακολουθήσει,
προσπαθώντας και αυτό της γοργόνας το τραγούδι να ξορκίσει.

Χαρούμενο που κι αυτό είχε σωθεί, προσφέρθηκε στον Μινώταυρο να βαδίσουμε μαζί.

Τον δρόμο τον ήξερε καλά, γιατί πήγαινε εκεί συχνά,
με του Μινώταυρου τα αποφάγια να τραφεί, για να χορτάσει και να γλυκαθεί.

Κι αλήθεια δεν άργησε να φανεί, αυτό που ψάχναμε από του ταξιδιού μας την αρχή.

Θέαμα φοβερό, μαζί και επιβλητικό,
κρυβόταν μέσα στο βουνό.

Μέχρι την είσοδο προχωρήσαμε μαζί με το πουλί,
κι ύστερα χάθηκε, πέταξε μακριά προς την ανατολή.

Τα βήματά μας τώρα βαριά, πίσω μας πήγαιναν, κι όχι μπροστά.

Η είσοδος ήταν μουντή, μαύρη, ψυχρή, ανυπόφορη.

Και από μέσα μια κραυγή απόκοσμη, τρομακτική, σαν απ' τον Άδη να 'χε βγει.

«Ποιοι είστε εσείς που το τολμάτε, την γη μας να καταπατάται;»

Δεν ξέρετε, πως όποιος μπει, από δω μέσα δεν θα βγει;

Πίσω στον τόπο σας να πάτε, τον χρόνο μας μη σπαταλάτε.»

Είτε η κραυγή και σιώπησε.

«Να ξέρεις είμαι, η Πασιφάη, που τον Μινώταυρο θα φάει!»

Φώναξε τότε η Πασιφάη με οργή και με θυμό και όρμησε

μέσα στο σκοτάδι το πυκνό, για να αντιμετωπίσει τον άξεστο και αγενή εχθρό.

Πίσω της τρέξαμε κι εμείς μες στο βαθύ σκοτάδι,

φίλοι και σύντροφοι πιστοί, μη τύχει και μας χρειαστεί.

Το θέαμα, που αντικρίσαμε φοβερό, ανείπωτο φρικτό.

Η Πασιφάη στέκονταν λίγο παράμερα απ' το θεριό,

Κι ανάμεσα τους ένα πλάσμα αλλόκοτο, απόκοσμο, άγριο και φρικτό.

Την Πασιφάη απειλούσε, της φώναζε, την προκαλούσε.

«Είμαι η Αρηάνα η ξανθή, περιστερίδα ξακουστή.

Μισό πουλί, μισό ποντίκι κυριαρχώ σ' αυτό το σπίτι.

Μέρα και νύχτα είμαι εδώ και προστατεύω το θεριό.

Δεν θα σ' αφήσω να περάσεις και τον αφέντη να ταράξεις, ακόμα κι αν πολλά μου τάξεις».

Η Πασιφάη η φοβερή, χωρίς πολύ να το σκεφτεί, δίνει ένα σάλτο τρομερό και φτάνει δίπλα στον εχθρό.

Η Αρηάνα αμήχανη, να αντιδράσει δεν μπορεί,

Κι αρχίζει τότε η Πασιφάη να την τσιμπά, να την χτυπάει, να την ζουλά, να την βαράει.

Εξοργισμένη η Αρηάνα, βγάζει φωνή ως τα ουράνια:

«Σου είπα πίσω μη ζυγώνεις πάψε επιτέλους να δαγκώνεις

Μη με τσιμπάς, μη γαργαλός γιατί το ξύλο σου θα φας.

Δεν θα σ' αφήσω να περάσεις, τον ύπνο του δεν θα χαλάσεις.

Κοίτα πόσο γλυκά κοιμάται κι ό,τι τον θλίβει δεν θυμάται».

«Μα αλήθεια, υπάρχει κάτι που τον Μινώταυρο μπορεί να τον στενοχωρεί», αναφώνησε η Πασιφάη έκπληκτη.

«Η μοναξιά και η κακία, του κόσμου η αχαριστία».

Ψιθύρισε η Αρηννα, και άρχισε στην Πασιφάη, με στόμφο να της ιστορεί αυτά που στο πλάι του Μινώταυρου είχε δει.

«Ο Μινώταυρος» είπε η Αρηννα, «δεν ήταν πάντοτε κακός, κάποτε ήταν ένα χαρούμενο και ανέμελο ταυράκι, που έπαιζε, γελούσε και τη ζωή γεμάτος χαρά καθημερινά χαιρετούσε!

Όλους τους αγαπούσε, κανέναν δεν υποτιμούσε.

Τα πράγματα όμως άλλαξαν γοργά και έγιναν μαύρα και σκληρά.

Η κακία από την αγάπη και τη σοφία πιο δυνατή,

φώλιασε και στην δική του την ψυχή.

Είχε όμως αιτία, του κόσμου την βαθιά αδικία.

Μικροί, μεγάλοι και γνωστοί, άγνωστοι και περαστικοί, συνήθιζαν να τον κοιτούν περιφρονητικά, να τον χλευάζουν, να γελούν και άσχημα να του μιλούν.

Ήταν τα σχόλια, που άκουγε πικρά, ενίοτε πολύ φρικτά και πάντα ιδιαίτερα σκληρά για την μορφή με την οποία έτυχε να γεννηθεί.

Με τον καιρό έγινε έτσι, ο Μινώταυρος άπληστος και κακός, καθόλου χαμογελαστός.

Ήτανε πλέον πάντα αγενής με φίλους και με συγγενείς.

Δύστροπος έγινε, σκληρός, αμίλητος, κακός, στριφνός.

Κανέναν πια δεν χαιρετούσε, δεν έπαιζε και δεν γελούσε.

Μεταμορφώθηκε έτσι σταδιακά, στο πιο μοχθηρό του κόσμου όν,
που τίποτα καλό πάνω του δεν κουβαλούσε, μονάχα έβριζε και κακολογούσε.

Ψηλός, αγέρωχος, τρομακτικός, άτιμος κι εκδικητικός,

όλους τους πρόσβαλε και τους χτυπούσε, το βίός τους με μανία λεηλατούσε.

Μόνο ζητούσε να του δώσουν, να τον ταΐσουν να τον μπουκώσουν.

Ποτέ του δεν ευχαριστούσε μονάχα φώναζε και απειλούσε.

Τα χρόνια πέρασαν σκληρά, άγρια, βασανιστικά.

Κανείς πια δεν τον αγαπούσε, μονάχα τον υπηρετούσε.

Άνθρωπος στο σπίτι εδώ ποτέ του δεν πατούσε,

και έξω από την πόρτα μας τις προσφορές του στον άγριο το θεό του,

τις πετούσε.

Ο Άδης μονάχα ήρθε μια φορά για να τον πάρει μακριά.

Μα σαν το χάλι του Μινώταυρου αντίκρισε,

σε αιώνια και άγευστη ζωή τον καταδίκασε.

Γιατί αυτό θα σου πω και τίποτα άλλο τώρα πια,

όσα κι αν τρώει ο Μινώταυρος φαγιά,

νόημα και γεύση δεν έχουνε καμιά».

Σαν άκουσε τα λόγια αυτά, η Πασιφάη, έβγαλε κραυγή βαριά

«Αχ, τι μοίρα μαύρη, τραγική, είναι αυτή που έχει βρει,

του ξακουστού, του Μίνωα, το παιδί!

Σοκαρισμένη έτσι τώρα πια και βαθιά συγκινημένη η Πασιφάη,

στον Μινώταυρο πάει κοντά και τον σκουντάει.

Ανοίγει αυτός τα μάτια τα πελώρια και την κοιτάει,

έτοιμος με λαιμαργία να την φάει.

Μα πριν προλάβει το στόμα του ν' ανοίξει

και μέσα του την Πασιφάη να βυθίσει,

το παγαπόντικο γατί,

το χέρι του απλώνει και του δίνει ένα χαρτί.

Μέσα του τυλιγμένο εκεί θα βρει,

ένα κομμάτι σοκολάτα τραγανή,

που με φροντίδα η Πασιφάη είχε κρύψει,

την πείνα της κάποια στιγμή για να καλύψει.

«Τη σοκολάτα μου αυτή εδώ,

Σου την προσφέρω σαν ένα δώρο φιλικό».

Του λέει τότε η Πασιφάη και το θεριό με απορία την κοιτάει.

Δεν είχε βλέπεις συνηθίσει σε όλη του την ζωή, κάποιος να του μιλάει έτσι με στοργή.

Τα λόγια της τον παραξένεψαν πολύ,

αλλά χαρά του φύτεψαν μες στην ψυχή.

Σηκώνεται τότε όρθιος γοργά,

την Πασιφάη αρπάζει και την κάνει μια σφιχτή αγκαλιά.

Χαρές και γέλια και χοροί,

χρωμάτισαν τότε την άοσμη, μουντή σπηλιά

και έφεραν τα δύο πλάσματα πολύ κοντά.

Απ' την κρυψώνα μας έξω βγήκαμε κι εμείς

και τρέξαμε δίπλα τους να βρεθούμε,

στην φιλία τους συμπαραστάτες να σταθούμε.

Και από τότε τα δύο αυτά πλάσματα τα ξεχωριστά,

η Αρηάννα μαζί και εμείς, στιγμές φιλίες ζούμε μοναδικές

και της ζωής απολαμβάνουμε όλες τις χαρές!

Χωρίς μιζέριες, χωρίς διαφορές,

χωρίς φιλονικίες και προστριβές.

Βιβλιογραφία

- AGB HELLAS. (2023, Ιανουάριος 18). Ανάκτηση από el.wikipedia.org
- Αδάμου, Χ. (2020). *Σύγχρονες τηλεοπτικές σπουδές*. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Α-μπε-μπα-μπλομ. (2023, Οκτώβριος 7). Ανάκτηση από www.retrobd.gr
- Βαλούκος, Σ. (2018). *Ιστορία της Ελληνικής τηλεόρασης (1960 - 2018)*. Αθήνα: Αιγόκερως.
- Βαμβακάς, Β., & Πασχαλίδης, Γ. (2018). *50 χρόνια Ελληνική τηλεόραση*. Αθήνα: Επίκεντρο.
- Βαμβακάς, Β., & Παναγιωτόπουλος Π. (2014). *Η Ελλάδα στη δεκαετία του 80'. Κοινωνικό, πολιτικό και πολιτισμικό λεξικό*. Αθήνα: Επίκεντρο.
- Βαμβακάς, Β., & Μιχαλίδου, Τ. (2014). Ενδυματολογικοί κώδικες, εκδημοκρατισμός του στυλ και αποθέωση της μάρκας. Στο Β. Βαμβακάς, & Π. Παναγιωτόπουλος (Επιμ.), *Η Ελλάδα στη δεκαετία του 80', κοινωνικό, πολιτικό και πολιτισμικό λεξικό* (σσ. 187 - 190). Αθήνα: Επίκεντρο.
- Βατόπουλος, Ν. (2017, Σεπτέμβριος 2). Πως τα 80's άλλαξαν την Αθήνα. Ανάκτηση από www.kathimerini.gr
- Βέρνυ, Σ. (2014). ΕΟΚ, άρνηση και αποδοχή μιας ιστορικής επιλογής. Στο Β. Βαμβακάς, & Π. Παναγιωτόπουλος (Επιμ.), *Η Ελλάδα στη δεκαετία του 80', κοινωνικό, πολιτικό και πολιτισμικό λεξικό* (σσ. 190 - 193). Αθήνα: Επίκεντρο.
- Βίδος, Κ. (2008, Δεκέμβριος 28). 1989, ιδιωτική τηλεόραση: παράθυρα στον κόσμο. Ανάκτηση από www.tovima.gr
- Βογιατζής, Ν. (2023, Νοέμβριος 2). Η "φρουτοπία" κάνει πρεμιέρα - 8 Νοεμβρίου 1985. Ανάκτηση από www.ert.gr
- Βούλγαρης, Γ. (2002). *Η Ελλάδα της μεταπολίτευσης 1974 - 1990*. Αθήνα: Θεμέλιο.
- Βωβού, Ι. (2010). *Ο κόσμος της τηλεόρασης, θεωρητικές προσεγγίσεις, ανάλυση προγραμμάτων και ελληνική πραγματικότητα*. Αθήνα: Ηρόδοτος.
- Γερακοπούλου, Π. (2009). *Παιδιά του Σούπερμαν. Ιστορίες φανατικής ανάγνωσης υπερηρωικών κόμικς*. Αθήνα: Πολύτροπο.

- Γιαννακόπουλος, Κ. (2014). Ομοφυλοφιλικό κίνημα, ΑΚΟΕ /αμφί: μεταδομισμός, εναλλακτική πολιτική, νέες κοινωνικές ταυτότητες. Στο Βασίλης Βαμβακάς, & Π. Παναγιωτόπουλος (Επιμ.), *Η Ελλάδα στη δεκαετία του 80', κοινωνικό, πολιτικό και πολιτισμικό λεξικό* (σσ. 392 - 394). Αθήνα: Επίκεντρο.
- Γύρω - γύρω όλοι. (2023, Οκτώβριος 10). Ανάκτηση από www.retrobd.gr
- Δάμπασης, Γ. (2002). *Την Εποχή της τηλεόρασης*. Αθήνα : Καστανιώτης.
- Δεμερτζής, Ν. (1990). Η ελληνική πολιτική κουλτούρα στη δεκαετία του 80'. Στο Χ. Λυριτζής, & Η. Νικολακόπουλος (Επιμ.), *Εκλογές και κόμματα στη δεκαετία του 80', εξελίξεις και προοπτικές του πολιτικού συστήματος* (σσ. 70-94). Αθήνα: Θεμέλιο.
- Δημόπουλος, Χ. (2023, Οκτώβριος 10). Ουράνιο τόξο: λίγα λόγια για την εκπομπή. Ανάκτηση από <https://christosdemopoulos.gr>
- Διαμαντούρος, Ν. (2000). *Πολιτισμικός Διϊσμός και πολιτική αλλαγή στην Ελλάδα της μεταπολίτευσης*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.
- Δουλκέρη, Τ. (2004). *Η εικόνα του παιδιού στην ελληνική Τηλεόραση και τον ελληνικό Τύπο*. Αθήνα: Gutenberg.
- Ελλάδα και κόσμος. (2023, Σεπτέμβριος 26). Ανάκτηση από www.google.gr
- Η ντενεκεδούπολη. (2023, Οκτώβριος 28). Ανάκτηση από www.retrobd.gr
- Ιόλη. (2023, Οκτώβριος 25). Ανάκτηση από www.retrobd.gr
- Ιόλη ή τη νύχτα που ξεχείλισε το ποτάμι. (2023, Οκτώβριος 24). Ανάκτηση από <https://www.politeianet.gr>
- Καράμπελας, Χ. (2017, Νοέμβριος 20). Ευγένιος Τριβιζάς: "Πάντα θα υπάρχουν κολοκυθάκια που θα ονειρεύονται να δείρουν μανάβηδες". Ανάκτηση από <https://www.news247.gr>
- Κόκκινο - κίτρινο - μπλε. (2023, Οκτώβριος 19). Ανάκτηση από www.retrobd.gr
- Κόκκινοι γίγαντες, άσπροι νάνοι. (2023, Σεπτέμβριος 20). Ανάκτηση από www.retrodb.gr
- Κούρτη, Ε. (2010). Το παιδικό πρόγραμμα πάει στην αγορά: η περίπτωση της ελληνικής τηλεόρασης. Στο Ι. Βαβού, *Ο κόσμος της τηλεόρασης, θεωρητικές προσεγγίσεις, ανάλυση προγραμμάτων και ελληνική πραγματικότητα* (σσ. 373 - 415). Αθήνα : Ηρόδοτος.

- Λυριτζής, Χ. (1990). *Εκλογές και κόμματα στη δεκαετία του 80', εξελίξεις και προοπτικές του πολιτικού συστήματος*. (Η. Νικολακόπουλος, Επιμ.) Αθήνα: Θεμέλιο.
- Λυριτζής, Χ. & Νικολακόπουλος, Η. (1990), *Εκλογές και κόμματα στη δεκαετία του 80', εξελίξεις και προοπτικές του πολιτικού συστήματος*. Αθήνα: Θεμέλιο.
- Μαυρή, Γ. (2023). Η σημασία των εκλογών της 18ης Οκτωβρίου 1981 για τη σύγχρονη ελληνική πολιτική ιστορία. Στο Κ. Ράπτης, & Σ. Μητραλέξης (Επιμ.), *Εκλογές 1981, αποτιμώντας ένα κρίσιμο ορόσημο της μεταπολιτευτικής ιστορίας* (σσ. 56-89). Αθήνα: Τόπος.
- Νομικό πλαίσιο - Αρμοδιότητες. (2023, Ιανουάριος 18). Ανάκτηση από www.esr.gr
- Ο αργοναύτης. (2023, Οκτώβριος 26). Ανάκτηση από www.retrobd.gr
- Ο θησαυρός της Βαγιάς. (2023, Οκτώβριος 20). Ανάκτηση από www.retrobd.gr
- Ο Θησαυρός της Βαγιάς. (2023, Οκτώβριος 23). Ανάκτηση από <https://www.ertflix.gr>
- Ουράνιο τόξο. (2023, Οκτώβριος 30). Ανάκτηση από www.retrobd.gr
- Παλαιολόγος, Γ. (2017, Μάρτιος 20). Τα 80s και η σαγήνη του λαϊκισμού. Ανάκτηση από www.kathimerini.gr
- Παπαθανασόπουλος, Σ. (1993). *Απελευθερώνοντας την τηλεόραση* (3 εκδ.). Αθήνα: Καστανιώτης.
- Παπαθανασόπουλος, Σ. (2000). *Η τηλεόραση και το κοινό της*. Αθήνα: Καστανιώτη.
- Πασχαλίδης, Γ. (2014). ΕΤ3. Η ελλειμματική υλοποίηση στα Μ.Μ.Ε. του συνθήματος "Ελλάδα δεν είναι μόνο η Αθήνα". Στο Β. Βαμβακάς, & Π. Παναγιωτόπουλος (Επιμ.). Αθήνα: Επίκεντρο.
- Πατατούφ. (2023, Οκτώβριος 6). Ανάκτηση από www.retrobd.gr
- Σουλιώτης, Ν. (2014). Καταναλωτικά πρότυπα, προάστια, κινητικότητα και έξοδος από τη λαϊκότητα. Στο Β. Βαμβακάς, & Π. Παναγιωτόπουλος (Επιμ.), *Η Ελλάδα στη δεκαετία του 80', κοινωνικό, πολιτικό και πολιτισμικό λεξικό* (σσ. 255 - 256). Αθήνα: Επίκεντρο.
- Σουσώνη, Η. (2011, Ιουνίου 25). Ένα ουράνιο τόξο στην παιδική τηλεόραση. Ανάκτηση από <https://www.kathimerini.gr>
- Στούντιο Φούσκοι. (2023, Σεπτέμβριος 24). Ανάκτηση από www.retrodb.gr

- Τασιοπούλου, Κ. (2015, Μάρτιος 27). Παγκόσμια ημέρα θεάτρου - 27 Μαρτίου. Ανάκτηση από www.ert.gr
- Τάσσης, Χ. Δ. (2010). Φιλοαραβισμός, θεωρία της εξάρτησης, "παλαιστίνιοι σύντροφοι" και ιδιότυπες διεθνείς φιλίες. Στο Β. Βαμβακάς, & Π. Παναγιωτόπουλος (Επιμ.), *Η Ελλάδα στη δεκαετία του 80', κοινωνικό, πολιτικό και πολιτισμικό λεξικό* (σσ. 631 - 633). Αθήνα: Επίκεντρο.
- Τάσσης, Χ. Δ. (2023). Η οργανωτική δομή του ΠΑΣΟΚ στη συγκυρία των εκλογών του 1981: Μαζικό κόμμα με σοσιαλιστικές αναφορές. Στο Γ. Μαυρή, & Σ. Μητραλέξης (Επιμ.), *Εκλογές 1981, αποτιμώντας ένα κρίσιμο ορόσημο της μεταπολιτευτικής ιστορίας* (σσ. 90-108). Αθήνα: Τόπος.
- Το καλάθι με τα λάθη. (2023, Σεπτέμβριος 30). Ανάκτηση από www.retrobd.gr
- Τσατσάνης, Μ. (2014). Επιμένων Ελλη-νικά, εθνοκεντρική αναπτυξιακή στρατηγική και καταναλωτική ξενομανία. Στο Β. Βαμβακάς, & Π. Παναγιωτόπουλος (Επιμ.), *Η Ελλάδα στη δεκαετία του 80', κοινωνικό, πολιτικό και πολιτισμικό λεξικό* (σσ. 196 - 198). Αθήνα: Επίκεντρο.
- Τσούβα, Λ. (2018, Δεκέμβριος 19). Τα κρατικά τηλεοπτικά κανάλια την περίοδο 1981 - 1989. Ανάκτηση 2023, από www.fractalart.gr
- Φακίνου, Ε. (2008, Φεβρουάριος 15). Τι ήταν αυτό που έκανε την ντενεκεδούπολη τόσο μοναδική;. Ανάκτηση από <https://www.womantoc.gr>
- Φιλίππα, Δ. (2022, Φεβρουαρίου 14). 80's εμπορικά κέντρα: φαντάσματα ή κάλτ αρχιτεκτονικά διαμάντια; Ένας αρχιτέκτονας εξηγεί. Ανάκτηση από www.oneofus.gr
- Φρουτοπία. (2023, Νοέμβριος 11). Ανάκτηση από www.ertflix.gr
- Φώτα παρακαλώ. (2023, Οκτώβριος 5). Ανάκτηση από www.retrobd.gr
- Χατζηαθανασίου, Κ. (2014). Δορυφορική τηλεόραση. Η Ελεγχόμενη απελευθέρωση της τηλεόρασης από το κρατικό μονοπώλιο. Στο Β. Βαμβακάς, & Π. Παναγιωτόπουλος(Επιμ.), *Η Ελλάδα στη δεκαετία του 80', κοινωνικό, πολιτικό και πολιτισμικό λεξικό* (σσ. 126 -128). Αθήνα: Επίκεντρο.
- Χιλιοποδαρούσα. (2023, Οκτώβριος 5). Ανάκτηση από www.retrobd.gr

Υπεύθυνη Δήλωση Συγγραφέα: Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν.1599/1986, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής μου εργασίας, δεν προσβάλλει κάθε μορφής δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, προσωπικότητας και προσωπικών δεδομένων τρίτων, δεν περιέχει έργα/εισφορές τρίτων για τα οποία απαιτείται άδεια των δημιουργών/δικαιούχων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον και πληρούν τους κανόνες της επιστημονικής παράθεσης.

